

Dansk Psykolog Forenings

**SPECIALIST-
UDDANNELSER**

2005

Dansk Psykolog Forenings nye retningslinjer for specialist- og supervisoruddannelserne træder i kraft den 1. april 2005.

Psykologer, som har påbegyndt en specialist- eller supervisoruddannelse inden denne dato, kan vælge at søge godkendelse efter de hidtidige retningslinjer eller efter de retningslinjer, der trådte i kraft den 1. april 2005.

Vælges en specialist- og supervisoruddannelse efter de hidtidige retningslinjer, er det en betingelse for at opnå specialist- og supervisor godkendelse efter disse retningslinjer, at ansøgning om godkendelse er Dansk Psykolog Forening i hænde senest den 1. april 2008. Ansøgere, der ikke umiddelbart kan godkendes på dette tidspunkt, skal herefter vurderes i forhold til de nye retningslinjer.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	10
Del I. De fælles krav og teoriområder for alle specialistuddannelser	13
2. Fælles krav til alle specialistuddannelser	13
2.1. Psykologisk praksis	13
2.2. Supervision	13
2.3. Personligt udviklingsarbejde	14
2.4. Teori og metode	14
2.5. En skriftlig opgave	14
2.6. Aktualitetskrav	14
2.7. Krav til lærer kvalifikationer	15
2.8. Supervisoruddannelsen (se kapitel 19)	15
3. Det tværgående modul	15
4. Modulet vedrørende forskning og formidling	15
4.1. Formål	15
4.2. Undervisningsform	16
4.3. Krav til indhold	16
4.4. Krav til form og niveau	16
4.5. Krav til arbejdets omfang	16
4.6. Godkendelsesprocedure	16
Del II. Krav til specialistuddannelserne på børneområdet	17
5. Børnemodulet – Fælles for alle specialistuddannelserne på børneområdet	17
5.1. Formål	17
5.2. Barnets psykiske udvikling og udviklingsforstyrrelser	17
5.3. Den psykologiske undersøgelse	17
5.4. Valg af interventionsformer	17
5.5. Lovgivning og etik i relation til psykologarbejde inden for børne- og ungeområdet	17
6. Specialistuddannelse i klinisk børnepsykologi	18
6.1. Indledning	18
6.2. Formål med specialistuddannelsen	18
6.3. Specialistuddannelsens opbygning	19
6.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	19
6.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	19
6.4.2. Supervision	19
6.4.3. Personligt udviklingsarbejde	20
6.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	20
6.4.4.1. Det tværgående modul	20
6.4.4.2. Specialiseringsmodulet	20

6.4.4.2.1. Diagnostik og psykopatologi	20
6.4.4.2.2. Psykologiske undersøgelsesmetoder	20
6.4.4.2.3. Psykoterapeutiske metoder	20
6.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	21
7. Specialistuddannelse i klinisk børneneuropsykologi	21
7.1. Indledning	21
7.2. Formål med specialistuddannelsen	21
7.3. Specialistuddannelsens opbygning	21
7.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	21
7.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	21
7.4.2. Supervision	22
7.4.3. Personligt udviklingsarbejde	22
7.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	22
7.4.4.1. Det tværgående modul	22
7.4.4.2. Specialiseringsmodulet	23
7.4.4.2.1. Udvikling i neuropsykologisk perspektiv	23
7.4.4.2.2. Neuropsykologiske funktionsforstyrrelser	23
7.4.4.2.3. Udredningsprocedurer	23
7.4.4.2.4. Intervention	23
7.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	23
7.6. Specificerede krav til supervision af supervision i supervisoruddannelsen	23
8. Specialistuddannelse i pædagogisk psykologi	23
8.1. Indledning	23
8.2. Formål med specialistuddannelsen	24
8.3. Specialistuddannelsens opbygning	24
8.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	24
8.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	24
8.4.2. Supervision	25
8.4.3. Personligt udviklingsarbejde	25
8.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	25
8.4.4.1. Det tværgående modul	25
8.4.4.2. Specialiseringsmodulet	25
8.4.4.2.1. Udviklings-, lærings- og organisationsteorier	25
8.4.4.2.2. Ændringsprocesser i organisationer/organisationsudvikling	26
8.4.4.2.2.1. Udredning	26
8.4.4.2.2.2. Intervention	26
8.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	27
9. Specialistuddannelser i sundhedspsykologi og i psykoterapi, børn	27
9.1. De specifikke krav til en specialistuddannelse i sundhedspsykologi på børneområdet	27
<i>Se endvidere kapitel 11</i>	
9.2. De specifikke krav til en specialistuddannelse i psykoterapi på børneområdet	27
<i>Se endvidere kapitel 12</i>	
Del III: Krav til specialistuddannelserne på voksenområdet	28
10. Voksenmodulet – Fælles for alle specialistuddannelserne på voksenområdet	28
10.1. Formål	28
10.2. Assessment	28

10.3. Differentialdiagnostik	28
10.4. Personlighedsforstyrrelser og personlighedsteori	28
10.5. Valg af interventionsformer	28
10.6. Lovgivning og etik i relation til psykologarbejde inden for voksenområdet	29
11. Specialistuddannelse i sundhedspsykologi, børn og voksne	29
11.1. Indledning	29
11.2. Formål med specialistuddannelsen	29
11.3. Specialistuddannelsens opbygning	30
11.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	30
11.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	30
11.4.2. Supervision	30
11.4.3. Personligt udviklingsarbejde	31
11.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	31
11.4.4.1. Det tværgående modul	31
11.4.4.2. Specialiseringsmodulet	31
11.4.4.2.1. Generel klinisk viden inden for det sundhedspsykologiske område	32
11.4.4.2.2. Intervention i det kliniske arbejde	32
11.4.4.2.3. Pædagogisk sundhedspsykologi	32
11.4.4.2.4. Sundhedspsykologi, organisation og samfund	33
11.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	33
12. Specialistuddannelse i psykoterapi, børn og voksne	33
12.1. Indledning	33
12.2. Formål med specialistuddannelsen	33
12.3. Specialistuddannelsens opbygning	33
12.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	34
12.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	34
12.4.2. Supervision	34
12.4.3. Personligt udviklingsarbejde	35
12.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	35
12.4.4.1. Det tværgående modul	35
12.4.4.2. Specialiseringsmodulet	35
12.4.4.2.1. Klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik	36
12.4.4.2.2. Grundlagsteori og klinisk teori	36
12.4.4.2.3. Anden teoretisk referenceramme	36
12.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	36
13. Specialistuddannelse i psykopatologi	36
13.1. Indledning	36
13.2. Formål med specialistuddannelsen	37
13.3. Specialistuddannelsens opbygning	37
13.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	37
13.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	37
13.4.2. Supervision	38
13.4.3. Personligt udviklingsarbejde	38
13.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	38
13.4.4.1. Det tværgående modul	38
13.4.4.2. Specialiseringsmodulet	38
13.4.4.2.1. Diagnostik og psykopatologi	39
13.4.4.2.2. Klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik	39
13.4.4.2.3. Behandling	39

13.4.4.2.4. Psykiatrilov	40
13.4.4.2.5. Psykiatriens organisering, ledelse, administration, kvalitetssikring og drift	40
13.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	40
13.6. Overgangsordning for specialistuddannelse i psykopatologi	40
13.7. Konverteringsmulighed	41
13.8. Overgangsordning for supervisoruddannelse i psykopatologi	41
14. Specialistuddannelse i psykotraumatologi	41
14.1. Indledning	41
14.2. Formål med specialistuddannelsen	41
14.3. Specialistuddannelsens opbygning	42
14.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	42
14.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	42
14.4.2. Supervision	42
14.4.3. Personligt udviklingsarbejde	43
14.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	43
14.4.4.1. Det tværgående modul	43
14.4.4.2. Specialiseringsmodulet	43
14.4.4.2.1. Psykotraumatologisk teori; hovedområder/paradigmer	43
14.4.4.2.2. Interventionsdel	43
14.4.4.2.2.1. Intervention på individuelt plan i relation til akutte traumer	44
14.4.4.2.2.2. Intervention på individuelt plan i relation til længerevarende og kroniske traumer	44
14.4.4.2.2.3. Intervention i gruppe i relation til traumatiske hændelser	44
14.4.4.2.2.4. Krisestyring	44
14.4.4.2.3. Erklæringsudformning, formidling	44
14.4.4.2.4. Valgfri del	44
14.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	44
15. Specialistuddannelse i klinisk neuropsykologi	44
15.1. Indledning	44
15.2. Formål med specialistuddannelsen	44
15.3. Specialistuddannelsens opbygning	45
15.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen	45
15.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)	45
15.4.1.1. Kvalifikationer erhvervet via 1 års ansættelse på neurologisk/neurokirurgisk afdeling	45
15.4.1.2. Kvalifikationer erhvervet via 1 års ansættelse ved en rehabiliteringsinstitution	45
15.4.1.3. Kvalifikationer erhvervet via 1/2 års ansættelse inden for det psykiatriske område	46
15.4.2. Supervision	46
15.4.3. Personligt udviklingsarbejde	46
15.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)	47
15.4.4.1. Det tværgående modul	47
15.4.4.2. Specialiseringsmodulet	47
15.4.4.2.1. Neuropsykologiske forstyrrelser	47
15.4.4.2.2. Rehabilitering	47
15.4.4.2.3. Sygdomslære	47
15.4.4.2.4. Udvidet kursus i klinisk neuroanatomi, neurofysiologi, neurokemi	47
15.4.4.2.5. Valgfri kursusdage	47
15.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	48
15.6. Specificerede krav til supervision af supervision i supervisoruddannelsen	48
16. Specialistuddannelse i gerontopsykologi	48
16.1. Indledning	48

16.2.	Formål med specialistuddannelsen	48
16.3.	Specialistuddannelsens opbygning	48
16.4.	Krav og indhold i specialistuddannelsen	49
16.4.1.	Den praktiske del (beskæftigelse)	49
16.4.1.1.	Udredning	49
16.4.1.2.	Intervention	49
16.4.1.3.	Supervision af andre faggrupper	49
16.4.2.	Supervision	49
16.4.3.	Personligt udviklingsarbejde	49
16.4.4.	Den teoretiske del (kursusdelen)	49
16.4.4.1.	Det tværgående modul	50
16.4.4.2.	Specialiseringsmodulet	50
16.4.4.2.1.	Almen gerontopsykologi	50
16.4.4.2.2.	Klinisk gerontopsykologi	50
16.4.4.2.2.1.	Psykopatologiske/psykiatriske syndromer hos ældre	50
16.4.4.2.2.2.	Geriatrici og farmakologi for gerontopsykologer	50
16.4.4.2.2.3.	Intervention	50
16.4.4.2.3.	Relevante valgfri kursusaktiviteter	51
16.5.	Tilmelding til specialistuddannelsen	51
Del IV. Krav til specialistuddannelserne på det arbejds- og organisationspsykologiske område		52
17.	Arbejds- og organisationspsykologimodulet – Fælles for specialistuddannelsen på de arbejds- og organisationspsykologiske områder	52
17.1.	Formål	52
17.2.	Metoder til kortlægning og diagnostik	52
17.3.	Samspejlet mellem spektret af konsulentroller	52
17.4.	Organisationsanalyse	52
17.5.	Intervention i grupper og organisationer	52
17.6.	Nyere stressfænomener og ændringer i work-life-balancen	52
17.7.	Arbejdets betydning og det rummelige arbejdsmarked	52
17.8.	Arbejdet i og med andre faglige og etniske kulturer	52
18.	Specialistuddannelse i arbejds- og organisationspsykologi	53
18.1.	Indledning	53
18.2.	Formål med specialistuddannelsen	53
18.3.	Specialistuddannelsens opbygning	53
18.4.	Krav og indhold i specialistuddannelsen	53
18.4.1.	Den praktiske del (beskæftigelse)	53
18.4.2.	Supervision	54
18.4.3.	Personligt udviklingsarbejde	54
18.4.4.	Den teoretiske del (kursusdelen)	54
18.4.4.1.	Det tværgående modul	55
18.4.4.2.	Specialiseringsmodulet	55
18.4.4.2.1.	Grundstammen	55
18.4.4.2.2.	Den teoretiske del i grundstammen	56
18.4.4.2.3.	Supervision (i grupper)	56
18.4.4.2.4.	Casestudie	56
18.4.4.2.5.	Formidling	56
18.4.4.2.6.	Specialiseringsmodulets øvrige teorikurser	56
18.4.4.2.6.1.	Organisationsudvikling – forandringer	56

18.4.4.2.6.2. Udvikling af grupper og teams	56
18.4.4.2.6.3. Ledelsesudvikling og ledervejledning	56
18.4.4.2.6.4. Marginalisering/arbejdsfastholdelse	57
18.4.4.2.6.5. Arbejdspsykologi – Det psykosociale arbejdsmiljø	57
18.4.4.2.6.6. Testpsykologi	57
18.4.4.2.6.7. Andet	57
18.4.4.3. Eksempler på gennemførelse af specialiseringsmodulet	57
18.5. Tilmelding til specialistuddannelsen	57
Del V. Supervisoruddannelsen	58
19. Fælles krav til alle supervisoruddannelser	58
19.1. Formål med supervisoruddannelsen	58
19.2. Krav til supervisoruddannelsen	58
19.3. Krav til lærer kvalifikationer	58
19.4. Aktualitetskrav	58
Del VI. Vejledning til udfyldelse af ansøgningsskemaerne	59
20. Når man ansøger om godkendelse som specialist og supervisor	59
20.1. Selve ansøgningen	59
20.2. Sådan udfyldes ansøgningsskemaet	59
20.2.1. Udfyldelse af skemaet vedrørende ansættelsessteder	59
20.2.2. Udfyldelse af skemaet vedrørende supervision	60
20.2.3. Udfyldelse af skemaet vedrørende det personlige udviklingsarbejde	60
20.3. Sådan udfyldes kursus skemaerne	60
20.3.1. Udfyldelse af kursus skemaernes enkelte kolonner	61
20.4. Sådan udfyldes skemaet om godkendelse som supervisor	61
20.4.1. Udfyldelse af supervisorskemaets enkelte kolonner	61
20.5. Sådan behandles ansøgninger	61
21. Ansøgning om specialistgodkendelse nr. 2	62
21.1. Krav til arbejdstid	62
21.2. Krav til supervision	62
21.3. Konvertering/Sætten i bero	62
Del VII. Administrative forhold	63
22. Administration af specialist- og supervisoruddannelserne	63
22.1. Fagnævnene	63
22.2. Specialistuddannelsesudvalget	63
23. Procedure for klagesagsbehandling	63
23.1. Behandling af klager, der drejer sig om formalia	63
23.2. Behandling af klager, der drejer sig om vurderingen af indholdet i en ansøgning	63

Del VIII. Vedligeholdelse af specialist- og supervisor godkendelser	64
24. Vedligeholdelseskrav	64
Del IX. Bilag	65
Bilag A. Indhold i det tværgående moduls teoriområder	65
3.1. Praktisk organisationspsykologi	65
3.2. Organisationspsykologi	65
3.3. Sorg og krise hos børn	65
3.4. Sorg og krise hos voksne	65
3.5. Angst og depression	65
3.6. Klinisk sexologi	66
3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande	66
3.8. Fokus på apopleksi, kranietraumer og demens	66
3.9. Demensudredning	66
3.10. Psykofarmakologi	66
3.11. Funktionel neuroanatomi/human neurobiologi	67
3.12. Neurokemi	67
3.13. Billeddannelsesteknikker	67
3.14. Psyke og soma	67
3.15. Familierapi: teori og intervention, I	67
3.16. Familierapi: teori og intervention, II	67
3.17. Psykologen som konsulent	68
3.18. Konsultativ tilgang til konflikthåndtering	68
3.19. Transkulturel psykologi	68
3.20. Supervision af andre faggrupper	68
3.21. Ledelse og organisation	68
3.99. Øvrige	68
Bilag B. Guideline for supervisorer	69

1. Indledning

Psykologi som selvstændigt fag opstod for ca. 150 år siden med rødder i lægevidenskab og filosofi.

Siden da har faget udviklet sig, og specielt inden for det sidste halve århundrede har faget været i kraftig vækst såvel videnskabeligt som professionsmæssigt. På den videnskabelige scene kan denne udvikling bl.a. aflæses på antallet af publicerede, videnskabelige værker. Ifølge PsycINFO-databasen, der registrerer udgivelsen af psykologisk litteratur, var der 771 årlige udgivelser i 1900, 8.495 udgivelser i 1950 og 77.672 udgivelser i 2002. Det er således ikke længere muligt for den enkelte psykolog at holde sig ajour med alt.

Psykologernes samfundsmæssige rolle er i samme periode blevet kraftigt udbygget og etableret. Psykologer varetager således vigtige funktioner, fx inden for social- og sundhedsvæsenet, skolevæsenet samt i det private erhvervsliv. Dertil kommer en stor gruppe privatpraktiserende psykologer, hvoraf en del har overenskomst med Sygesikringen. Denne udvikling har samtidig skabt et behov for at sikre et vist kompetenceniveau ud over kandidatgraden, hvilket i første omgang førte til indførelse af en offentlig autorisationsordning for psykologer, der trådte i kraft med Psykologloven i 1994. Der er tale om en generalistautorisation, som ikke knytter autorisationen til et bestemt professionsfelt, men mere generelt sikrer, at psykologen er fortrolig med, hvad det kræver at gennemføre en forsvarlig udredning og intervention inden for et givent område.

Men netop psykologiens voldsomme vækst på såvel det videnskabelige som på det professionsmæssige felt skabte yderligere et behov for, at psykologer ligesom fx læger kunne gennemføre en specialistuddannelse. Dansk Psykolog Forenings generalforsamling vedtog derfor i 1990 et forslag til de generelle rammer for specialist- og supervisoruddannelserne. Udadtill skulle specialistuddannelsen sætte en standard over for omverdenen som en garanti for, at psykologen selvstændigt kunne gennemføre og afslutte klientsager inden for det pågældende speciale. Indadtill skulle specialistuddannelsen sætte en standard for omfang og niveau af den viden og de færdigheder, som den enkelte psykolog skulle kvalificere sig i forhold til. Samtidig skulle specialistuddannelserne skabe uddannelsesmæssige og faglige fora, hvor psykologer kunne mødes og den faglige psykologidentitet styrkes.

De første tre specialistuddannelser i psykoterapi, voksenneuropsykologi og sundhedspsykologi blev, som den offentlige autorisationsordning, igangsat i 1994. Siden er antallet vokset til i alt ti specialistuddannelser:

- Børnepsykologi
- Børneneuropsykologi
- Pædagogisk psykologi
- Sundhedspsykologi
- Psykoterapi
- Psykopatologi
- Psykotraumatologi
- Neuropsykologi
- Gerontopsykologi
- Arbejds- og organisationspsykologi

Undervejs i denne proces har Specialistuddannelsesudvalget foretaget en evaluering af hele specialistuddannelsessystemet, som udkom i rapporten: "Om den fortsatte udvikling af specialistuddannelserne", maj 2000. I rapporten blev der peget på en række kvalitetstiltag, som efterfølgende lå til grund for, at man på foreningens generalforsamling i 2002 vedtog at samordne specialerne i tre hovedområder og opbygge teoridelen i moduler.

Begrundelsen for denne samordning og modulopbygning var:

- For det første er det nødvendigt, at specialister inden for fx de kliniske specialer også har et fornødent kendskab til andre kliniske specialer, således at udredning og diagnostik kan foregå på et højt fagligt niveau.
- For det andet vil en samordning i hovedområder med en tilhørende modulopbygning sikre kvaliteten, ikke alene i bredden, men også i dybden gennem kravet om sammenhæng og progression til kursusforløbene inden for det enkelte modul.
- For det tredje vil en opbygning med hovedområder og tilhørende fælles teoriområder svare mere til arbejdsmarkedets indretning og dermed specielt til yngre kandidaters muligheder for at gennemføre en specialistuddannelse. Det vil sandsynligvis samtidig gøre det lettere at argumentere for arbejdsgiverbetalt kursusdeltagelse som led i specialiseringen.
- For det fjerde er det nødvendigt med en mere fleksibel opbygning af specialistuddannelserne, hvor det bliver nemmere at indarbejde nye fagområder, således

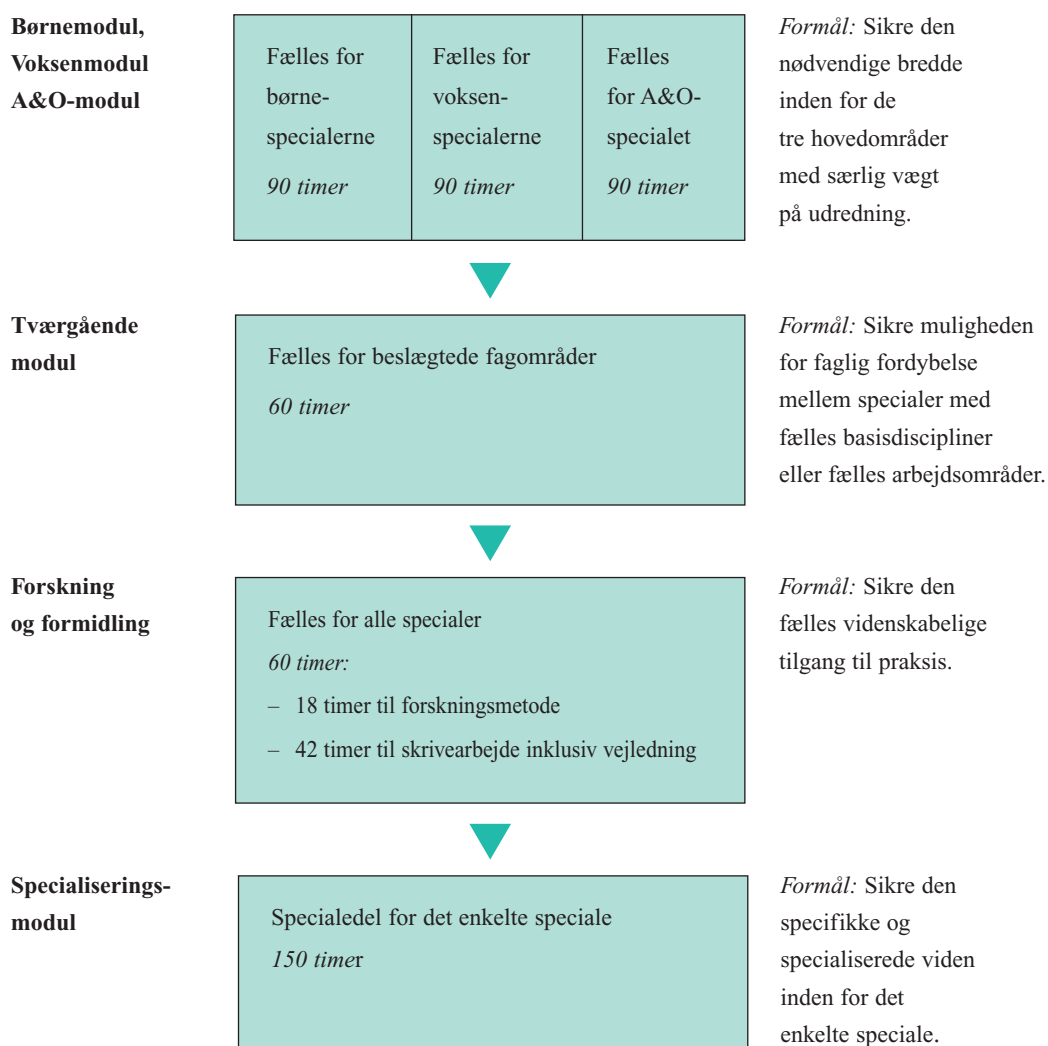
at antallet og arten af specialistuddannelser ikke bliver stationært på grund af en for usmidig opbygning af uddannelserne.

- For det femte vil en samordning i hovedområder med tilhørende modulopbygning forenkle og billiggøre såvel erhvervelsen som administrationen af speciallistuddannelserne.

Der blev vedtaget følgende tre hovedområder:

- Børnepsykologi
- Voksenpsykologi
- Arbejds- og organisationspsykologi.

Der blev endvidere vedtaget følgende modulstruktur for teoridelen i specialistuddannelserne:

Endvidere blev det vedtaget, at alle specialistuddannelser skal have samme omfangskrav vedrørende praksis, supervision, teori og skriftligt arbejde, og at der fremover skal indgå et krav om, at der også arbejdes med den personlige funktionsmåde i sagsarbejdet (det personlige udviklingsarbejde).

Specialistuddannelsesudvalget har efterfølgende i tæt samarbejde med de respektive fagnævn fyldt de nye rammer med et indhold, som vil fremgå af de efterfølgende kapitler. I dette arbejde har der været en række udfordringer, som har skullet løses, således fx forholdet mellem kvalitet og økonomi, forholdet mellem det enkelte speciales særlige interesser og hensynet til en vis ensartethed i specialernes opbygning og indhold.

Arbejdet i Specialistuddannelsesudvalget har siden 2002 været forestået af følgende medlemmer:

Berith Bro
Formand for Psykotraumatologisk Fagnævn

Albert Diekmann
Repræsentant for Psykoterapeutisk Fagnævn

Lisette Jespersen
Formand for Arbejds- og Organisationspsykologisk Fagnævn

Stephan Lang Jørgensen
Formand for Sundhedspsykologisk Fagnævn

Per Knudsen/Karin Førslev
Repræsentant for arbejdsgruppen vedrørende specialistuddannelse i psykopatologi

Ingrid Lauridsen/Per Fly Torpdahl
Formand for Gerontopsykologisk Fagnævn

Bjarne Nielsen
Formand for Pædagogisk Psykologisk Fagnævn

Hanne Nielsen
Formand for Børnepsykologisk Fagnævn

Elise Pedersen
Formand for Børneneuropsykologisk Fagnævn

Jens Østergaard Riis/Mette Stylsvig
Formand for Neuropsykologisk Fagnævn

København, 31. marts 2005

Roal Ulrichsen
Formand
Dansk Psykolog Forening

Thomas Iversen
Formand
Specialistuddannelsesudvalget

Ib Andersen
Professionschef
Dansk Psykolog Forening

Del I. De fælles krav og teoriområder for alle specialistuddannelser

2. Fælles krav til alle specialistuddannelser

I det følgende beskrives de mindstekrav, som skal opfyldes af alle specialistuddannelser. Derudover kan den enkelte specialistuddannelse have særlige krav, som vil fremgå af beskrivelsen under det enkelte speciale.

Specialistuddannelsen kan først påbegyndes efter opnået autorisation, dog således at supervision og kurser, som overstiger kravet til autorisation, og som opfylder kravene til specialistuddannelse, også kan medregnes under specialistuddannelsen, selv om de er erhvervet, før autorisationen er opnået. Kursusdeltagelse efter kandidateksamen i psykologi kan ligeledes indgå i en specialistuddannelse. Kvalifikationer opnået under grunduddannelsen kan derimod ikke indgå i en specialistuddannelse.

Kvalifikationer opnået efter 1. januar 1994 skal dokumenteres med kopi af originaldokumenter. Kvalifikationer opnået efter 1. januar 1997 skal være forestået af personer, der indfrier de fælles krav til lærerkvalifikationer (se 2.7.)

Alle specialistuddannelser består af følgende 5 elementer, hvor det tilkommer det enkelte fagnævn at fastsætte målsætning og kvalifikationskrav for de forskellige dele af uddannelsen:

- Psykologisk praksis
- Supervision
- Personligt udviklingsarbejde
- Teori og metode
- En skriftlig opgave

Specialistuddannelsen tilrettelægges individuelt af ansøgeren og godkendes af Specialistuddannelsesudvalget i Dansk Psykolog Forening efter indstilling fra de respektive fagnævne.

2.1. Psykologisk praksis

Specialistuddannelserne er normeret til 5 år efter opnået autorisation og kan tidligst afsluttes efter 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet. 3 års fuldtidsbeskæftigelse svarer til 3 x 40 x 30 arbejdstimer = 3600 arbejdstimer.

Praksiskravet skal sikre, at uddannelsen giver en bred arbejdsmæssig kompetence inden for fagområdet.

2.2. Supervision

Der kræves mindst 240 timers supervision og personligt udviklingsarbejde, der skal sikre tilegnelsen af et højt fagligt kompetenceniveau inden for alle aspekter af arbejdsområdet. Derudover skal supervisionen styrke psykologens evne til klientkontakt.

Det enkelte fagnævn kan selv vægte timefordelingen mellem supervision og personligt udviklingsarbejde. Dog skal der indgå mindst 40 timers personligt udviklingsarbejde i et specialistuddannelsesforløb (se nedenfor).

Supervisionen skal være ydet af godkendte supervisorer eller af supervisorer, der er under Dansk Psykolog Forenings supervisoruddannelse. Hovedparten af supervisionen skal være ydet af supervisorer inden for det pågældende speciale. Andre med særlig kompetence kan godkendes som supervisor efter en individuel vurdering på grundlag af et CV.

Inden et supervisorsforløb påbegyndes med en sådan supervisor, anbefales det at søge den pågældende supervisor godkendt af fagnævnet.

Det anbefales at få dokumentation af igangværende supervisorsforløb jævnligt.

For at sikre bredden skal der i løbet af en specialistuddannelse modtages supervision fra mindst to forskellige supervisorer. Det enkelte speciale kan godt stille krav om, at supervisionen skal finde sted hos mere end to forskellige supervisorer

Endvidere skal der være mindst ét eksternt supervisorsforløb på minimum 20 timer. Ved et eksternt supervisorsforløb forstås supervision modtaget af en supervisor, som arbejder på en anden arbejdsplads end psykologen. Med ”anden arbejdsplads” menes en arbejdsplads, der har en anden faglig ledelse og anden kollegagruppe end den arbejdsplads, hvor psykologen selv arbejder.

Gensidig supervision kan ikke godkendes.

Der kan indgå ét ugekursus i supervision i et specialistuddannelsesforløb.

Supervision godkendt under autorisationsordningen kan medregnes, hvis den er fagligt relevant, men det samlede timetal på 160 + 200 timer nedsættes ikke.

Fordelingen af supervisionstimer:

Mindst 40 timer af supervisionen skal være individuel supervision. Mindst 40 timers supervision skal foregå i gruppe på maksimalt 8 deltagere. Supervision i grupper på 9-12 deltagere tæller som halv tid, og supervision i grupper på mere end 12 deltagere kan ikke godkendes. Ved supervision i en gruppe må højst 25 procent af deltagerne i gruppen være ikke-akademikere, for at supervisionen skal kunne godkendes.

Supervisionen skal attesteres på et særskilt skema, hvor supervisor skal angive, om supervisanden har gennemført forløbet tilfredsstillende. Hvis supervisor vurderer, at den faglige udvikling ikke har været tilfredsstillende, skal supervisor derudover give en uddybende forklaring til supervisanden. Supervisionsforløb, der ikke er gennemført tilfredsstillende, kan ikke indgå i en specialluddannelse. Der henvises endvidere til Bilag B. Guide-line for supervisorer.

2.3. Personligt udviklingsarbejde

Der kræves mindst 40 timers personligt udviklingsarbejde, som skal sikre, at psykologen får lejlighed til at arbejde med sine personlige muligheder og begrænsninger som psykolog. De enkelte fagnævne kan fastlægge yderligere krav til omfang og indhold af det personlige udviklingsarbejde.

2.4. Teori og metode

Specialluddannelsens teoretiske del har til formål at give psykologen et indgående kendskab til fagområdets teoretiske og metodemæssige baggrund på et postgraduat niveau.

Der kræves i alt 360 timers teoriundervisning inklusiv 42 timer til metodevejledning og udarbejdelse af en skriftlig opgave (se nedenfor). Der er tale om konfrontationstimer, som forudsætter forberedelse. Der kan maksimalt godkendes 50 timer indhentet ved deltagelse i kurser af under 12 timers varighed. Det enkelte fagnavn fastlægger, hvor mange timer der kan være indhentet ved deltagelse i sådanne kurser, samt i hvilke teorimoduler disse timer overvejende kan placeres.

Deltagelse i kongresser, symposier og lignende kan godkendes efter en konkret vurdering i de enkelte fagnævne.

Som ved supervision må der højst være 25 procent ikke-

akademikere i gruppen.

Teoritimerne er placeret i fire moduler, som gennemgås i indledningen. Forløbet mellem modulerne skal ses som et cirkulært forløb, hvor man kan starte på det modul, hvor der er mulighed (dvs. kursusudbud). Der kan læses nærmere om indholdet i de forskellige moduler i følgende kapitler:

- *Det tværgående modul* (se kapitel 3 samt bilag A)
- *Modulet vedrørende forskning og formidling* (se kapitel 4)
- *Børnmodulet* (se kapitel 5)
- *Voksenmodulet* (se kapitel 10)
- *Arbejds- og organisationspsykologimodul* (se kapitel 17)

De ti forskellige specialiseringsmoduler er placeret efter hovedområde på følgende måde:

- *Specialiseringsmoduler på børneområdet* (se kapitel 6-9)
- *Specialiseringsmoduler på voksenområdet* (se kapitel 11-16)
- *Specialiseringsmodulet på det arbejds- og organisationspsykologiske område* (se kapitel 18)

Det påhviler den enkelte at sikre en vis bredde i den måde, man sammensætter sit valg af kurser inden for de enkelte modulers teoriområder. Bredden fremgår af beskrivelsen af de forskellige teoriområder og vil også være det grundlag, hvorpå fagnævnet vurderer, om den enkelte ansøger opfylder den fornødne bredde i teori-delen.

2.5. En skriftlig opgave

Der skal udarbejdes en skriftlig opgave eller et foredrag i et relevant faglig forum. Der skal arbejdes med et emne, der skal være relateret til eget arbejdsfelt, og som behandles på et postgraduat, akademisk videnskabeligt niveau. Som hovedregel skal omfanget være 10-15 A4-sider. (Se endvidere kapitel 4: Modulet vedrørende forskning og formidling).

Ud over de fælles fem elementer skal følgende krav opfyldes i alle specialluddannelser:

2.6. Aktualitetskrav

De 3 års fuldtidsarbejde skal på ansøgningstidspunktet ligge inden for de sidste 8 år. Endvidere skal en tredjedel af de 600 timers supervision, personligt udviklingsarbejde og teori ligge inden for de sidste 5 år.

2.7. Krav til lærerkvalifikationer

Alle fagnævn anerkender formelt specialister¹ fra egne og andre specialer som undervisere og supervisorer inden for specialerelevante områder.

Psykologer ansat ved universiteter² er formelt kvalificerede til at undervise på specialistuddannelsen inden for specialerelevante fagområder, som de underviser og forsker i.

Andre faggrupper skal som minimum være akademiske. Disse skal kunne dokumentere et relevant CV samt dokumentere praktisk erfaring eller forskning inden for specialet.

På forskningsmodulet skal både specialister og andre akademikere kunne præsentere forskningserfaring.

2.8. Supervisoruddannelsen

Den specialistuddannede psykolog kan over en toårig periode udbygge specialistuddannelsen med en supervisoruddannelse. Godkendelse af ydet supervision kræver, at man på forhånd er tilmeldt supervisoruddannelsen i Dansk Psykolog Forening.

Se de fælles retningslinjer til alle supervisoruddannelser i kapitel 19.

3. Det tværgående modul

I det tværgående modul sikres muligheden for faglig fordybelse mellem specialer med fælles basisdiscipliner eller fælles arbejdsområder. De enkelte kurser i modulet er fælles for to eller flere specialer og har et omfang af mindst 12 timer.

Modulet kan tilføjes nye kurser efter indstilling fra mindst to fagnævn.

Kursernes indhold er introducerende i forhold til den valgte specialisering og skal så vidt muligt sikre en vis fleksibilitet i den enkeltes uddannelsesforløb og praksisforankring.

De enkelte fagnævn fastægger, hvilke kurser der er obligatoriske eller valgfrie inden for modulet, hvilket fremgår under de enkelte specialer i de efterfølgende kapitler.

Det tværgående modul har et omfang på i alt 60 timer. Der vælges inden for følgende emner:

- 3.1. Praktisk organisationspsykologi
- 3.2. Organisationspsykologi
- 3.3. Sorg og krise hos børn
- 3.4. Sorg og krise hos voksne
- 3.5. Angst og depression
- 3.6. Klinisk sexologi
- 3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande
- 3.8. Fokus på apopleksi, kranietraumer og demens
- 3.9. Demensudredning
- 3.10. Psykofarmakologi
- 3.11. Funktionel neuroanatomi
- 3.12. Neurokemi: 12 timer
- 3.13. Billeddannelsesteknikker
- 3.14. Psyke og soma
- 3.15. Familierapi: teori og intervention I
- 3.16. Familierapi: teori og intervention II
- 3.17. Psykologen som konsulent
- 3.18. Konsultativ tilgang til konflikthåndtering
- 3.19. Transkulturel psykologi
- 3.20. Supervision af andre faggrupper
- 3.21. Ledelse og organisation
- 3.99. Øvrige

For uddybning af de enkelte teoriområder henvises der til Bilag A.

4. Modulet vedrørende forskning og formidling

Undervisning i forskningsmetode kan foregå i sammenhæng med udarbejdelse af den skriftlige opgave under metodevejledning. Det samlede timetal i dette modul er på 60 timer. Det obligatoriske timekrav i undervisning i forskningsmetode udgør 18 timer, hvor fokus er på generelle metodemæssige færdigheder. Der godskrives 42 timer til metodevejledning og tid til skriveprocessen, herunder litteraturlæsning.

Det anbefales at søge et undervisningstilbud, hvor teoriundervisning og metodevejledning er integreret i ét samlet forløb, da det erfaringsmæssigt viser sig, at udarbejdelse af et skriftligt arbejde kan være vanskeligt at realisere helt på egen hånd.

4.1. Formål

- At give deltagerne en sådan viden i forskningsmetodologi, at de er i stand til selvstændigt og kritisk at vurdere empiriske undersøgelser, herunder design, undersøgelsesredskaber, rekruttering og de mest almindelige statistiske og kvalitative analyseformer.

¹ Der er gensidig anerkendelse af de øvrige nordiske landes specialister. Andre landes specialister godkendes efter konkret vurdering.

² Psykologer i forskningsstillinger ved forskningsinstitutioner anerkendes på lignende vilkår.

- At give deltagerne færdighed i at anvende systematisk litteratursøgning i forbindelse med et forskningsemne.
- At sætte deltagerne i stand til på en reflekteret måde at undersøge, analysere og beskrive en faglig problemstilling på basis af et systematisk indsamlet materiale.

4.2. Undervisningsform

Forelæsninger, gruppearbejde, litteratursøgning.

4.3. Krav til indhold

Arbejdet skal demonstrere, at specialisten har opnået indsigt i speciallets teoriområder og metoder på et postgraduat, videnskabeligt niveau (specialistniveau).

Det er således vigtigt, at de specialespecifikke aspekter er de mest fremtrædende i arbejdet. Arbejdet kan fx være en videnskabelig undersøgelse af et praksisfelt, et casestudie, der problematiseres på et overordnet teoretisk/videnskabeligt niveau, eller en litteraturgennemgang af en specialerelevant problemstilling med efterfølgende selvstændig diskussion i forhold til praksis.

Casefremlæggelse kan ikke stå alene, men kan indgå som illustration i en selvstændig diskussion af fx teoretiske problemstillinger.

4.4. Krav til form og niveau

Arbejdet kan dreje sig om:

- En artikel optaget i et anerkendt fagtidsskrift
- Et kapitel i en lærebog på akademisk niveau
- Et indlæg givet ved videnskabelige/faglige konferencer eller kongresser
- En forelæsning i et fagligt relevant selskab på samme niveau som de førnævnte

Et skriftligt arbejde kan have op til 5 forfattere, hvor det klart skal fremgå, hvilke dele af arbejdet de enkelte forfattere bærer hovedansvaret for.

4.5. Krav til arbejdets omfang

Arbejdet skal typisk være på 10-15 normalsider, og litteraturlisten indeholde minimum 5-10 referencer af nyere dato, dvs. maksimalt 5-10 år gamle. For hver yderligere forfatter på et arbejde kræves yderligere 10 normalsider pr. forfatter.

4.6. Godkendelsesprocedure

Ved samtlige typer af arbejde tilsendes fagnævnet minimum forside, indholdsfortegnelse og litteraturliste. Ved forelæsning/foredrag ved kongresser eller i faglige selskaber fremsendes tillige fotokopi af kongresprogram/dokumentation fra det pågældende faglige selskab samt en synopsis, som skal godkendes af fagnævnet.

Del II. Krav til specialistuddannelserne på børneområdet

5. Børnemodulet

Dette teorimodul på 90 timer er obligatorisk for alle specialistuddannelser inden for børne- og ungeområdet.

5.1. Formål

Formålet med teorimodulet er:

- At sikre, at specialisten kan foretage metodisk forsvarlige udredninger af børn og unge med psykiske forstyrrelser.
- At give specialisten tilstrækkelig viden til at kunne klassificere dysfunktioner hos børn og unge efter et anerkendt diagnosesystem samt have kendskab til udviklingen og diskussionerne i forbindelse med diagnosesystemer.
- At sikre, at specialisten er i stand til at vælge de interventionsformer, der er relevante for forskellige typer af forstyrrelser. Der skal lægges vægt på interventionsformer med en dokumenteret effekt.
- At gøre specialisten i stand til at vurdere eget speciales muligheder og begrænsninger med henblik på vurdering af, hvornår en sag eller dele heraf skal visiteres til et andet speciale.
- At sikre, at specialisten får kendskab til, hvordan overordnede psykiske funktioner og processer afgrænses og defineres inden for den nyere forskning på området for at opnå fælles brug af termer.
- At sikre, at specialisten får viden om relevant lovgivning samt etiske problemstillinger i forbindelse med psykologarbejde inden for børneområdet.

I teorimodulet skal der undervises i følgende områder:

5.2. Barnets psykiske udvikling og udviklingsforstyrrelser

- Den normale sociale, emotionelle og kognitive udvikling. Undervisningen skal fokusere på empirisk viden om udviklingen hos børn og unge.
- Klassifikation af psykiske forstyrrelser ud fra anerkendte diagnosesystemer som ICD og DSM. Hovedvægten lægges på ICD-10.
- Forekomst, ætiologi og udviklingsforløb ved de almindeligste udviklingsforstyrrelser, herunder forstyrrelse af aktivitet og opmærksomhed, spektret af autismeforstyrrelser, specifikke indlæringsvanskeligheder, generelle indlæringsvanskeligheder, adfærdsforstyrrelser, sociale funktionsforstyrrelser, emotio-

nelle forstyrrelser samt medfødt og erhvervet hjerne-skade.

30 timer.

5.3. Den psykologiske undersøgelse

Der skal undervises i følgende undersøgelsesmetoder:

- Psykologiske test. Hovedvægten skal lægges på de brede kvantitative test, men kvalitative test inddrages også.
- Observationsmetoder.
- Rating scales, spørgeskemaer, interview.
- Metoder til undersøgelse af det familiemæssige og sociale miljø.

Desuden skal der undervises i:

- Den hypoteseafprøvende procedure.
- Psykometriske egenskaber ved anvendte undersøgelsesmetoder.
- Differentialdiagnostiske problemstillinger.
- Tolkning af undersøgelsesresultater.
- Rapportskrivning.
- Formidling af resultater til barnet eller den unge, familien og behandlere.

36 timer.

5.4. Valg af interventionsformer

Undervisningen skal give et overblik over, hvilke interventionsformer der på baggrund af den diagnostiske udredning og funktionsbeskrivelse er egnede til bestemte problemstillinger ud fra empirisk baseret viden, således at specialisten kan vælge og udforme relevante interventionsformer. Desuden skal specialisten kunne evaluere effekten af den valgte interventionsform.

Psykologen skal have kendskab til de almindeligste interventionsformer inden for området, herunder pædagogisk/psykologiske handleplaner, rådgivning af forældre og barnet selv, supervision af andre faggrupper, psykoedukation, individuel psykoterapi, familierapi og kriseterapi.

12 timer.

5.5. Lovgivning og etik i relation til psykologarbejde inden for børne- og ungeområdet

Undervisning i de relevante love inden for børne- og ungeområdet (psykologloven, forvaltningsloven, lov om

social service og folkeskoleloven). Der skal desuden undervises i etik i relation til de psykologiske arbejdsopgaver, herunder udfærdigelse af rapporter, formidling, rådgivning samt behandling.

12 timer.

6. Specialistuddannelse i klinisk børnepsykologi

6.1. Indledning

Specialistuddannelsen er rettet mod klinisk psykologisk arbejde med børn, unge og familier. Det kliniske psykologiarbejde inden for børne-, unge- og familieområdet kan både have et forebyggende og et behandlende perspektiv i forhold til børn og unges psykiske udvikling og fejludvikling.

De centrale arbejdsområder for kliniske psykologer inden for børne-, unge- og familieområdet er:

- Udredning og undersøgelser.
- Formidling af psykologisk viden.
- Konsultation og supervision af andre faggrupper.
- Tilrettelæggelse og supervision af interventionsforløb.
- Psykoterapeutiske forløb.

Hovedområderne i specialistuddannelsen er diagnostik og psykopatologi, psykologiske undersøgelsesmetoder og interventionsformer. Udredning og intervention ses ikke som adskilte arbejdsområder, men som arbejdsforløb, der over tid spiller sammen.

Angående intervention er hovedvægten lagt på psykoterapeutiske metoder, men man skal også arbejde med andre metoder, der kan fremme udvikling og forandring, først og fremmest konsultation og supervision af andre faggrupper.

For at udvikle de fornødne psykoterapeutiske færdigheder anbefales det, at man deltager i et længerevarende uddannelsesforløb i psykoterapi, der er relevant i forhold til psykoterapeutisk arbejde med børn, unge eller familier. Det anbefales, at der er tale om et uddannelsesforløb, der både indeholder undervisning i teori og metode og indeholder supervision af terapeutisk arbejde.

Med hensyn til timetal kan den del i specialiseringsmodulet, der omhandler psykoterapeutiske metoder, samt den del af supervisionen, der skal omhandle supervision af psykoterapeutiske forløb, afløses af en godkendt længerevarende uddannelse.

6.2. Formål med specialistuddannelsen

Et overordnet mål med specialistuddannelsen er, at psy-

kologen tilegner sig en videnskabelig holdning til sin kliniske praksis og får metodiske færdigheder i det konkrete klinisk psykologiske arbejde med børn, unge og familier. Samtidig skal psykologen kunne forholde sig åbent, empatisk og reflekterende i situationen samt arbejde procesorienteret.

Det er desuden et mål, at psykologen kan arbejde ud fra en helhedsforståelse af barnet eller den unge og kan beskrive, analysere og vurdere, hvordan de kognitive, følelsesmæssige, personlighedsmæssige, familiemæssige og sociale vanskeligheder spiller sammen i det konkrete tilfælde.

Gennem specialistuddannelsen i klinisk børnepsykologi skal psykologen tilegne sig viden og kompetencer inden for en række områder, som er opstillet nedenfor.

Specialisten i klinisk børnepsykologi skal:

- Kunne foretage metodisk forsvarlige udredninger og undersøgelser af børn og unge med psykiske og sociale forstyrrelser.
- Kunne beskrive, analysere og vurdere koblingen mellem de kognitive, følelsesmæssige, personlighedsmæssige og sociale vanskeligheder hos børn og unge med psykiske og sociale forstyrrelser.
- Kunne klassificere psykiske forstyrrelser ud fra et anerkendt diagnosesystem samt have kendskab til udviklingen og diskussionerne i forbindelse med diagnosesystemer.
- Have terapeutiske kompetencer i forhold til mindst en af følgende terapiformer: individuel terapi eller gruppeterapi i forhold til børn eller unge, familierterapi og relationsbehandling, bl.a. i forhold til det tidlige forældre-barn-samspil.
- Kunne foretage evalueringer af anvendte interventionsformer.
- Have kompetencer i forhold til konsultation og supervision, hvor psykologen skal kunne inddrage og formidle relevant psykologisk viden om processer på både individ-, gruppe- og organisationsniveau.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten i klinisk børnepsykologi skal:

- Have viden om og overblik over, hvilke interventionsformer der er egner sig til bestemte problemstillinger.
- Have viden om relevant lovgivning inden for børneområdet samt kendskab til etiske aspekter inden for området.
- Have viden om juridiske og sociale systemer i forhold til børn og unge set i sammenhæng med psykologens arbejdsopgaver.

- Være opmærksom på grænsefladerne mellem de forskellige arbejdsområder og faggrupper inden for børne- og ungeområdet, således at den kliniske børnepsykolog er opmærksom på egne faglige muligheder og begrænsninger.

6.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnavn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/ personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

6.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

6.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Et børnepsykologisk specialistuddannelsesforløb forudsætter, at ansøgeren er knyttet til et bredt felt af praksisområder, hvor der arbejdes med en variation af arbejdsmetoder og problemstillinger. Dette sikres bedst gennem to eller flere ansættelser.

Det overordnede krav er mindst 5 års ansættelse, heraf tre år inden for det børnepsykologiske område. Der kan være tale om ansættelse inden for pædiatri og børnepsykiatri, kommunale forvaltningers børne-, unge- og familieafdelinger, dag- og døgnbehandlingsinstitutioner og andre specialinstitutioner for børn.

Det direkte sagsarbejde skal være sammensat således, at både udredning og intervention er dækket ligeligt.

Udredning:

Psykologen skal kunne anvende et bredt spektrum af børnepsykologiske undersøgelsesmetoder samt have en dyberegående specialviden inden for særlige områder. På baggrund af undersøgelser skal psykologen kunne udarbejde en beskrivelse af barnets udviklingshistorie, foretage en differentialdiagnostisk vurdering samt foreslå

og udforme relevante foranstaltninger og behandlingstiltag.

Endelig skal psykologen kunne formidle undersøgelsesresultater til børn, unge, forældre og andre faggrupper.

Intervention:

Psykologen skal have terapeutiske kompetencer i forhold til mindst én af følgende terapiformer: individuel terapi eller gruppeterapi i forhold til børn eller unge, familierapi og relationsbehandling, bl.a. i forhold til det tidlige forældre-barn-samspil.

Psykologen skal desuden kunne give rådgivning og vejledning til børn, unge og forældre samt yde konsultation og supervision til relevante faggrupper, hvor psykologen skal kunne inddrage relevant psykologisk viden om processer på både individ-, gruppe- og organisationsniveau i forståelsen af barnets eller den unges problemer.

Psykologen skal endvidere kunne afklare, hvornår behandlingsopgaver bedst varetages gennem *direkte* psykologiske interventionsformer som terapi, og hvornår de bedst varetages gennem *indirekte* interventionsformer som konsultation eller supervision af andre faggrupper.

6.4.2. Supervision

Supervision ses som et væsentligt led i specialistuddannelsen for at sikre, at specialisten både udvikler metodiske og reflektive samt kommunikative færdigheder.

Psykologen skal i sin specialistuddannelse modtage supervision i minimum 200 timer.

Supervisionen skal være rettet mod følgende områder:

- Udredning (undersøgelsesmetoder, diagnostik mv.): mindst 90 supervisionstimer.
- Psykoterapeutiske forløb: mindst 90 supervisions-timer.
- Konsultation og supervision af andre faggrupper: mindst 20 supervisionstimer.

De etiske, organisatoriske og lovmæssige forhold, der er forbundet med arbejdet, skal inddrages i supervisionen.

Ud over metodiske færdigheder i det klinisk psykologiske arbejde skal kontaktholdet mellem klient og psykolog inddrages i supervisionen.

Supervisionen skal ydes af godkendte supervisorer i klinisk børnepsykologi eller supervisorer, der er under Dansk Psykolog Forenings supervisoruddannelse. Andre

med særlig kompetence kan godkendes som supervisor. Før et supervisionsforløb påbegyndes med en supervisor, der ikke har den kliniske børnepsykologiske specialuddannelse, bør Børnepsykologisk Fagnævns godkendelse søges.

Supervisionen skal finde sted hos mindst to supervisorer for at sikre supervisionsbredden.

6.4.3. Personligt udviklingsarbejde

I specialistuddannelsen i klinisk børnepsykologi stilles krav om egenterapi/personligt udviklingsarbejde for at styrke psykologens kendskab til sig selv og til egne muligheder og begrænsninger i mestringen af vanskelige sagsforløb.

Egenterapi/personligt udviklingsarbejde skal have et omfang af mindst 40 timers individuel terapi eller 48 timers terapi i gruppe, modtaget hos en specialistgodkendt klinisk psykolog. Det anbefales, at egenterapien/det personlige udviklingsarbejde skal varetages af en anden person end den, der indgår i undervisning eller supervision.

6.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Børnemodulet (se kapitel 5).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodulet (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodulet (se nedenfor).

I Børnemodulet og i Forsknings- og formidlingsmodulet beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodulet er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det børnepsykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor.

I specialistuddannelsen kan deltagelse i kurser af under 12 timers varighed kun godkendes i et vist omfang – samlet set op til 50 timer i specialistuddannelsen som helhed. Disse timer kan frit placeres efter eget valg.

6.4.4.1. Det tværgående modul

Modulet indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modulet består af 60 timers kursusvirksomhed. I forbindelse med den børnepsykologiske specialistuddannelse skal man deltage i mindst et kursus

om organisationspsykologi (12 timer), mindst et kursus om psykologen som konsulent (12 timer) og mindst et kursus om supervision af andre faggrupper (12 timer). De resterende 24 timer er valgfrie. (Se kapitel 3 og bilag A)

6.4.4.2. Specialiseringsmodulet

Specialiseringsmodulet på 150 timer er den teoretiske kerne i specialistuddannelsen. I specialiseringsmodulet skal der undervises i følgende områder:

6.4.4.2.1. Diagnostik og psykopatologi

- Klassifikationssystemer for psykopatologi inden for børne- og ungeområdet med hovedvægt på diskussion af anerkendte diagnose-systemer som ICD-10.
- Adfærds- og følelsesmæssige forstyrrelser samt personlighedsforstyrrelser.
- Diagnostik inden for spædbarns- og småbørnsområdet, herunder diagnose-systemet Diagnostic Classification: 0-3.

24 timer

6.4.4.2.2. Psykologiske undersøgelsesmetoder

- Observationsmetoder, herunder metoder til observationer af bl.a. spædbørn, småbørn, børns leg, det tidlige forældre-barn-samspil, relationerne i familien generelt og relationer i øvrigt (børnegrupper, grupper af unge, samspil mellem børn og pædagoger etc.).
- Diagnostiske interviews af større børn, unge og familier.
- Psykologisk testning med fokus på det personligheds-mæssige og sociale område. Undervisning i testning inden for det kognitive område er placeret på det fælles børnemodul. I specialiseringsmodulet skal der sættes fokus på, hvordan kognitive, følelsesmæssige, personligheds-mæssige og sociale forhold spiller sammen.

Undervisningen skal omfatte teoridannelserne bag de forskellige test, administrationen af testene samt tolkning af resultaterne.

48 timer

6.4.4.2.3. Psykoterapeutiske metoder

- Psykoterapeutiske metoder inden for børne-, unge- og familieområdet.

Psykologen skal koncentrere sig om ét terapeutisk område (eventuelt to tilstødende områder), som man går i dybden med. Man kan vælge mellem individuel terapi eller gruppeterapi i forhold til børn og unge, familierapi eller relationsbehandling i forhold til den tidlige forældre-barn-kontakt. Teoridannelserne bag de psykoterapeutiske metoder skal belyses.

- Den psykoterapeutiske praksis.
- Evaluering af psykoterapeutiske forløb.

78 timer

Som nævnt i indledningen kan denne del af specialiseringsmodulet med fordel afløses af et længerevarende uddannelsesforløb inden for et relevant psykoterapeutisk område, som både omfatter undervisning i teori og metode samt omfatter supervision af psykoterapeutisk arbejde.

6.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Der kræves ikke tilmelding til den børnepsykologiske specialistuddannelse.

7. Specialistuddannelse i klinisk børneneuropsykologi

7.1. Indledning

Børneneuropsykologi er en selvstændig videnskabelig disciplin, der beskæftiger sig med udviklingen af kognitive, følelsesmæssige, adfærdsmæssige og sociale funktioner set i relation til hjernes udvikling og funktion i barne- og ungdomsårene. Den kliniske børneneuropsykologi beskæftiger sig med afvigelser i disse funktioner forårsaget af fejludvikling eller beskadigelser af barnehjernen. De centrale arbejdsområder for kliniske børneneuropsykologer omfatter børneneuropsykologisk undersøgelse, formidling af undersøgelsesresultater, udarbejdelse af behandlingsplaner og gennemførelse af behandlingsforløb samt rådgivning af forældre og supervision af andre faggrupper. Faget er nært knyttet til børnepsykiatrien, børneneurologien og specialundervisningen.

7.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen i klinisk børneneuropsykologi skal kvalificere psykologen til selvstændigt at kunne varetage undersøgelser og intervention inden for det børneneuropsykologiske arbejdsområde på et videnskabeligt grundlag. Specialistuddannelsen skal sikre, at børneneuropsykologen har en bred viden inden for områdets forskning, teorier og metoder. I arbejdet skal inddrages viden om feltets samfundsmæssige, etiske og lovgivningsmæssige forhold.

Specialisten i børneneuropsykologi skal kunne:

- Udføre en udtømmende børneneuropsykologisk udrådning af børn og unge.
- Formidle undersøgelsesresultatet til klient, forældre og institutioner såvel mundtligt som i form af rapporter og erklæringer.

- Udforme behandlingsplaner og udføre behandling i forhold til de identificerede funktionsforstyrrelser og ressourcer.
- Udføre opfølgning og evaluering af forløbet.
- Bidrage til fagets kliniske og forskningsmæssige udvikling samt kunne bidrage til sundhedsfremmende tiltag inden for specialet.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten:

- Som udgangspunkt har et bredt og omfattende kendskab til forskning, teorier og metoder inden for det børnepsykologiske område.
- Har en videnskabelig baseret viden om hjernens udvikling.
- Har en videnskabelig baseret viden om neuro-psykologiske funktioners udvikling hos børn og unge.
- Har en videnskabelig baseret viden om neuro-psykologiske funktionsforstyrrelser hos børn og unge.
- Har viden om etiske og lovgivningsmæssige aspekter inden for området.

7.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/ personligt udviklingsarbejde* – Specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

7.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

7.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Med henblik på at opnå bredde i praksis kræves mindst to forskelligartede ansættelser inden for det børne- og ungdomsneuropsykologiske område af minimum $\frac{1}{2}$ års varighed. Andre praksisforhold, eksempelvis følordning, (1 års varighed med 1 ugentlig arbejdsdag på fuldtid)

eller praksis i forbindelse med ph.d.-projekt vil efter individuel bedømmelse kunne godkendes.

Igennem praksis skal specialisten erhverve:

- Klinisk erfaring med børn/unge med de mest almindeligt forekommende børnepsykologiske vanskeligheder: generelle og specifikke indlæringsvanskeligheder (fx generel retardering, dysfasi, dysleksi), udviklingsforstyrrelser (fx hyperkinetisk syndrom/DAMP/ADHD, autisme, Asperger syndrom), epileptiske syndromer, medfødte og erhvervede hjerneskader (fx cerebral parese, hovedtraumer), genetiske syndromer m.m.
- Kendskab til andre psykopatologiske tilstande med henblik på differentialdiagnostiske problemstillinger.
- Praktisk erfaring med et bredt udsnit af børnepsykologiske undersøgelsesmetoder.
- Praktisk erfaring med tilrettelæggelse og udførelse af neuropsykologiske undersøgelser af børn og unge med henblik på diagnosticering, funktionsbeskrivelse og behandlingstilrettelæggelse.
- Praktisk erfaring med formidling af undersøgelsesresultater og forståelsesramme til klient, familie og andre faggrupper.
- Praktisk erfaring med udarbejdelse af planer for intervention og anden behandling.
- Praktisk erfaring med udførelse af forskellige interventionsformer.
- Praktisk kendskab til familiemæssige og sociale problemer i relation til de nævnte neuropsykologiske problemstillinger samt intervention i relation til disse.
- Praktisk erfaring med tværfagligt samarbejde samt kendskab til de forskellige faggruppers praksis.

7.4.2. Supervision

Den børnepsykologiske specialistuddannelse omfatter 200 timers dokumenteret supervision ved godkendt supervisor i børnepsykologi eller supervisor tilmeldt supervisoruddannelsen.

Supervisionen skal sikre tilegnelse af kliniske færdigheder og refleksion i udøvelse af faget. Dette omfatter: faserne i undersøgelses- og behandlingsarbejdet, arbejdets faglige kvalitet, forholdet til og samarbejdet med andre faggrupper i udøvelse af sagsarbejdet, den organisatoriske og lovmæssige sammenhæng, hvori arbejdet finder sted, de etiske forhold forbundet med arbejdet inden for området samt psykolog-patient-relasjonen i undersøgelses- og interventionssammenhæng. Supervisionen skal dække samtlige aspekter i det praksisfelt, der kræves under praksisdelen.

Der skal være supervisionsforløb med minimum 3 forskellige supervisorer. Supervisionsforløb skal være på minimum 10 timer, dog kan kortere supervisionsforløb godkendes med max. 30 timer i alt.

Supervision ved andre akademiske faggrupper kan godkendes med i alt max. 60 timer (børnepsykologer og børnepsykiatere max. 20 timer, specialister i voksenneuropsykologi max. 40 timer, andre for problemstillingen relevante psykologspecialister i max. 20 timer).

7.4.3. Personligt udviklingsarbejde

Personligt udviklingsarbejde har et omfang på 40 timer, og kravet kan opfyldes i tilknytning til de generelle supervisionskrav. I de 40 timer skal der fokuseres på de relationelle aspekter (psykolog-patient-relasjonen) og på psykologens personlige stil/rolle som kliniker i undersøgelses- og interventionssammenhængen.

7.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Børnemodulet (se kapitel 5).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodul (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodul (se nedenfor).

I den samlede specialistuddannelse vil der maksimalt kunne godkendes 50 timer med deltagelse i kurser af under 12 timers varighed. Disse timer kan placeres frit efter eget valg, men må dog ikke overstige en fjerdedel af timerne i det enkelte modul.

I Børnemodulet og i Forsknings- og formidlingsmodul beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodul er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det børnepsykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

7.4.4.1. Det tværgående modul

Modul indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modul består af 60 timers kursusvirksomhed. Fra dette modul er der følgende kurser obligatoriske i den børnepsykologiske specialistuddannelse:

- 3.11. Funktionel neuroanatomi
- 3.12. Funktionel neurokemi
- 3.13. Billedannelsesteknikker

De resterende timer er valgfrie. (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

7.4.4.2. *Specialiseringsmodulet*

Dette modul på 150 timer skal sikre, at specialisten har et videnskabeligt funderet kendskab til fagets teoretiske baggrund og praksis. Modulet består af følgende delområder:

7.4.4.2.1. *Udvikling i neuropsykologisk perspektiv:*

Kurset skal omhandle neurokognitiv viden om nedestående domæners neurale basis, funktion og udvikling: sprog, opmærksomhed, eksekutive funktioner, indlæring og hukommelse, visuo-spatiale funktioner, social kognition, emotionelle funktioner, motorik.

30 timer.

7.4.4.2.2. *Neuropsykologiske funktionsforstyrrelser:*

Kurset skal omhandle den nyeste videnskabelige viden om de børneneuropsykologiske funktionsforstyrrelses ætiologi, udviklingsforløb, symptomer/fremtrædelsesformer, differentialdiagnostik samt behandling. Hovedvægten lægges på specifikke, generelle og gennemgribende udviklingsforstyrrelser, medfødte og erhvervede hjerne-skader, sjældne genetiske syndromer og epilepsi.

42 timer.

7.4.4.2.3. *Udredningsprocedurer:*

Kurset skal sætte psykologen i stand til at foretage en omfattende og nuanceret udredning inden for samtlige kognitive domæner samt erhverve sig viden om de forskellige undersøgelsesprocedurers validitet og reliabilitet. Desuden skal psykologen kunne gennemføre anamnese, administrere neuropsykologiske test, vurdere testresultater, foretage klinisk observation, anvende og tolke spørgeskemaer og ratingscales samt foretage en samlet vurdering af data og kunne udarbejde rapporter og erklæringer.

42 timer.

7.4.4.2.4. *Intervention:*

Psykologen skal kunne formidle undersøgelsesresultater og på baggrund af disse organisere og udføre relevante og evidensbaserede interventionsformer. Kurset skal omhandle: rådgivning og vejledning af barn, familie og professionelt netværk, udarbejdelse af behandlingsplaner og planer for adfærdsmodificerende pædagogik og miljøtilrettelæggelse, psykoedukation, kognitiv terapi og kognitiv træning, tværfaglig supervision.

36 timer.

7.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Før påbegyndelse af specialistuddannelse i børneneuropsykologi tilmelder ansøger sig officielt gennem henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

7.6. Specificerede krav til supervision af supervision i supervisoruddannelsen

Supervision af supervision kan foregå i "erfagruddannelse" på 4-6 specialister, enten under ledelse af færdiguddannet supervisor i børneneuropsykologi eller som gensidig supervision. Gensidig direkte observation og efterfølgende feedback i gruppen eller videooptagelser af supervisionsforløb til fælles drøftelse kan indgå, ligesom forskellige tilgange til supervisionen kan behandles.

8. Specialistuddannelse i pædagogisk psykologi

8.1. Indledning

Pædagogisk psykologi betegner den anvendte psykologi, der tager udgangspunkt i en pædagogisk proces og som mål har udvikling, læring og forandring.

Pædagogiske psykologers arbejde baseres på psykologiske teorier om udvikling, læring og forandringsprocesser, såvel i forhold til det enkelte individ som i forhold til grupper og til organisationer.

Dermed er udviklingspsykologi, personlighedspsykologi, social- og gruppepsykologi og organisationspsykologi væsentlige grunddiscipliner for forståelse af såvel normal som afvigende udvikling på alle niveauer – individ, gruppe og organisation/system.

Perspektivet i den pædagogisk-psykologiske intervention og tænkning er fremadrettet og befatter sig i højere grad med udviklingsbetingelser, planer for udvikling og relationsmæssige forhold end med diagnoser og årsagsforklaringer.

Pædagogiske psykologers arbejdsområde vil være såvel at medvirke til at udvikle det enkelte barn med særlige behov til selvstændigt at kunne indgå i fællesskabet som at udvikle fællesskabet til at tage de fornødne hensyn til børn og unge med særlige behov.

De pædagogisk psykologiske interventionsformer omfatter:

- Forebyggende indsats – at skabe optimale udviklingsbetingelser.

- Foregribende indsats – identificere og foregribe risiko for mulig fejludvikling.
- Indgribende indsats – iværksætte forandringsprocesser og foranstaltninger.

8.2. Formål med specialistuddannelsen

I specialistuddannelsen i pædagogisk psykologi lægges hovedvægten på at forstå det enkelte barn i en social sammenhæng.

Uddannelsen skal kvalificere de pædagogiske psykologer til at arbejde med hensigtsmæssige ændringer af børns relationer og dermed medvirke til at sikre, at de voksne, grupper, institutioner og systemer i størst mulig udstrækning indbygger nødvendig hensyntagen i daginstitutioner og skoler og andre offentlige tilbud til børn og unge.

Specialisten i pædagogisk psykologi skal:

- Kunne undersøge og vurdere samspillet og betydningen af forskellige typer af årsagsfaktorer i den konkrete sag – medicinske/organiske faktorer, psykologiske faktorer og kontekstuelle faktorer. Forståelse af det enkelte barns perspektiv vil være væsentlig i alle tilfælde.
- Være i stand til at beskrive systemers/organisationers miljø og have fokus på kontekstuelle faktoreres rolle i forbindelse med udvikling af psykisk sundhed og mistrivsel.
- Kunne arbejde med pædagogisk-psykologiske interventionsformer i alle relationsmæssige forhold med baggrund i, at læring er såvel en individuel som en social proces.

Dette opnås ved, at specialisten i pædagogisk psykologi:

- Erhverver sig den fornødne videnskabelige baggrund til at vurdere og tage kritisk stilling til, hvilke former for pædagogisk psykologisk indsats der vil være relevante i konkrete situationer samt at kunne foretage en relevant evaluering.
- Kan arbejde organisatorisk med problemstillinger vedrørende læring, udvikling og forandring.
- Ud fra en ressource- og relationsorienteret opfattelse skal kunne rette praksis mod at fremme og støtte det enkelte individs selvoplevelse og mestring i den kontekst, hvor det befinder sig.
- Skal kunne sætte sin rådgivning ind i en helhed ved at kunne gennemføre de relevante metateoretiske overvejelser i forbindelse med indsats for børn og unge – herunder at inddrage hensyn til samfundsmæssige og etiske forhold.

8.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område.

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/personligt udviklingsarbejde* – Specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

8.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

8.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Der stilles krav om 3 års fuldtids beskæftigelse inden for det pædagogisk-psykologiske arbejdsområde.

Der vil typisk være tale om arbejdsopgaver erhvervet gennem ansættelse ved de kommunale pædagogisk-psykologiske rådgivningskontorer.

Arbejdsopgaverne skal omfatte rådgivning og vejledning af forældre, pædagoger, lærere, skole- og institutionsledere og kommunale ledere i forbindelse med arbejdet med børn og unge.

Psykologen skal have arbejdet med udredningsopgaver, der kan afdække behov for relevante ændringsprocesser i forbindelse med grupper af børn, daginstitutioner- og skoleudvikling eller ændring af eksisterende systemer. Herunder skal psykologen have skabt sig erfaring med at indsamle data på et forskningsmæssigt grundlag.

Beskæftigelsen skal desuden rumme erfaring med at gennemføre konkret intervention/udvikling på baggrund af konkrete oplæg til forandringsinitiativer for grupper og organisationer.

Specialisten skal medvirke ved såvel planlægning som gennemførelse, evaluering og rapportering af interventionen.

Krav til beskæftigelse med såvel udredning som intervention er beskrevet mere detaljeret i forbindelse med beskrivelsen af krav til den teoretiske del.

8.4.2. Supervision

Den pædagogisk-psykologiske specialistuddannelse forudsætter 200 timers dokumenteret sagssupervision ved godkendt supervisor/vejleder.

Vejledning og supervision skal omfatte:

- a. Faserne i psykologens sagsarbejde.
- b. Forholdet til og samarbejdet med faggrupper i udøvelsen af sagsarbejdet.
- c. Den organisatoriske og lovmæssige sammenhæng, hvori arbejdet finder sted.
- d. Etiske forhold forbundet med arbejdet inden for uddannelsesområdet.

Det forudsættes, at der gennemføres supervision ligeligt i forhold til såvel udredning som intervention.

8.4.3. Personligt udviklingsarbejde

Personligt udviklingsarbejde i mindst 40 timer (fx egen terapi eller feedback på egen stil) med fokus på psykologens personlige funktionsmåde i sagsarbejdet.

Der kan være tale om supervision eller coaching på egen rådgivnings-/konsulentfunktion og individuel egenterapi.

8.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Børnemodulet (se kapitel 5).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodulet (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodulet (se nedenfor).

Af de 360 timer kan maksimalt 50 timer indhentes ved deltagelse i kurser på under 12 timers varighed.

I Børnemodulet og i Forsknings- og formidlingsmodulet beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodulet er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det pædagogisk-psykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

8.4.4.1. Det tværgående modul

Modulet indeholder temaer, som er fælles for mindst to

af specialistuddannelserne. Modulet består af 60 timers kursusvirksomhed.

For psykologer i gang med den pædagogisk-psykologiske specialistuddannelse er der to obligatoriske kurser i det tværgående modul, medens der kan vælges frit mellem de øvrige:

3.1. Organisationspsykologi

3.17. Psykologen som konsulent

(Se i øvrigt kapitel 3 og bilag A)

8.4.4.2. Specialiseringsmodulet

Specialiseringsmodulet skal sikre den specifikke og specialiserede viden inden for det pædagogisk-psykologiske område. Det omfatter 150 timers teoriundervisning omfattende:

8.4.4.2.1. Udviklings-, lærings- og organisationsteorier

Specialisten i pædagogisk psykologi skal på et videnskabeligt niveau tilegne sig viden og indsigt i de nyeste teorier om børn og unges udvikling og kunne vurdere, hvorledes disse influerer på teorier om læring og ændringsprocesser.

Specialisten skal herfra kunne vurdere og tage kritisk stilling til, hvilke former for pædagogisk-psykologisk indsats der vil være relevant i de konkrete situationer, samt kunne foretage en relevant evaluering.

Specialisten skal således bl.a.:

- Have viden og indsigt i, hvordan børn og unge udvikler sig, og ud fra den baggrund kunne vurdere, hvorledes der skabes de bedste betingelser for en optimal udvikling hos den enkelte.
- Ud fra læringsteorier kunne beskrive vanskelighedernes indflydelse på funktionsmulighederne hos den enkelte, både i familie, institution og skole.
- Kunne rådgive om pædagogiske metoder og undervisningsformer i forhold til teorier om børns udviklingsforløb.

Emneområder:

- Teorier om børn og unges udvikling: kognitivt, socialt og følelsesmæssigt.
- Teorier om lærings- og forandringsprocesser.
- Indlæringsforudsætninger.
- Personlighedspsykologiske forhold.
- Teorier om organisationer og organisationsudvikling.
- Organisationsforståelse – herunder organisationskultur.
- Evalueringsformer.

50 timer.

8.4.4.2.2. Ændringsprocesser i organisationer/organisationsudvikling

8.4.4.2.2.1. Udredning:

Emneområdet skal sikre viden og indsigt i psykologiske mekanismer i organisationer, når disse skal påvirkes til at arbejde med relevante forandringer.

Specialisten i pædagogisk psykologi skal kunne:

- Skabe sig et overblik over de sociale systemer som grundlag for at vurdere konkrete muligheder for ændringer.
- Afdække organisationspsykologiske problemstillinger og komme med forslag til løsningsmodeller, som er brugbare i den aktuelle sammenhæng samt rådgive involverede parter.
- Udvælge metoder, der er relevante i forhold til problemstillingen.

Specialisten i pædagogisk psykologi skal metodisk kunne analysere sit arbejdsområdes problemfelter på individ-, gruppe- og organisatorisk niveau. Dette omfatter bl.a. udredningsopgaver, konsulentarbejde og beskrivelse af systemer. Heri kan indgå data indsamlet gennem undersøgelser på et forskningsmæssigt grundlag.

Specialisten skal kunne danne sig det nødvendige faglige overblik, herunder kunne opstille relevante arbejdshypoteser. Dette skal kunne udformes til et helhedsoplæg til brug for pædagogisk vejledning.

Specialisten skal kunne foretage en evaluering af effekten af den gennemførte indsats. Psykologen skal derfor på et videnskabeligt niveau kunne designe såvel mindre som større opgørelser/undersøgelser af effekten af det pædagogisk-psykologiske arbejde.

Specialisten skal kunne foretage en kritisk vurdering af rolle- og professionsforhold samt fagetiske dilemmaer, herunder inddrage relevante samfundsmæssige og generelle etiske forhold.

Emneområder:

- Analysemetoder af institutioner og skoler som pædagogisk udviklingsmiljø for børn.
- Analyse af muligheder og begrænsninger ved undersøgelses- og observationsmetoder mv.
- Dataindsamling og bearbejdning i pædagogisk-psykologisk arbejde på et videnskabeligt niveau.
- Udformning af planer for indsats på baggrund af indsamlet datamateriale.

- Forskning i det pædagogisk-psykologiske arbejdsområde: Metoder, arbejdsmåder, opstilling af forsøgsdesign.

50 timer:

8.4.4.2.2.2. Intervention:

Udredningen skal give grundlag for, at specialisten selvstændigt skal kunne fremkomme med oplæg til og medvirke aktivt i konkrete forandringsinitiativer i organisationer.

Specialisten i pædagogisk psykologi skal have viden og indsigt i pædagogisk-psykologiske interventionsmetoder og deres anvendelsesmuligheder. Specialisten skal på baggrund af sin viden være i stand til at udvikle og anvende nye handlemuligheder og synspunkter på praksis i forhold til individ, gruppe og system.

Specialisten skal være i stand til at vælge de for problemstillingen relevante metoder samt kunne sætte interventionen ind i en helhed. Dette indebærer: dataopsamling og analyse, design af interventionsmetode, udførelse, evaluering og formidling af indsats.

Specialisten skal kunne medvirke ved planlægning, udførelse, evaluering og rapportering af udviklingsprojekter.

Der skal opnås færdighed i at kunne fremme andre professionelle fagpersoners arbejde med organisationsudvikling gennem at få de sociale processer til at fungere mest hensigtsmæssigt og dermed udnytte ressourcerne i organisationen.

Emneområder:

- Organiserings- og undervisningsplanlægning.
- Udvikling af relevante netværks- og samarbejdsstrukturer på de tre niveauer.
- Socialpsykologiske teknikker.
- Forandringsstrategier.
- Rådgivning og vejledning.
- Evalueringsformer.
- Supervision.
- Konsultative modeller.
- Rammerne for børn/elever, hvordan institution/skole giver bæredygtige relationer.
- Brug af tværfaglig virksomhed.
- Udviklingsarbejde, systemarbejde og projektarbejde.

50 timer:

8.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Før påbegyndelse af specialistuddannelse i pædagogisk psykologi tilmelder ansøger sig officielt gennem henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

9. Specialistuddannelser i sundhedspsykologi og i psykoterapi, børn

Specialistuddannelsen i sundhedspsykologi og i psykoterapi kan erhverves inden for såvel børne- som voksenområdet.

9.1. De specifikke krav til en specialistuddannelse i sundhedspsykologi på børneområdet

For psykologer, der ønsker en sundhedspsykologisk specialistuddannelse på børneområdet, er det et krav, at man er beskæftiget inden for dette, fx på en somatisk børneafdeling. Endvidere er det et krav, at man i teoridelen gennemfører børnemodulet (se kapitel 5) i stedet for

voksenmodulet. Derudover er alle andre krav identiske med en sundhedspsykologisk specialistuddannelse inden for voksenområdet. Der henvises til kapitel 11, hvor kravene i den sundhedspsykologiske specialistuddannelse gennemgås.

9.2. De specifikke krav til en specialistuddannelse i psykoterapi på børneområdet

For psykologer, der ønsker en psykoterapeutisk specialistuddannelse på børneområdet, er det et krav, at man er beskæftiget inden for dette, fx på en børnepsykiatrisk afdeling. Endvidere er det et krav, at man i teoridelen gennemfører børnemodulet (se kapitel 5) i stedet for voksenmodulet. Derudover er alle andre krav identiske med en psykoterapeutisk specialistuddannelse inden for voksenområdet. Kravene til teori og supervision skal relateres til børn og børnepsykoterapi. Der henvises til kapitel 12, hvor kravene i den psykoterapeutiske specialistuddannelse gennemgås.

Del III. Krav til specialistuddannelserne på voksenområdet

10. Voksenmodulet

Dette teorimodul på 90 timer er obligatorisk for alle specialistuddannelser inden for voksenområdet.

10.1. Formål

Formålet med teorimodulet er at sikre:

- At psykologen kan foretage metodisk forsvarlige udredninger af voksne med psykiske forstyrrelser.
- At psykologen kan stille, beskrive og formidle korrekte forslag til diagnoser.
- At psykologen kan indstille klienten til den form for behandling, som på et dokumenteret grundlag med størst sandsynlighed vil afhjælpe de konstaterede problemer.
- At psykologen er i stand til at vurdere eget speciales muligheder og begrænsninger med henblik på vurdering af, hvornår en sag eller dele heraf skal visiteres til et andet speciale.

10.2. Assessment

Formålet er, at deltagerne skal få et omfattende kendskab til undersøgelsesprocedurer og test for på den baggrund at kunne planlægge undersøgelsesforløbet og vælge de relevante undersøgelsesredskaber, således at de forelagte problemstillinger belyses bedst muligt.

Vigtige delmål er for det første, at deltagere opnår indsigt i de anvendte metoders muligheder og begrænsninger. For det andet skal man opnå færdighed i at kunne bedømme, hvornår opgaver skal videresendes til andre specialister eller faggrupper med henblik på yderligere udredning og eventuelt behandling.

Undervisningen skal understrege, at assessment skal være målstyret og skal berøre udredning af flere forskellige sagstyper med særlig henblik på mere komplicerede opgaver. Det kan eksempelvis være inden for revalidering, retspsykiatri, neuropsykologi, smertebehandling, arbejdsskader og torturofre.

Undervisningen kan fx tage udgangspunkt i det diagnostiske, dynamiske interview eller i den traditionelle 'hospitalsudredning' med belysning af den aktuelle problemstilling, anamnese, der omfatter opvækst, livshistorie, tilknytning, funktionsniveau i forhold til arbejde, parforhold og forældreskab og bør også berøre indika-

tion for brug af relevante psykologiske test.

24 timer.

10.3. Differentialdiagnostik

Formålet er, at deltagerne skal kunne bidrage til at klassificere forskellige psykiske sygdomme og tilstande. Undervisningen tager sit udgangspunkt i det store mellemområde af lidelser, som psykologer ofte arbejder med, dvs. personlighedsforstyrrelser og lette til middelsvære symptomtilstande. Desuden er det vigtigt at give kendskab til en række specifikke problemstillinger i forbindelse med organiske skader, psykoser, depression og angst, hypomani, psykosomatik, overgreb m.m. Undervisningsforløbet tilrettelægges på en sådan måde, at psykiatrisk ekspertise inddrages som en integreret del af dette undervisningsforløb. Det er væsentligt, at deltagerne i undervisningsforløbet får en relevant viden om den psykiatriske arbejdsmåde og opnår kendskab til kriterierne for, hvornår en given klient har brug for en supplerende psykiatrisk behandling, og hvornår klienten eventuelt skal overflyttes til en psykiatrisk behandling.

Undervisningen bør bygge på et anerkendt diagnose-system, fx ICD-10, og skal understrege dette som et væsentligt redskab til mere præcis kommunikation til kolleger, samarbejdspartner og myndigheder. Kendskabet til personlighedsstruktur versus symptomniveau svarende til henholdsvis Akse II og Akse I i DSM-4 er centralt.

24 timer.

10.4. Personlighedsforstyrrelser og personlighedsteori

Formålet med dette element er at give deltagerne en sammenhængende viden om personlighedsforstyrrelser og psykopatologi i et udviklingspsykologisk perspektiv. Der undervises i, hvordan biologiske, psykologiske og sociale forhold former personlighedsdannelsen og danner grundlaget for disse forstyrrelser. Der undervises i det dynamiske samspil mellem de forskellige faktorer. Grænseområderne til mere alvorlige forstyrrelser, skizofreni, depression og paranoia medinddrages.

18 timer.

10.5. Valg af interventionsformer

Formålet med dette element er at give deltagerne en forståelse for, hvilke metoder der er bedst egnet til hvilke klienter. Undervisningen skal påpege, hvilke specifikke

indikatorer der peger på bestemte behandlingsformer, således at deltagerne får et solidt kendskab til gyldighedsområdet for de enkelte interventionsformer. Specialisten skal være velorienteret om de enkeltes interventionsmetoders relevans og evidens for grad af effekt over for forskellige psykiske vanskeligheder og personlighedstyper. Der skal undervises i, hvordan den afklarende/diagnostiske proces er en forudsætning for at vælge den bedst egnede interventionsform.

Interventionsformer er for eksempel individuel behandling, gruppebehandling, korttidsterapi, længere terapeutiske forløb, parterapi, psykodynamiske metoder med vægt på overføringsrelationer, kognitiv-adfærdsmodificerende terapiformer, psykoedukation, netværksarbejde og akut krisebehandling.

12 timer.

10.6. Lovgivning og etik i relation til psykologarbejde inden for voksenområdet

Undervisning i de relevante love inden for voksenområdet (psykologloven, forvaltningsloven, relevant lovgivning på social- og sundhedsområdet). Der skal desuden undervises i etik i relation til forskellige psykologiske arbejdsopgaver, herunder udfærdigelse af rapporter, rådgivning og anden form for formidling.

12 timer.

11. Specialistuddannelse i sundhedspsykologi, børn og voksne

11.1. Indledning

Sundhedspsykologi er den del af den kliniske psykologi, der beskæftiger sig med samspillet mellem det fysiske helbred, de psykologiske processer og de sociale og kulturelle forhold. Psykologer, der arbejder inden for det sundhedspsykologiske felt, har en funktion, der tager sit udgangspunkt i de erfaringer og i den viden, der udspringer af det kliniske behandlingsarbejde og den videnskabelige udforskning af området. Kernen i det sundhedspsykologiske arbejde er således den behandlingsmæssige kontakt til mennesker med somatisk sygdom, men den konkrete sundhedspsykolog kan være beskæftiget med opgaver, der på et mere overordnet plan udnytter denne viden. Således er formidling af sundhedspsykologisk viden, supervision af sundhedspersonale, tilrettelæggelse og udførelse af sundhedsprogrammer til forebyggelse af sygdom og andre organisatoriske opgaver, der udnytter den sundhedspsykologiske viden og erfaring inden for sundhedssystemet eller i private sygdomsbekæmpende organisationer, også væsentlige

opgaver for sundhedspsykologen.

11.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen i sundhedspsykologi skal kvalificere psykologen til selvstændigt at kunne varetage opgaver inden for det sundhedspsykologiske område på et videnskabeligt grundlag. Specialistuddannelsen skal sikre, at sundhedspsykologen har erhvervet et indgående kendskab til det sundhedspsykologiske områdes konkrete problemfelt samt dets teoretiske, praktiske og forskningsmæssige grundlag, således at sundhedspsykologens virksomhed kan begrundes heri.

Specialisten i sundhedspsykologi skal kunne:

- Foretage en nuanceret analyse af sundhedspsykologiske problemstillinger (dvs. psykiske problemstillinger, der knytter sig til et klientel (voksne eller børn) med somatisk sygdom).
- Redegøre for relevante interventioner.
- Anvende sundhedspsykologiske interventioner og metoder.
- Foretage en evaluering af interventionens effekt.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten:

- Har teoretisk viden og metodiske færdigheder inden for sundhedspsykologiens forskellige praksisformer – dvs. det kliniske behandlingsarbejde med den sundhedspsykologiske klient, supervision af sundhedspersonale, undervisning og organisatoriske opgaver og således:
- Har et indgående kendskab til de problemer, som på individniveau knytter sig til at være under indflydelse af somatisk sygdom, det være sig som patient, som pårørende og som efterladt.
- Har kendskab til adfærdsformer og symptomer, der har deres forankring inden for tilgrænsende områder som psykiatri og neurologi m.m., og som det vil være væsentligt for sundhedspsykologen at kunne opdage, forklare og tage hensyn til i et behandlingsforløb.
- Har erfaring med at anvende psykoterapeutiske teknikker af mere generel art samt har et indgående kendskab til flere af de terapeutiske interventioner, der er særligt velegnede i arbejdet med somatisk syge mennesker, og viden om andre af de mange metoder, der kan finde anvendelse i relation til dette klientel.
- Har erfaring med udbredelse af sundhedspsykologiens viden og erfaring til patienter og pårørende samt andre faggrupper inden for sundhedsvæsenet eller i private patientorganisationer.
- Har en praktisk erfaring med indgåelse i tværfagligt samarbejde med væsentlige faggrupper inden for sundhedsvæsenet: læger, plejepersonale m.fl.

- Har et kendskab til sundhedsvæsenet som organisation, således at rådgivning og støtte til det somatiske klientel bliver frugtbar og realistisk inden for det eksisterende sundhedsvæsen, men også sådan at psykologens arbejde som støtte for personale, som mulig konfliktløser og som rådgiver på et organisatorisk niveau begrundes i et kendskab til sædvanligt problematiske relationer og processer.
- Har kendskab til forskningsmetode og til forskningen inden for det sundhedspsykologiske område.

11.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnavn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område.

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialiet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

Uddannelsesmodellen opererer med en opdeling i voksen- og børneuddannelser, men da sundhedspsykologisk praksis udføres såvel på voksen- som på børneområdet, er begge områder søgt tilgodeset i en model, der indebærer en vis fleksibilitet på dette felt (se under kursusdelen).

11.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

11.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Kravene vedrørende psykologens beskæftigelse skal sikre, at uddannelsen giver en bred arbejdsmæssig kompetence inden for fagområdet (se indledningen). Den behandlingsmæssige kontakt til et klientel med somatisk sygdom skal være en væsentlig del af det sundhedspsykologiske arbejde, men sammenhængende perioder med forskning, undervisning eller organisatorisk arbejde inden for sundhedspsykologiens område vil også i visse tilfælde blive godkendt som en del af uddannelsen. Da

det betragtes som væsentligt, at sundhedspsykologen har et godt kendskab til psykiatriske tilstande, vil max. et halvt års ansættelse på en psykiatrisk afdeling også blive godkendt.

Ønskes en specialistuddannelse inden for børneområdet, skal ansøgeren være beskæftiget inden for dette, fx på en somatisk børneafdeling.

Det er en forudsætning, at psykologen i væsentlig grad er udøvende inden for det sundhedspsykologiske arbejdsområde, og at ansøgeren kan dokumentere i alt 3 års fuldtidsarbejde inden for området.

Ved vurderingen af en ansøgning vil der blive foretaget en helhedsbetragtning vedrørende ansættelsens bredde. Det skal tilstræbes, at psykologen gennem sine ansættelser har stiftet bekendtskab med flere sygdomskategorier og til de fleste af sundhedspsykologiens arbejdsformer. En for snæver ansættelse skal derfor altid suppleres med aktiviteter i forhold til andre patientgrupper end den, arbejdspladsen fokuserer på, ligesom der skal opnås erfaringer med flere former for sundhedspsykologisk praksis.

Arbejdserfaringer erhvervet gennem privat praksis vil i en vis udstrækning blive godkendt, såfremt behandlingsarbejdet har været udført i relation til et klientel med fysisk sygdom eller handicap. Det sundhedspsykologiske arbejde i privat praksis vil dog kun kunne godkendes med max. 50 procent af beskæftigelseskravet.

11.4.2. Supervision

Specialistuddannelsens krav om supervision skal sikre et højt fagligt kompetenceniveau inden for alle aspekter af arbejdsområdet.

Den sundhedspsykologiske specialistuddannelse kræver dokumenteret faglig vejledning og supervision i et omfang svarende til 200 timer. Ansøgeren skal have modtaget supervision hos minimum to forskellige supervisorer.

Supervisionen skal være givet af en supervisor med sundhedspsykologisk supervisoruddannelse eller supervisorer, der er under Dansk Psykolog Forenings supervisoruddannelse. Når det er relevant, kan supervisorer med andre specialist- og supervisoruddannelser godkendes. Dog skal hovedparten (dvs. minimum 100 timer) af supervisionen være givet af supervisor med sundhedspsykologisk supervisoruddannelse.

Supervision hos andre akademikere med specielt kendskab til det sundhedspsykologiske område kræver spe-

ciel vurdering og godkendelse i fagnævnet.

Da den sundhedspsykologiske specialistuddannelse betragter det kliniske behandlingsarbejde som centralt for sundhedspsykologen, skal hovedparten af supervisionstimerne omhandle det terapeutiske arbejde med den sundhedspsykologiske klient. Heri skal indgå udredning såvel som intervention. Det er dog også væsentligt, at supervisionen i et vist omfang bearbejder den del af arbejdet, der omhandler:

- Det tværfaglige samarbejde.
- Supervision af andre faggrupper.
- Undervisningsopgaver.
- De etiske aspekter af arbejdet.
- De organisatoriske og lovmæssige sammenhænge, psykologen indgår i i sundhedsvæsenet og i de private organisationer.

11.4.3. Personligt udviklingsarbejde

I den sundhedspsykologiske specialistuddannelse er kravet om personligt udviklingsarbejde analogt med egenterapi. Egenterapien skal sikre, at sundhedspsykologen har personlig erfaring med den psykoterapeutiske proces og således er bevidst om egne styrker og problemområder og har haft mulighed for at bearbejde egne reaktioner på sygdom, handicap, tab og død. Ligeledes er det væsentligt, at man har personligt kendskab til klientrollen i en terapeutisk sammenhæng.

Omfanget af det personlige udviklingsarbejde er 40 timer individuelt eller 48 timer i gruppe. Det personlige udviklingsarbejde skal finde sted i en terapeutisk kontakt til en autoriseret psykolog med psykoterapeutisk erfaring.

11.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

I den sundhedspsykologiske specialistuddannelse kan psykologen vælge at kvalificere sig inden for voksen- eller børneområdet og skal afhængigt heraf vælge det relevante voksen-/børnemodul.

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Voksen- eller børnemodulet (se kapitel 10 eller 5).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodul (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodul (se nedenfor).

I den samlede specialistuddannelse vil der maksimalt kunne godkendes 50 timer med deltagelse i kurser af under 12 timers varighed. Disse timer kan placeres frit efter eget valg.

I Voksen-/børnemodulet og i Forsknings- og formidlingsmodul beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodul er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det sundhedspsykologiske område indebærer, og det vil blive gennemgået nedenfor:

11.4.4.1. Det tværgående modul

Modul indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modul består af 60 timers kursusvirksomhed.

For psykologer i gang med den sundhedspsykologiske specialistuddannelse findes der på nuværende tidspunkt følgende temaer for kurser i modulet:

- 3.2. Organisationspsykologi
- 3.3. Sorg og krise hos børn
- 3.4. Sorg og krise hos voksne
- 3.5. Angst og depression
- 3.6. Klinisk sexologi
- 3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande
- 3.8. Fokus på apopleksi, kranietraumer og demens
- 3.10. Psykofarmakologi
- 3.11. Funktionel neuroanatomi
- 3.14. Psyke og soma
- 3.18. Konsultativ tilgang til konflikthåndtering
- 3.19. Transkulturel psykologi
- 3.20. Supervision af andre faggrupper
- 3.21. Ledelse og organisation

Alle disse emner betragtes som væsentlige for den sundhedspsykologiske uddannelse, men på grund af det begrænsede timetal på dette modul, er det besluttet, at ansøgeren selv må vælge 4-5 kurser fra listen, og der er således ingen obligatoriske kursusområder på dette modul. (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

11.4.4.2. Specialiseringsmodul

Dette modul skal sikre, at psykologen erhverver en videnskabeligt funderet og nuanceret viden om det sundhedspsykologiske felt og de psykologiske metoder, der relaterer sig til området.

Specialiseringsmodul består af 150 timers kursusvirksomhed, som skal fordeles på 4 delområder. For at sikre en vis bredde og kompetenceopbygning er 128 timer på forhånd fordelt på de 4 områder, mens de sidste skal anvendes til fordybelse inden for et, eventuelt to af delområderne.

De 4 delområder er:

- Generel klinisk viden inden for det sundhedspsykologiske område.
- Intervention i det kliniske arbejde.
- Pædagogisk sundhedspsykologi.
- Sundhedspsykologi, organisation og samfund.

11.4.4.2.1. Generel klinisk viden inden for det sundhedspsykologiske område

Dette delområde skal sikre, at psykologen erhverver sig en videnskabelig og nuanceret viden om de problemstillinger, der angår relationen mellem det fysiske helbred og det psykiske befindende. Dette indebærer, at psykologen erhverver et betydeligt kendskab til somatiske sygdomme, syndromer og behandlingsmuligheder. Derudover et kendskab til både almenpsykologiske og psykopatologiske reaktioner på sygdom og handicap samt til de problemstillinger, der kobler sig til positionen som pårørende.

Delområdet skal desuden sikre, at psykologen er i stand til at foretage en grundig vurdering af en klients psykiske behandlingsbehov, og sikre, at psykologen tilegner sig viden om etiske og lovgivningsmæssige problemstillinger på området. Inden for dette delområde skal den uddannelsessøgende dokumentere kursusforløb inden for temaerne:

- Sorg og krise hos patient og pårørende.
- Det døende menneske og den efterladte.
- Kronisk sygdom, akut sygdom, handicap og andre somatiske tilstandes psykologi.
- Coping i relation til fysisk sygdom og handicap.
- Det psykosomatiske områdes sygdomme og tilstande.
- Livsstilssygdomme (hjerte-karsygdomme, diabetes, overvægt m.m.).
- Smertepsykologi.
- Stress.
- Etik og lovgivning inden for det sundhedspsykologiske område.
- Psykoneuroimmunologi, psykoendokrinologi og psykofysiologi.
- Psykologiske aspekter af genetisk rådgivning i forbindelse med arvelig sygdom, organdonation, barnløshed m.m.
- Sygdomsopfattelse og -adfærd i tværkulturel sammenhæng og i samfundsmæssigt perspektiv.

48 timer.

11.4.4.2.2. Intervention i det kliniske arbejde

Det sundhedspsykologiske arbejdsfelt stiller i sin diversitet høje krav til metodisk og interventionsmæssig fleksibilitet. Den sundhedspsykologiske specialist skal i sit

teori- og metodevalg være i stand til at være kritisk eklektisk og kunne anvende interventionsformer fra forskellige traditioner og teorier på en fleksibel måde, der er tilpasset den enkelte klients behov.

Inden for dette delområde skal den uddannelsessøgende dokumentere kursusforløb inden for temaerne:

- Eksistentiel, psykodynamisk, kognitiv og andre anerkendte og videnskabeligt underbyggede kliniske metoder, anvendt i relation til et somatisk klientel.
- Legeterapi og andre børneterapeutiske teknikker, der er frugtbare inden for det somatiske område.
- Sorg- og kriseintervention, herunder debriefing.
- Psykologisk smertebehandling samt visualisering/guidet imagery og afspænding.
- Hypnose.
- Sexologisk rådgivning inden for det sundhedspsykologiske område.

42 timer.

11.4.4.2.3. Pædagogisk sundhedspsykologi

Den sundhedspsykologiske specialist skal have en viden om påvirkning af sundhedsadfærd, om stimulering af motivation for ændring af adfærd og fastholdelse af ændrede adfærdsformer i relation til fysisk helse.

Sundhedspsykologen skal også være i stand til at videreformidle og træne andre i at forstå og anvende psykologisk viden. Dette kan være i relation til patienter, til pårørende, ansatte på forskellige niveauer i sundhedsvæsenet og til beslutningstagere i og sundhedsvæsenet. Den sundhedspsykologiske viden kan også formidles til grupper af individer, der endnu ikke er syge, men som befinder sig i risiko for at udvikle somatiske sygdomme.

Den uddannelsessøgende skal dokumentere kursusforløb inden for områderne:

- Sundhedspsykologiske perspektiver på forebyggelse og et sundere liv.
- Formidling af generelle principper for patient- eller pårørendeundervisning.
- Formidling af generelle principper for personaleundervisning.
- Udarbejdelse af skriftligt materiale (patientinformation).

18 timer.

11.4.4.2.4. Sundhedspsykologi, organisation og samfund

Den sundhedspsykologiske specialist skal være i stand til at forholde sig til sundhedspsykologiske problemstillinger ikke alene på individ- og gruppeniveau, men også på det organisatoriske niveau. Det vil i praksis sige, at der skal erhverves kendskab på et generelt plan til sundhedsvæsenet og dets opbygning, til de forskellige institutioner i og uden for sundhedsvæsenet og mere specifikt til den organisatoriske og institutionelle praksis inden for sundhedsområdet institutioner. Dette indebærer også viden om de forskellige personalegruppers identitet, relationer, belastninger og karakteristiske konfliktområder samt om relationen mellem det offentlige sundhedsvæsen og den private virksomhed på sundhedsområdet.

Ovenstående medfører, at den sundhedspsykologiske specialist bliver i stand til at rådgive og vejlede andre aktører i behandlingssystemet og i andre organisationer på behandlingsområdet under hensyntagen til og i forståelse af de særlige organisatoriske karakteristika, som personale, patienter og pårørende er underlagt.

Inden for dette delområde skal den uddannelsessøgende dokumentere kursusforløb inden for temaerne:

- Sundhedsvæsenet som organisation.
- Konsultation som interventionsmetode i organisationer.
- Sundhedspsykologen som planlægger eller administrator.
- Det frivillige arbejde.

20 timer.

11.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Der kræves ikke tilmelding til den sundhedspsykologiske specialistuddannelse.

12. Specialistuddannelse i psykoterapi, børn og voksne

12.1. Indledning

Psykoterapi er en psykologisk behandlingsmetode, der er videnskabeligt begrundet.

Psykoterapiens genstandsfelt er psykologiske problemer ved emotionelle, kognitive, relationelle, adfærdsmæssige og somatiske problematikker, hvor kompetence inden for såvel udredning som behandling er central.

Den psykoterapeutiske behandling består af et arbejdsmæssigt forhold etableret mellem én eller flere kvalifi-

cerede psykoterapeuter og én eller flere klienter. Psykoterapeutisk behandling retter sig mod enkeltpersoner, par, familier og grupper. Formålet med psykoterapien er for klienten at opnå øget autonomi og udvidelse af personlige muligheder samt bedre psykisk og social funktion.

12.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen i psykoterapi skal kvalificere psykologen til selvstændigt at kunne varetage opgaver inden for det psykoterapeutiske arbejdsfelt på et videnskabeligt grundlag samt sætte sit arbejde ind i en relevant teoretisk og metodisk helhedsforståelse. I arbejdet skal inddrages hensyn til samfundsmæssige, etiske og lovgivningsmæssige forhold.

Specialisten i psykoterapi skal kunne:

- Foretage udredninger og gennemføre klinisk psykologiske undersøgelser af psykiske problemstillinger, herunder være i stand til at vurdere egnethed til psykoterapi.
- Vurdere og argumentere for, hvilke interventionsformer der er bedst egnede til bestemte problemstillinger.
- Gennemføre terapeutiske forløb.
- Foretage opfølgning og evaluering af gennemførte terapeutiske forløb.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten i psykoterapi har:

- Kompetence i at kunne foretage diagnostiske udredninger og klinisk psykologiske undersøgelser.
- Et bredt og omfattende kendskab til teorier og metoder inden for det psykoterapeutiske fagområde.
- Specialiseret viden om og praktisk terapeutisk erfaring inden for én terapeutisk retning.
- Specialiseret viden om og praktisk terapeutisk erfaring med anvendelse af mindst to forskellige terapiformer.
- Kendskab til udviklingen inden for områdets forskning samt udviklingen af praktiske undersøgelses- og interventionsmetoder.
- Viden om etiske og lovgivningsmæssige aspekter inden for det psykoterapeutiske område.

12.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/ personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 80 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

12.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

Specialistuddannelsesforløbet skal foregå inden for psykoterapeutiske retninger, der er baseret på videnskabelig forskning. Det gælder såvel med hensyn til den psykoterapeutiske teori som praksis.

Videnskabeligheden kan være demonstreret ved brug af såvel positivistiske, kvantitativt orienterede empiriske metoder som kvalitative metoder med forankring i humanistiske traditioner.

12.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Et psykoterapeutisk specialistuddannelsesforløb forudsætter, at ansøgeren har mulighed for at arbejde med en variation af psykologiske undersøgelsesmetoder, psykoterapeutiske arbejdsmetoder og problematikker. Klienter skal dække et bredt spektrum af lettere og sværere emotionelle, kognitive, relationelle, adfærdsmæssige og somatiske problematikker. Det bør tilstræbes, at man både gør erfaringer med kortere og længerevarende forløb samt med minimum to terapiformer (fx individuel, par – familie – og gruppeterapi). Endvidere bør den uddannelsessøgende gøre erfaring med mindst én anden referenceramme end den valgte specialretning.

Specialistuddannelsen skal have sit udgangspunkt i, at deltagerne indgår i et psykologfagligt fællesskab med primært psykoterapeutisk indhold. Dette opfyldes normalt gennem ansættelse på relevante arbejdspladser. Dette har til hensigt at forankre det psykoterapeutiske arbejde til institutioners og systemers virkemåde, herunder at få indblik i organisationers indflydelse og betydning for behandlingsarbejdet.

Samarbejde med og supervision af andre faggrupper bør indgå i beskæftigelsen.

Det psykoterapeutiske arbejde skal have et omfang svarende til minimum 3 års fuldtidsarbejde med kliniske

arbejdsopgaver, hvoraf minimum $\frac{1}{3}$ består af psykoterapeutisk arbejde (konfrontationstimer). Øvrige relevante opgaver skal være: visitation, udredning, evaluering, testning, forberedelse, efterbearbejdning etc., supervision af og konsultativ bistand til andre faggruppers behandlingsmæssige opgaver (dvs. pædagogiske, specialpædagogiske, terapi/behandling).

Privat praksis:

Arbejdstiden skal dokumenteres ved revisorpåtegnede indtægtsopgørelser, der vil ligge til grund for en arbejdstidsberegning. Endvidere skal der foreligge en redegørelse fra ansøgeren for indholdet af aktiviteterne. Ved arbejde i privat praksis tæller 1 konfrontationstime som 2 arbejdstimer.

12.4.2. Supervision

Supervision er den væsentligste metode til at sikre læring og udvikling af de komplekse metodiske, reflekserive og relationelle færdigheder, som udredning og psykoterapi på specialistniveau indebærer.

Det psykoterapeutiske specialiseringsmodul skal indeholde dokumentation for modtagelse af supervision i et omfang på mindst 160 timer, heraf mindst 100 timers supervision af psykoterapeutisk arbejde, mens mindst 60 timers supervision skal omhandle supervision af udredning, testning, assessment etc.

Mindst 60 timers supervision af psykoterapi skal ske i tilknytning til et længerevarende uddannelsesforløb inden for én psykoterapeutisk referenceramme.

Der skal indgå live-supervision eller supervision på baggrund af videooptagelser i et omfang af 30 timer af den samlede supervision af psykoterapi.

Supervision af psykoterapi kan forestås af psykologer med supervisoruddannelse i psykoterapi, godkendte specialister fra de nordiske lande eller andre, som fagnævnet har godkendt. Supervision ved godkendte specialister i psykoterapi under supervisoruddannelse kan også godkendes. Supervision modtaget af psykiatere, der er supervisor godkendt af Dansk Psykiatrisk Selskab, kan godkendes i et omfang af maksimalt 30 procent af ansøgers samlede supervisionstimer.

Supervision af diagnostik, testning og udredning kan endvidere forestås af supervisorer i psykopatologi eller af specialister i psykopatologi under supervisoruddannelse.

Supervision af psykoterapi og udredning skal for hvert område finde sted hos mindst to supervisorer for at sikre supervisionsbredden. Mindst ét supervisionsforløb i psykoterapi skal foregå uafhængigt af ansøgerens arbejdsplads.

Før et supervisionsforløb påbegyndes, tilrådes det at forhøre sig om supervisors status i forbindelse med godkendelse i Psykoterapeutisk Fagnævn.

12.4.3. Personligt udviklingsarbejde

Det er vigtigt, at psykologen får rammer for at udvikle og afklare egne personlige forudsætninger, stilarter, specifikke reaktionsformer såvel som mulighed for at udvikle evne til at reflektere over dette med udgangspunkt i specifikke terapeutiske samtaler.

Det psykoterapeutiske specialiseringsmodul skal indeholde personligt udviklingsarbejde (tidligere: egenerapi) i et omfang på mindst 80 timer individuelt eller 96 timer i gruppe.

Ved personligt udviklingsarbejde i grupper, må gruppestørrelsen være på max. 12 personer.

Det personlige udviklingsarbejde skal foregå hos godkendt specialist i psykoterapi.

Det personlige udviklingsarbejde kan foregå i forbindelse med metodetræning og supervision inden for de referencerammer, hvor dette er i overensstemmelse med referencerammens teori og metodik, dvs. inden for den systemiske og kognitive referenceramme. Det vil sige, at supervision, der indebærer feedback på egen stil, kan tælle enten som supervision eller personligt udviklingsarbejde.

12.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Voksenmodul (se kapitel 10).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodul (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodul (se nedenfor).

I Voksenmodul og i Forsknings- og formidlingsmodul, som er beskrevet andetsteds, beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialluddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodul er

udformet efter de krav, som arbejdet inden for det psykoterapeutiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

12.4.4.1. Det tværgående modul

Modulene indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialluddannelserne. Modulen består af 60 timers kursusvirksomhed.

For psykologer i gang med den psykoterapeutiske specialluddannelse kan der på nuværende tidspunkt vælges frit mellem følgende kurser i modulet:

- 3.3. Sorg og krise hos børn.
  - 3.4. Sorg og krise hos voksne.
  - 3.5. Angst og depression.
  - 3.6. Klinisk sexologi.
  - 3.10. Psykofarmakologi.
  - 3.14. Psyke og soma.
  - 3.19. Transkulturel psykologi.
  - 3.20. Supervision af andre faggrupper.
- (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

12.4.4.2. Specialiseringsmodulet

I løbet af specialluddannelsen skal den uddannelsessøgende vælge at specialisere sig teoretisk og metodisk inden for én af følgende videnskabeligt funderede referencerammer:

- Eksistentiel/humanistisk.
- Kognitiv/adfærdsterapeutisk.
- Psykodynamisk/psykoanalytisk.
- Systemisk/strukturel.

Såfremt en deltager ønsker at specialisere sig inden for en retning, der ikke finder at kunne dækkes under én af de ovennævnte referencerammer, må det kunne dokumenteres, at retningens grundlagsteori imødekommer etablerede videnskabelige sandhedskriterier (jf. ”Psyko-terapi og videnskabelighed”, s. 37, Dansk Psykolog For-ening, 2003). Endvidere må det kunne dokumenteres, at den eller de anvendte metoder er sammenhængende med og kan begrundes i grundlagsteorien.

Ansøger skal have modtaget undervisning i psykoterapi i minimum 120 timer. En væsentlig del af undervisningen i teori og metode, mindst 90 timer, skal være indhentet gennem ét længerevarende og samlet uddannelsesforløb i psykoterapi inden for én referenceramme. I undervisningen skal der indgå evaluering af gennemførte psykoterapeutiske forløb.

Da en psykoterapeutisk specialluddannelse skal sikre de fornødne terapeutiske færdigheder inden for den

valgte referenceramme, er det væsentligt, at undervisningen både omfatter viden og kunnen, dvs. retter sig mod at udvikle både teoretiske og praktisk-metodiske færdigheder. Der skal således indgå træning og øvelser i metode som en del af undervisningen.

Et længerevarende samlet uddannelsesforløb inden for én referenceramme skal derfor ud over undervisning i teori og metode også omfatte supervision af terapeutisk arbejde, således at der sker et aktivt arbejde med den egentlige tilegnelse af den terapeutiske kunnen. Dette skal ske i et omfang af mindst 60 timer. Altså skal en del af det samlede antal supervisionstimer (se under supervision) være indhentet i tilknytning til undervisningen i teori og metode i et længerevarende uddannelsesforløb.

Der skal indgå arbejde med etiske refleksioner i forbindelse med den terapeutiske kontakt som del af det længerevarende uddannelsesforløb.

Deltagerne skal også kunne dokumentere kendskab til anden referenceramme end den valgte, idet en bred viden må være en forudsætning for den fornødne fleksibilitet og udviklingsparathed, der kræves af en psykoterapeut.

Der skal derfor indgå undervisning i teori og metode i psykoterapi inden for andre referencerammer i et omfang på mindst 30 timer.

Undervisning, der udelukkende består af oplæg og diskussion kan ikke godkendes som et egentligt længerevarende og samlet uddannelsesforløb, men kun godkendes som undervisning i teori og metode i et omfang af max. 20 timer, jf. ovenfor.

Undervisning i meget specifikke teknikker (fx tegneterapi, musikterapi, hypnose) kan kun indgå med max. 20 timer ud af enten de 90 timers længerevarende uddannelsesforløbs teoritimer eller de resterende 30 timer af modulets i alt 120 timer.

Korterevarende kurser og undervisning i teori og metode på mindst 6 timer kan indgå i et samlet omfang af højst 30 timer.

Undervisning skal varetages af psykologer med specialuddannelse i psykoterapi, som fagnævnet har godkendt til varetagelse af undervisning, eller af psykiatere, der er supervisor-godkendt af Dansk Psykiatrisk Selskab. I sidstnævnte tilfælde kan undervisningen godkendes i et omfang af max. 30 procent af ansøgers samlede teoriundervisning.

12.4.4.2.1. Klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik
Formålet er, at psykologen opnår et kvalificeret vidensniveau og en kompetence inden for tilrettelæggelse og gennemførelse af en klinisk psykologisk undersøgelse. Der skal fokuseres på diagnostiske og differentialdiagnostiske afklaringer samt på vurdering af egnethed for psykoterapi. Endelig skal psykologen kunne vurdere behov for yderligere undersøgelser hos andre specialister.

30 timer.

12.4.4.2.2. Grundlagsteori og klinisk teori

Inden for den valgte specialreferenceramme skal følgende områder tilgodeses:

- Referencerammens grundlagsteori.
- Referencerammens kliniske teori om psykopatologi.
- Referencerammens kliniske teori om behandlingsmetoder.
- Sammenhængen mellem grundlagsteori og klinisk teori.
- Træning i psykoterapeutiske metoder.
- Empirisk forskning vedrørende den valgte referenceramme.

90 timer.

12.4.4.2.3. Anden teoretisk referenceramme

For at sikre bredden skal der modtages undervisning i mindst én anden referenceramme end den valgte specialretning. Der skal ligeledes undervises i grundlagsteori og klinisk teori, sammenhængen herimellem og empirisk forskning vedrørende den pågældende teori.

30 timer.

12.5. Tilmelding til specialuddannelsen

Der kræves ikke tilmelding til den psykoterapeutiske specialuddannelse.

13. Specialistuddannelse i psykopatologi

13.1. Indledning

Specialistuddannelsen er rettet mod psykologer, som arbejder inden for voksenpsykiatrien, hvad enten de arbejder med tjeneste primært på den psykiatriske stamafdeling, i distriktspsykiatrien, i specialenheder eller i opsøgende psykoseteam.

Psykiatriens genstand er psykiske lidelser, hvor kompetence inden for såvel udredning som behandling er central.

De væsentligste arbejdsområder er:

- Diagnostik og psykopatologi.
- Klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik.
- Visitation og behandling.
- Supervision og undervisning.
- Pårørendearbejde og psykoedukation.
- Kvalitetssikring og udviklingsarbejde.
- Forskning.

13.2. Formål med specialistuddannelsen

Gennem specialistuddannelsen i psykopatologi skal psykologen have tilegnet sig viden og kompetencer inden for en række områder. Specialisten i psykopatologi skal:

- Have kompetence til selvstændigt at kunne diagnosticere psykiske lidelser ud fra et anerkendt diagnosesystem samt have kendskab til anvendelse og udvikling af andre diagnosesystemer.
- Kunne foretage klinisk-psykologiske undersøgelser (psykologiske testninger) af mennesker med psykiske lidelser som led i en specialiseret diagnostisk og differentialdiagnostisk afklaring. Psykologen skal derudover have grundig viden om og faglig kompetence inden for vurdering af indikation for en psykologisk undersøgelse, gennemførelse af en undersøgelse samt vurdering og formidling af undersøgelsesresultater.
- Kunne vurdere indikation for psykologisk behandling af forskellige psykiske lidelser og have kompetence til selvstændigt at kunne gennemføre psykologiske behandlingsinterventioner, hvilket bedst sikres ved kompetence inden for mindst én psykoterapiretning og kendskab til mindst én anden retning.
- Samlet besidde en faglig kompetence inden for psykologi, psykiatri og ledelsesmæssige og administrative områder, således at specialisten kan varetage ledelsesmæssige og administrative opgaver i psykiatrien.

Dette opnås ved, at specialisten i psykopatologi skal have:

- Grundig klinisk og forskningsmæssig baseret viden om, hvilke udredningsmetoder der er bedst egnede til bestemte problemstillinger, og kunne foretage evaluering af anvendte udredningsmetoder.
- Grundig klinisk og forskningsmæssig baseret viden om, hvilke interventionsformer der er bedst egnede til bestemte problemstillinger, og kunne foretage evaluering af anvendte interventionsformer.
- En særlig viden om psykologiske teorier om psykiske lidelser og om forskningen inden for området.
- Viden om relevant lovgivning inden for psykiatrien samt kendskab til etiske aspekter inden for området.
- Kompetencer i forhold til supervision, hvor psykologen skal kunne inddrage og formidle relevant psyko-

logisk viden om processer på både individ-, gruppe- og organisationsniveau.

13.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/ personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

13.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

13.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Specialistuddannelse i psykopatologi forudsætter en treårig fuldtidsansættelse i praksis, hvor psykologen er knyttet til et bredt felt af praksisområder med forskellige typer af arbejdsmetoder og problemstillinger.

Bredden i arbejdsopgaver sikres bedst ved forskellige arbejdsfunktioner inden for psykiatrien, hvor specialisten skal have arbejdet med behandling, udredning og supervision.

Arbejdsopgaver under ansættelsen

I ansættelserne skal psykologen erhverve sig færdigheder svarende til de krav, der er beskrevet i indledning og formål til specialistuddannelsen for psykopatologi – omfattende udredning og diagnostik, behandling, supervision og undervisning. Patientgruppen skal omfatte både personlighedsforstyrrelser, krisetilstande og psykotiske lidelser.

Udredning: Ca. $\frac{1}{3}$ af timerne skal falde inden for arbejdsområdet udredning. Psykologen skal have arbejdet med områderne psykologisk testning, diagnostisk interview, ratingscales og inventories (psykiatriske spørgeskemaer) og have arbejdet med klinisk dokumentation i form af journal- og rapportskrivning.

Intervention: Ca. $\frac{1}{3}$ af timerne skal falde inden for arbejdsområdet behandling. Psykologen skal have arbejdet grundigere med mindst én terapiretning (fx enten den dynamiske eller den kognitive) og have stiftet bekendtskab med mindst én anden (fx den systemiske). Psykologen skal have arbejdet med flere terapiformer (fx individuelt, gruppe, familie og par).

Supervision: Ca. $\frac{1}{6}$ af timerne skal falde inden for området tværfaglig supervision. Supervisionen skal omfatte patientrelateret klinisk materiale. Supervision af psykologer og lægers psykoterapi samt personaletræning kan indgå under området supervision, men må højst udgøre $\frac{1}{3}$ af området.

Undervisning: Psykologen skal selvstændigt have gennemført mindst 2 undervisningsforløb under specialistuddannelsen. Undervisningen skal være ydet over for både akademiske og ikke-akademiske grupper. Omfanget af undervisningen skal være min. 50 timer.

13.4.2. Supervision

Supervisionen skal mindst udgøre 200 timer. En del af supervisionen bør modtages i sammenhæng med teoriundervisningen, så at der hele tiden bliver mulighed for at veksle mellem teori og praksis, mellem tilegnelse af viden og udvikling af færdigheder (kompetencer).

- Supervision af diagnostik og psykologisk undersøgelse: 90 timer. Her skal en tredjedel af timerne ligge sammen med teoriundervisningen inden for området (jf. nedenfor)
- Supervision af behandling: 90 timer, heraf skal der være supervision af 60 timers psykoterapi.
- Supervision af tværfaglig supervision: 20 timer.

Kontaktforholdet mellem patient og psykolog skal inddrages i supervisionen.

De etiske, organisatoriske og lovmæssige forhold skal inddrages i supervisionen.

Supervisor skal enten være godkendt supervisor i psykopatologi eller under uddannelse til supervisor i psykopatologi. Supervisor kan også være godkendt specialist i psykoterapi i forhold til den supervision, der omhandler intervention.

13.4.3. Personligt udviklingsarbejde

I specialistuddannelsen i psykopatologi er der krav om personligt udviklingsarbejde i form af egenterapi eller feedback på personlig stil, enten individuelt eller i gruppe. Individuelt er kravet 40 timer, i gruppe 48 timer. Det

personlige udviklingsarbejde skal sikre, at specialisten har personlig erfaring med den psykoterapeutiske proces og således er bevidst om egne styrker og problemområder og har haft mulighed for at bearbejde egne konflikt- og problemområder. Ligeledes er det væsentligt, at man har personligt kendskab til klientrollen i en terapeutisk sammenhæng. Klinisk psykologisk undersøgelsesarbejde kræver tilsvarende, at psykologen er sig bevidst om egne modoverføringsreaktioner og sin personlige stil.

13.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler:

- Voksenmodulet (se kapitel 10).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodulet (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodulet (se nedenfor).

I Voksenmodulet og i Forsknings- og formidlingsmodulet, som er beskrevet andetsteds, beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodulet er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det klinisk-psykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

13.4.4.1. Det tværgående modul

Modulet indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modulet består af 60 timers kursusvirksomhed.

For psykologer i gang med specialistuddannelsen i psykopatologi er følgende temaer obligatoriske:

- 3.5. Angst og depression.
  - 3.9. Demensudredning.
  - 3.10. Psykofarmakologi.
  - 3.20. Supervision af andre faggrupper.
  - 3.21. Ledelse og organisation.
- (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

13.4.4.2. Specialiseringsmodulet

Specialiseringsmodulet omfatter samlet 150 timer. Der kan godkendes op til 48 timer indhentet på kurser under 12 timers varighed. Heraf kan 24 timer placeres under emnerne:

- Diagnostik og psykopatologi.
- Klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik.
- Behandling.

De resterende 24 timer kan placeres under emnerne:

- Psykiatrilov.
- Psykiatriens organisering, ledelse, administration, kvalitetssikring og drift.

13.4.4.2.1. Diagnostik og psykopatologi

Formålet er, at psykologen opnår et nuanceret, differentieret og kvalificeret vidensniveau og tilsvarende kompetence inden for psykopatologi, psykiatrisk diagnostik og personlighedsvurdering. Således skal psykologen selvstændigt kunne foretage diagnostiske vurderinger i psykiatriens forskellige enheder. Dette gælder for såvel psykotiske tilstande som personlighedsforstyrrelser.

Psykologen skal kunne anvende de gængse diagnose-systemer. Psykologen skal være fortrolig med at gennemføre et klinisk interview og være i stand til at foretage rating efter gængse metoder.

Psykologen skal være i stand til at vurdere behov for yderligere undersøgelser og må have viden om andre faggruppers udredningsmetoder, således at psykologen kan agere på et fagligt seniorniveau i et tværfagligt team.

Området diagnostik og psykopatologi dækkes ind af kurser i diagnose-systemer og psykopatologi, herunder bør det tilstræbes, at psykologen har deltaget i kurser inden for udvalgte psykiatriske undersøgelsesmetoder.

36 timer.

13.4.4.2.2. Klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik

Det er formålet, at psykologen opnår kompetence til selvstændigt at kunne vurdere indikation for en psykologisk undersøgelse – endvidere selvstændigt at kunne planlægge, gennemføre og formidle resultatet af klinisk psykologiske undersøgelser inden for området diagnostik og personlighedsvurderinger. Den teoretiske viden inden for den testpsykologiske del er tæt integreret med supervision, hvorfor denne del af teoriundervisningen skal foregå i sammenhæng med supervision (se ovenfor).

Den teoretiske viden omfatter en række centrale kognitive og personlighedspsykologiske test og de dertil knyttede validitets- og reliabilitetsproblemer, ligesom psykologen skal have kendskab til og kan anvende nyere psykologiske rating-metoder. Psykologen skal endvidere være vidende om testsituationens dynamik og vanskeligheden ved at sammenstille testpsykologiske variable med nomenklaturen for de fagområder, som testresultatet er beregnet for. Et væsentligt delmål er, at psykologen er opmærksom på egen kompetence og begrænsning inden for det testpsykologiske område. En testpsykologisk

forskningsmæssig viden skal sikre den fornødne relevante anvendelse, vurdering og fortolkning af de enkelte prøver, således at psykologen er opmærksom på de enkelte prøvers styrker og – ikke mindst – begrænsninger. Psykologen skal således i en konkret testpsykologisk situation kunne vurdere klinisk relevans og validitet og reliabilitet for diagnostiske og personlighedspsykologiske indeks i personlighedsprøver. Det er et delmål, at psykologen fortløbende kan opdatere og udvikle sit vidensniveau inden for klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik.

Området klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik dækkes ind af kurser i psykologisk testning, hvor områderne personlighedsprøver, neuropsykologiske prøver og testsituationen dynamik er indeholdt.

48 timer.

13.4.4.2.3. Behandling

Specialistuddannelsen indeholder krav om supervision af psykoterapi i et omfang, som svarer til kravene i speciallægeuddannelsen i psykiatri. Det er formålet, at psykologen skal kunne påtage sig individuel psykoterapi og psykoterapi i gruppe samt psykoedukation og pårørenderarbejde. Behandlingen kan gennemføres på kognitiv, psykodynamisk eller andet teoretisk grundlag afhængig af indikation samt klinisk og forskningsmæssig evidens. Valg af behandlingsmetode må foretages på baggrund af den fornødne opdaterede viden og fleksibilitet og under hensyntagen til det videnskabelige belæg for metoderne. Det er et delmål, at psykologen fortløbende kan opdatere og udvikle sit vidensniveau inden for psykoterapeutisk forskning.

Ud over psykoterapeutisk kompetence skal psykologen kunne agere inden for en tværfaglig sammenhæng. Dermed menes, at psykologen skal kunne give klinisk psykologiske bidrag til psykiatriens tværfaglige behandlingsplaner, ligesom psykologen i det hele taget må være fortrolig med sagsgang fra journaloprettelse til epikrise og med den relevante kompetence inden for disse områder.

Området behandling dækkes ind af kurser og undervisning i psykologisk behandling, hvor områderne psykoterapi, psykoedukation og pårørenderarbejde er indeholdt.

42 timer.

Psykologen skal endelig have et grundlæggende kendskab til psykofarmakologi, således at der kan ageres relevant fagligt i samarbejde og behandling. Dette område skal dækkes ind af undervisning på det tværgående moduls emne Psykofarmakologi (12 timer).

13.4.4.2.4. Psykiatrilov

Formålet er, at psykologen opnår kendskab til psykiatriloven og strafferetspsykiatri. Psykologen skal være fortrolig med kriterier for indgreb som tvangsindlæggelse (fare/behandlingsindikation), tvangstilbageholdelse, fiksering, beskyttelsesfiksering mv. og have kompetence til at indgå i en psykiatrisk enheds konferencestruktur, hvor sådanne forhold drøftes. Strafferetspsykiatri i relation til retslige patienter skal kendes. Psykologer skal være fortrolige med regelsæt for klagegang, dvs. håndtering af klager samt kriterier for og procedure ved utilsigtede hændelser og kerneårsagsanalyser.

12 timer.

13.4.4.2.5. Psykiatriens organisering, ledelse, administration, kvalitetssikring og drift

Det er formålet, at psykologen erhverver nødvendig viden om principper for dokumentation af ydelser, kvalitetssikring og akkreditering samt aspekter af drift, eksempelvis økonomi.

12 timer.

Dette område skal endvidere dækkes ind af det tværgående moduls emne i ledelse og organisation (12 timer).

13.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Før påbegyndelse af specialistuddannelse i psykopatologi tilmelder ansøger sig officielt gennem henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

13.6. Overgangsordning for specialistuddannelse i psykopatologi

I forbindelse med igangsættelsen af specialistuddannelsen i psykopatologi etableres en overgangsordning. Formålet er, at de mest erfarne psykologer inden for området bliver godkendt først for at kunne bidrage til uddannelse af de kommende specialister i psykopatologi.

Overgangsordningen indebærer, at ”ældre” psykologer kan godkendes, hvis de har gennemgået et videreuddannelsesforløb, hvis omfang og indhold svarer til kravniveauet i specialistuddannelsen i psykopatologi.

Imidlertid vil der blive taget hensyn til, at den specialistuddannelse, som er erhvervet, kan have en sammensætning, der afviger fra sammensætningen i specialistuddannelse i psykopatologi.

- Overgangsordningen er af 2 års varighed, idet den begynder 1. april 2005, og den enkelte ansøger skal færdiggøre sig inden 1. april 2007.
- Ansøgning om specialistgodkendelse under over-

gangsordningen indsendes senest 1. oktober 2005.

- Psykologer, der har autorisation og mindst 5 års beskæftigelse inden for psykiatrien, kan søge om specialistgodkendelse under overgangsordningen.
- Psykologer, der opfylder alle retningslinjerne, kan godkendes under overgangsordningen.
- Psykologer, der mangler mindre end 25 procent af den samlede specialistuddannelses krav til teori og supervision, kan færdiggøre deres specialistuddannelse under overgangsordningen inden 1. februar 2007.
- Psykologer, der mangler mere end 25 procent af den samlede specialistuddannelses krav til teori og supervision, skal søge efter de permanente retningslinjer.
- Under overgangsordningen skal kursusdeltagelse, supervision og personligt udviklingsarbejde omfangsmæssigt svare til kravene i specialistuddannelsen i psykopatologi, dvs. i alt 600 timer.
- Kurser, der ønskes godkendt under overgangsordningen, skal ækvivalere kravene i de permanente retningslinjer ud fra en bred, samlet vurdering.
- Kurser i diagnostik og psykopatologi samt i klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik kan erstattes af overskydende supervision af diagnostik og testning med op til halvdelen af de krævede teoritimer under de permanente retningslinjer, dvs. maksimalt med 42 timer.
- Ansøgere skal dokumentere supervision/personligt udviklingsarbejde i et omfang, der svarer til de permanente retningslinjer ud fra en samlet og bred vurdering foretaget af fagnævnet.
- Under overgangsordningen kan overskydende, personligt udviklingsarbejde erstatte op til 30 timers supervision af behandling.
- Under overgangsordningen kan supervision fra psykologer, der ikke er supervisionsgodkendte, eller andre tælle med. Disse supervisorer skal dog være autoriserede eller akademikere med tilsvarende bred erhvervs-erfaring.
- Ansøgere skal dokumentere regelmæssig gennemførelse af klinisk-psykologiske undersøgelser over min. en 3-års periode, svarende til et omtrentligt antal undersøgelser på i alt 30 psykologiske testninger, og supervision på min. 20 testninger ved kvalificeret psykolog inden for området. Det er fagnævnets ansvar at sikre den nødvendige vurdering af ydelserne og supervision inden for området.
- Ansøgere skal dokumentere en skriftlig produktion eller anden formidling på akademisk niveau. Dvs. der skal godtgøres aktiviteter inden for områderne artikelskrivning, postgraduat undervisning eller formidling på kongresser og tilsvarende (mundtlig eller via poster).

- Ansøgere med mere end 10 års ansættelse inden for psykiatrien behøver ikke at dokumentere en skriftlig produktion eller anden formidling på akademisk niveau.
- Fagnævnet skal vurdere, om teoridelen hos den enkelte ansøger har en tilstrækkelig bredde.

13.7. Konverteringsmulighed

Psykologer med specialistgodkendelse inden for psykoterapi, sundhedspsykologi, neuropsykologi og psykotraumatologi med mindst 5 års beskæftigelse inden for psykiatrien og kursusaktivitet, der ækvivalerer kravene i specialiseringsmodulet, kan under overgangsordningen konvertere deres nuværende specialistgodkendelse til en specialistgodkendelse i psykopatologi – dog kun under forudsætning af opfyldelse af krav om gennemførelse af og modtaget supervision på klinisk psykologiske undersøgelser, svarende til enten kravene i specialistuddannelsen i psykopatologi eller i overgangsordningen for denne.

13.8. Overgangsordning for supervisoruddannelsen i psykopatologi

Psykologer, der ønsker godkendelse som supervisor inden for psykopatologi, kan i overgangsperioden 1. april 2005 til 1. april 2007 godkendes på følgende baggrund:

- Godkendt specialistuddannelse i psykopatologi.
- Mindst 7 års beskæftigelse inden for psykiatrien.
- Mindst 2 års supervisionserfaring på området, svarende til mindst 120 timers ydet supervision til fagfæller, hvoraf minimum 60 ydede supervisionstimer skal være specifikt inden for området klinisk psykologisk undersøgelsesmetodik (psykologisk testning).
- Mindst 30 timers teori om supervisionsprocessens teori og metode, herunder supervision af supervision.

Endelig supervisor godkendelse udstedes efter dokumentation af kravene.

14. Specialistuddannelse i psykotraumatologi

14.1. Indledning

Psykotraumatologien er et selvstændigt forsknings- og arbejdsområde inden for den kliniske psykologi. Det er den del af psykologien, der beskæftiger sig med menneskers akutte symptomer og reaktioner samt længerevarende eller kroniske personligheds- og funktionsforstyrrelser efter udsættelse for traumatiske hændelser.

Interventions- og behandlingsmetoderne knyttet til faget har til formål at genetablere balance hos det enkelte individ, i gruppen eller organisationen, herunder symptomlindring og forebyggelse af længerevarende reaktioner og ved senskader opnå bedring af psykisk og social funktion.

Den psykotraumatologiske virksomhed foregår på flere niveauer:

1. Forebyggende indsats/rådgivning/behandling til enkeltindivider eller grupper direkte eller indirekte berørt af traumatiske hændelser.
2. Gennem supervision, undervisning og konsulentbistand omkring traumatiske hændelser og traumatiserede mennesker.
3. På organisationsplan og (lokal-)samfunds niveau: planlægning, organisering, beredskabsopbygning og opfølgingsarbejde i relation til traumatiske hændelser.

14.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen i psykotraumatologi skal kvalificere psykologen til selvstændigt at kunne varetage opgaver i det psykotraumatologiske arbejdsfelt på videnskabeligt grundlag. Specialistuddannelsen skal sikre, at specialisten i psykotraumatologi kan sætte sit arbejde ind i en relevant teoretisk og metodisk helhedsforståelse.

Specialisten i psykotraumatologi skal:

- Kunne tilrettelægge og udføre undersøgelser af traumatiserede med henblik på dokumentation og intervention, herunder være i stand til at klassificere psykiske forstyrrelser ud fra et anerkendt diagnose-system.
- Kunne formidle undersøgelsesresultater til klienter, pårørende og andre involverede, herunder myndigheder.
- Kunne intervenere i forhold til de identificerede problemstillinger og tilstedeværende ressourcer, herunder have viden om og overblik over, hvilke interventionsformer der er bedst egnede til den pågældende situation.
- Kunne evaluere proces og udbytte af en given intervention.
- Have kompetence i forhold til behandling, konsultation og supervision, hvor psykologen skal kunne inddrage og formidle relevant psykologisk viden om processer på både individ-, gruppe- og organisationsniveau.
- Kunne bidrage til fagets kliniske og forskningsmæssige praksis.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten i psykotraumatologi har:

- Bredt kendskab til psykotraumatologi, hvad angår forskning, teorier og metoder.
- En videnskabeligt baseret viden om fysiske, psykologiske og sociale forhold, som kan true den psykiske sundhed.
- En videnskabeligt baseret viden om, hvorledes organisationer og kulturelle systemer påvirkes af voldsomme begivenheder.
- Grundlæggende viden om forstyrrelser i den kognitive, følelsesmæssige, personlighedsmæssige og sociale udvikling.
- Kendskab til relevant lovgivning, støttemuligheder og etiske aspekter ved undersøgelse og intervention.
- Kendskab til andre faggrupper, der arbejder med samme klientel, og opmærksomhed på egne faglige og personlige kompetencer og begrænsninger.

14.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/ personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

14.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

14.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Et psykotraumatologisk specialistuddannelsesforløb forudsætter, at ansøgeren har mulighed for at arbejde med en variation af arbejdsmetoder og målgrupper inden for fagområdet. Beskæftigelsen skal indeholde direkte sagsarbejde udført som led i ansættelse på relevant arbejdssted eller i privat praksis med tilknytning til offentlige eller private krisepsykologiske beredskaber/overenskomster.

Klientarbejdet skal dække forskellige former for traumer, og hovedvægten af arbejdet skal bestå af selvstændige interventions- og behandlingsforløb. Psykologen skal erhverve erfaring i intervention på individuelt niveau, i forhold til grupper og institutioner eller organisationer. Supervision eller undervisning af andre faggrupper samt psykologisk bistand til øvrige hjælper- eller behandlergrupper bør indgå i den praktiske del.

Overordnet skal der i den praktiske del udføres arbejde inden for området svarende til 3 års fuldtidsbeskæftigelse.

Arbejdet skal omfatte: Problemanalyse, interventionsplanlægning og gennemførelse, herunder prioritering og organisering i grupper ved ulykker og ved mere omfattende katastrofelignende hændelser, og evaluering af arbejdsprocessen.

Det direkte sagsarbejdes omfang og bredde skal være således sammensat, at følgende områder dækkes:

- 1) Intervention/rådgivning/behandling (direkte klientkontakt).
- 2) Visitation og undersøgelse.
- 3) Supervision og undervisning af andre faggrupper samt tværfagligt samarbejde.
- 4) Forberedelse/efterbehandling, herunder journalføring og udfærdigelse af erklæringer.

14.4.2. Supervision

Supervisionen/faglig vejledning skal sikre et højt fagligt kompetenceniveau inden for arbejdsområdet. Den psykotraumatologiske specialistuddannelse forudsætter dokumenteret faglig vejledning og supervision svarende til 200 timers sagsupervision. Herunder kan i begrænset omfang være indbefattet supervision af psykoterapeutisk behandlingsarbejde generelt.

Supervision erhverves som en del af ansættelsesforholdet eller etableres eksternt. Supervisionen skal være givet af supervisor/vejleder med psykotraumatologisk supervisoruddannelse. Andre akademikere med særlig kompetence inden for området kan efter ansøgning godkendes af fagnævnet.

Der skal være ydet supervision af forskellige supervisor/vejledere i overensstemmelse med arbejdsområdets forskellige aspekter.

Supervision og vejledning skal omfatte:

- 1) Den praktiske udredningsproces.
- 2) Interventionsformer og -metoder i det psykologiske felt.

- 3) Selve interventionsprocessen.
- 4) De etiske forhold forbundet med arbejdet inden for området.
- 5) Den organisatoriske og lovmæssige sammenhæng hvori arbejdet finder sted.
- 6) Forholdet til og samarbejdet med andre faggrupper i udøvelsen af sagsarbejdet.

14.4.3. Personligt udviklingsarbejde

Den psykotraumatologiske specialistuddannelse indeholder personligt udviklingsarbejde af et omfang på 40 timer. Et personligt udviklingsarbejde kan være et psykoterapeutisk forløb med fokus på egne tab og traumer forestået af en eller flere psykologer med godkendt specialistuddannelse. Andre med særlig kompetence kan søges godkendt af fagnævnet.

Andet personligt udviklingsarbejde, der sikrer, at psykologen har personlig erfaring med psykoterapeutisk proces og egne kompetencer, kan indgå.

14.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den psykotraumatologiske specialistuddannelses kursusdel har til formål at give psykologen indgående kendskab til fagområdets teoretiske og metodemæssige baggrund og praksis. Kursusdelens teoritilegnelse skal tilgodese almenpsykologisk, personligheds- og udviklingspsykologisk teori af betydning for psykotraumatologien og kendskab til forskellige anvendte interventionsmetoder.

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Voksenmodul (se kapitel 10).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodul (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodul (se nedenfor).

I Voksenmodul og i Forsknings- og formidlingsmodul, som er beskrevet andetsteds, beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodul er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det psykotraumatologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

14.4.4.1. Det tværgående modul

Modulene indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modulen består af 60 timer.

For psykologer i gang med den psykotraumatologiske specialistuddannelse er følgende to emner obligatoriske:

- 3.3. Sorg og krise hos børn.
- 3.4. Sorg og krise hos voksne.

Derudover skal 3 af følgende 6 kurser vælges:

- 3.2. Organisationspsykologi.
  - 3.5. Angst og depression.
  - 3.10. Psykofarmakologi.
  - 3.14. Psyke og soma.
  - 3.19. Transkulturel psykologi.
  - 3.20. Supervision af andre faggrupper.
- (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

14.4.4.2. Specialiseringsmodul

I dette modul sikres specifik og specialiseret viden inden for det psykotraumatologiske fagområde.

Modulene er på i alt 150 timer og består af en obligatorisk del: teoriområde, interventionsdel og formidling samt en valgfri del.

Følgende 96 timer er obligatoriske:

14.4.4.2.1. Psykotraumatologisk teori; hovedområder/paradigmer

Formålet med denne del er at give deltagerne en omfattende forskningsbaseret viden om de faktorer, der indgår i traumatiseringsprocesserne, og som har betydning for forebyggelse og intervention. Psykologen skal efterfølgende have kendskab til og indsigt i en række forskellige traumeformer, de peritraumatiske processer og akutte og kroniske eftervirkninger. Psykologen skal have viden om de forskellige metodiske tilgange og de teoretiske paradigmer, der ligger bag specifikke undersøgelser og praksisformer inden for feltet.

Temaerne skal omfatte: Områdets historie, diagnostik, komorbiditet, psykofysiologi, personlighedsmæssige forhold, social støtte, sekundær traumatisering, kulturel baggrund, belastningstyper, sårbarhed og modstandsdygtighed, sorgprocesser, tværgenerationel transmission, mestring, meningssøgen, forebyggelse og intervention. 42 timer.

14.4.4.2.2. Interventionsdel

Det psykotraumatologiske arbejdsområde stiller krav om, at psykologen har en række forskellige interventionstilgange til traumer og traumatiserede.

Følgende interventionskompetencer skal dokumenteres erhvervet:

14.4.4.2.2.1. Intervention på individuelt plan i relation til akutte traumer

Formålet med denne del er at øge deltagernes kompetence i arbejdet med traumatiserede på individuelt plan, således at de mestrer de færdigheder, der er nødvendige for intervention ved akut traumatisering.

Temaerne er: forebyggelse/bearbejdning, differentialdiagnostiske problemstillinger og relevante terapeutiske tilgange.

12 timer.

14.4.4.2.2.2. Intervention på individuelt plan i relation til længerevarende og kroniske traume

Formålet med denne del er at øge deltagernes kompetence i arbejdet med langvarigt traumatiserede, så de bliver i stand til at gennemføre hensigtsmæssige behandlingsforløb.

Temaerne er: differentialdiagnostiske problemstillinger og relevante terapeutiske tilgange, overføring/modoverføring, tilknytnings-/adskillelsesproblematikker.

12 timer.

14.4.4.2.2.3. Intervention i gruppe i relation til traumatiske hændelser

Formålet med denne del er at give deltagerne kompetence og tryghed i varetagelsen af arbejde med grupper af traumatiserede mennesker.

Temaerne er: Gruppepsykologiske processer og konstellationer, kommunikation i grupper, korttidsarbejde med grupper og styring og ledelse af grupper.

12 timer.

14.4.4.2.2.4 Krisestyring

Formålet med denne del er at give deltagerne viden om og redskaber til at kunne strukturere og organisere akut og opfølgende intervention i forhold til mennesker ramt af større ulykker eller ekstraordinære hændelser.

Temaerne er: Kriseforståelse – hvem rammes og hvordan? Principper for organisering af intervention. Prioritering af tiltag og metodevalg. Psykologrollen som rådgiver og strateg og reaktioner hos individ og organisation.

12 timer.

14.4.4.2.3. Erklæringsudformning, formidling

Formålet med denne del er at tilføre deltagerne redskaber til på baggrund af ofte ganske korte behandlingsforløb at kunne lave udtalelser omkring symptomatologi, behandlingsindsats og mengrad efter traumatiseringer.

Temaerne er: formål med erklæringer, indsamling af relevante data, beskrivelse af symptomer og psykologiske problemstillinger, konklusioner og vurdering af mengrad og eventuelt erhvervsevnetab.

6 timer.

14.4.4.2.4. Valgfri del

Den resterende del af specialiseringsmodulet er på 54 timer. Herunder kan kurser af kortere varighed placeres.

Den valgfri del skal omhandle teori og metode inden for specifikke psykotraumatologiske områder og kan afspejle den enkelte psykologs særlige interesse- og kompetenceområder. Eksempler på dette kan være: seksuelt misbrug, vold, mobning, stress, traumer relateret til arbejdslivet, flygtninge, torturofre, kulturspecifikke temaer, psykofysiologiske skader og somatisk traumatisering.

14.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Der kræves ikke tilmelding til den psykotraumatologiske specialistuddannelse.

15. Specialistuddannelse i klinisk neuropsykologi

15.1. Indledning

Neuropsykologi er en selvstændig videnskabelig disciplin, der omhandler sammenhænge mellem hjernens funktion og psykologiske processer. Faget er nært knyttet til klinisk psykologi og neurovidenskaberne.

Klinisk neuropsykologi er den del af neuropsykologien, der beskæftiger sig med ændringer i tænkning, følelsesliv og adfærd forårsaget af sygdomme og skader i hjernen. De væsentlige neuropsykologiske arbejdsområder omfatter diagnostiske undersøgelser, vurderinger til brug for behandling samt genoptræning og rådgivning. Neuropsykologen fungerer desuden som konsulent for andre fagområder.

15.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen skal give neuropsykologen kompetence som professionel akademiker i sin adfærd og holdning over for klienter, kolleger og samarbejdspartnere.

Specialisten i klinisk neuropsykologi skal have:

- Kompetence i at tilrettelægge og udføre undersøgelser og behandling.
- Færdighed i at formidle resultater og deres betydning.
- Færdighed i at udforme erklæringer til brug for offentlige instanser, forsikringsselskaber eller lignende.

- Evne til at kunne bidrage til fagets kliniske og forskningsmæssige videreudvikling.
- Evne til at kunne bidrage med pædagogiske og sundhedsfremmende tiltag inden for sit speciale.
- Evne til at kunne varetage faglige lederopgaver inden for sit arbejdsfelt.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten i klinisk neuropsykologi har:

- Indgående kendskab til den videnskabelige baggrund for undersøgelse, behandling og forskning.
- Bred viden om centralnervesystemets normale funktion og patologiske forhold.
- Ansættelse inden for de væsentligste arbejdsområder: neurologi, neurokirurgi, rehabilitering og psykiatri (se afsnit 15.4.1.1 – 15.4.1.3, hvor de detaljerede kompetence- og færdighedskrav er beskrevet).

15.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/ personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

15.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

15.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Det overordnede krav er, at psykologen sammenlagt har 5 års ansættelseserfaring som psykolog. Heraf skal mindst 1 år være inden for neurologi/neurokirurgi, 1 år på en rehabiliteringsinstitution, 1/2 år inden for psykiatrien og 1/2 år valgfri ansættelse med neuropsykologiske arbejdsopgaver. Med valgfrit forstås enten en neurologisk, psykiatrisk eller rehabiliteringsarbejdsplads eller anden beskæftigelse, hvor neuropsykologiske problemstillinger er centrale, fx gerontopsykologi, rehabilitering,

arbejde med udviklingshæmmede eller hjerneskadesamråd.

Ansættelser, der er blevet godkendt i forbindelse med autorisation som psykolog, kan udgøre en del af uddannelseskravene.

15.4.1.1. Kvalifikationer erhvervet via 1 års ansættelse på neurologisk/neurokirurgisk afdeling:

Det forventes, at der gennem ansættelsesforholdet erhverves:

- Kendskab til de almindeligste neurologiske sygdomskategorier (cerebrovaskulære sygdomme, demensgivende sygdomme, kranietraumer etc.), somatiske sygdomme med sekundær påvirkning af centralnervesystemet og psykiatriske tilstande med differentialdiagnostiske problemstillinger.
- Praktisk erfaring i at gennemføre neuropsykologiske vurderinger med henblik på diagnostik, evaluering og behandlingstilrettelæggelse. Det vil sige opøvelse i selvstændigt at kunne definere formål med en undersøgelse og planlægge den i overensstemmelse hermed; at kunne udføre neuropsykologiske undersøgelser ud fra kendskab til et bredt udsnit af neuropsykologiske undersøgelsesmetoder; kritisk at kunne evaluere indsamlede data; at kunne formidle undersøgelsesresultater i relevant mundtlig og skriftlig form.
- Praktisk erfaring med tværfagligt samarbejde med andre faggrupper, herunder kendskab til forskellige faggruppers praksis (eksempelvis den neurologiske undersøgelse, diagnostiske billeddannelsesteknikker, forskellige faggruppers behandlingsprincipper mv.).
- Praktisk erfaring i tilrettelæggelse, udførelse og evaluering af rehabiliteringsforløb under hospitalsindlæggelse, herunder supervision af involverede medarbejdergrupper samt kendskab til specialiserede behandlingstilbud uden for sygehusregi.
- Psykologen skal endvidere erhverve sig undervisningserfaring og kendskab til forskning.

15.4.1.2. Kvalifikationer erhvervet via 1 års ansættelse ved en rehabiliteringsinstitution:

Det forventes, at der gennem ansættelsesforholdet erhverves:

- Kendskab til rehabiliteringsbehov og -muligheder for personer med følger efter hjerneskader; til deres sammenhæng med sygdommens opståen og art, med tidspunktet i sygdomsforløbet samt med patientens psykosociale baggrund.
- Praktisk erfaring i differentieret brug af undersøgelsesmetoder; tilrettelæggelse, gennemførelse, tolkning og formidling af neuropsykologisk undersøgelse med

henblik på at planlægge konkrete rehabiliteringsforløb.

- Praktiske erfaringer med forskellige genoptrænings- og rehabiliteringsmetoder, herunder kognitiv træning, forskellige former for psykoterapi samt støtte til pårørende. Endvidere udarbejdelse af rehabiliteringsplaner, hvor andre faggrupper forestår genoptræningen.
- Praktiske erfaringer med tværfagligt teamarbejde, herunder viden om øvrige faggruppers arbejde og principper for rehabilitering samt praktiske færdigheder i supervision af andre faggrupper.
- Praktiske erfaringer med forskellige rehabiliteringsmetoders anvendelighed og måling af behandlingseffekt.

15.4.1.3. Kvalifikationer erhvervet via 1/2 års ansættelse inden for det psykiatriske område:

Det forventes, at der gennem ansættelsesforholdet erhverves:

- Kendskab til de almindeligt forekommende psykiatriske tilstande, herunder kendskab til psykiatriske klassifikationssystemer.
- Kendskab til og nogen praktisk erfaring med psykologisk diagnostik, herunder anvendelse af kvantitative og kvalitative undersøgelsesmetoder ved forskellige psykiatriske tilstande.
- Kendskab til forskellige psykoterapeutiske referencerammer og terapiformer.
- Kendskab til andre faggruppers undersøgelses- og behandlingsprincipper ved forskellige psykiatriske tilstande.
- Praktiske erfaringer med superviseret patientarbejde, herunder terapeutiske forløb med patienter med forskellige psykiatriske tilstande.

15.4.2. Supervision

Den neuropsykologiske specialistuddannelse kræver dokumenteret faglig vejledning og supervision svarende til 200 timers direkte sagsorienteret supervision.

Som supervisor godkendes psykologer, der har supervisoruddannelse i det område, der superviseres i, eller akademikere, som har tilsvarende kompetence på området. Supervision modtaget af andre akademikere med tilsvarende kompetence skal forhåndsgodkendes af fagnævnet.

Omfanget af supervision svarer til ca. 2 timer om ugen i hele forløbet fordelt med ca.:

- 70 timer inden for det neurologiske arbejdsområde.
- 70 timer inden for rehabiliteringsområdet.

- 30 timer inden for det psykiatriske arbejdsområde.
- 30 timer inden for det valgfri arbejdsområde.

Supervisionen skal sikre tilegnelsen af praktiske færdigheder i udøvelse af faget og skal desuden indeholde mulighed for refleksion over udviklingen af færdigheder, sådan at stærke og svage sider i kontakt og arbejde med patienter tydeliggøres.

Supervisionen skal omfatte:

- Faserne i psykologens sagsarbejde.
- Arbejdets faglige kvalitet.
- Forholdet til og samarbejdet med andre faggrupper i udøvelse af sagsarbejdet.
- Den organisatoriske og lovmæssige sammenhæng, hvori arbejdet finder sted.
- De etiske forhold forbundet med arbejdet inden for området.
- Psykolog-/patientrelationen i både undersøgelses-, optrænings- og terapisammenhæng.

Supervision kan finde sted i direkte tilknytning til ansættelsesstedet eller ved ekstern supervisor.

15.4.3. Personligt udviklingsarbejde

Uddannelsen indeholder desuden 40 timer supervision, der skal have fokus på psykologens personlige udvikling. Denne supervision skal gennem refleksion og feedback fokusere på betydningen af psykologens egen stil og personlige udvikling.

Supervision kan erstattes af relevant egenterapi ved autoriseret psykolog med psykoterapeutisk erfaring.

15.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Voksenmodulet (se kapitel 10).
- Det tværgående modul (se bilag A).
- Forskning og formidlingsmodulet (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodulet (se nedenfor).

I Voksenmodulet og i Forsknings- og formidlingsmodulet beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodulet er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det voksenneuropsykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

15.4.4.1. *Det tværgående modul*

Modulet indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modulet består af 60 timers kursusvirksomhed.

For psykologer i gang med den voksenneuropsykologiske specialistuddannelse kan der på nuværende tidspunkt vælges mellem følgende temaer for kurser i modulet:

- 3.4. Sorg og krise hos voksne.
  - 3.6. Klinisk sexologi.
  - 3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande.
  - 3.8. Fokus på apopleksi, kranietraumer og demens.
  - 3.9. Demensudredning.
  - 3.10. Psykofarmakologi.
  - 3.11. Funktionel neuroanatomi.
  - 3.12. Neurokemi.
  - 3.13. Billeddannelsesteknikker.
  - 3.14. Psyke og soma.
  - 3.19. Transkulturel psykologi.
  - 3.20. Supervision af andre faggrupper.
  - 3.21. Ledelse og organisation.
- (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

15.4.4.2. *Specialiseringsmodulet*

Det specialiserede kursusmodul består af en række obligatoriske og valgfri kursusemner, der sammen med selvstudium ud fra en vejledende pensumliste dækker kerneområderne inden for faget. Formålet er at give indgående kendskab til fagets teoretiske baggrund og praksis.

Modulets 150 timer, svarende til 25 kursusdage, fordeles på fire obligatoriske kursusområder af hver fem kursusdage og fem valgfri kursusdage.

På specialiseringsmodulet kan 50 af de 150 timer være kurser på under 12 timers varighed.

15.4.4.2.1. *Neuropsykologiske forstyrrelser*

Modulet dækker de væsentlige neuropsykologiske syndromer og symptomkomplekser: forstyrrelser af sprog, eksekutive funktioner, visuelle funktioner, koncentration, hukommelse, personlighed og adfærd. Kurserne skal både gennemgå symptomkomplekser og neuropsykologiske teorier bag den patologiske funktion, differentialdiagnostik, undersøgelsesmetoder og behandlingsmetoder.

30 timer.

15.4.4.2.2. *Rehabilitering*

Kursusmodulet omhandler principper og rationaler bag behandlings- og optræningsarbejde. Teorier om rehabili-

teringsarbejdet ud fra flere retninger skal gennemgås.

Modulet skal dække rehabilitering af specifikke forstyrrelser, psykoterapi med hjerneskadede personer, det tværfaglige samarbejde og arbejde med pårørende.

Strukturen og faserne i behandlingssystemet gennemgås. Resultater af effektundersøgelser skal kunne vurderes og indarbejdes i det daglige arbejde.

30 timer.

15.4.4.2.3. *Sygdomslære*

Kursusmodulet omhandler sygdomsmekanismer bag neurologiske sygdomme og udredning heraf med specielt vægt på de tre store områder, hvor neuropsykologien anvendes: de vaskulære, traumatiske og degenerative sygdomme. Inden for hver kategori gennemgås symptomatologi, differentialdiagnose, neuropsykologisk udredning, intervention samt den lægelige behandling.

30 timer.

15.4.4.2.4. *Udvidet kursus i klinisk neuroanatomi, neurofysiologi, neurokemi*

Kurset er videregående og forudsætter, at man har kendskab til området svarende til det basale kursus på det tværgående modul. Anatomiske, fysiologiske, biokemiske og endokrine processers forbindelse til sygdomme i nervesystemet og neuropsykologiske syndromer gennemgås.

30 timer.

15.4.4.2.5. *Valgfri kursusdage*

Kurserne skal omhandle teoretiske aspekter ved væsentlige sider af det neuropsykologiske arbejdsfelt. Det kan være områder, som den enkelte ønsker at fordybe sig yderligere i. Det kan være et område, som ønskes suppleret med teori ud fra en anden indgangsvinkel. Hovedindlæg på konferencer kan også medregnes.

Fagnævnet bedømmer det faglige indhold og godkender timetal ud fra kursusplan og pensum. Deltagelse i kurser før afsluttet kandidateksamen kan ikke medregnes.

Forskning og publikationer vil efter individuel godkendelse kunne indgå som element heri.

30 timer.

Fagnævnet/kursusledelsen udarbejder og ajourfører listen over de emner, der skal dækkes, samt i samarbejde med de enkelte undervisere læseplaner for de enkelte delkurser.

Psykologen skal dokumentere kendskab til de enkelte kursers pensum efter regler fastsat af fagnævnet.

Specialistuddannelsen afsluttes med et skriftligt arbejde/foredrag i et fagligt forum efter regler fastsat i modulet vedrørende forskning og formidling.

15.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Før påbegyndelse af specialistuddannelse i klinisk neuropsykologi tilmelder ansøger sig officielt gennem henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

15.6. Specificerede krav til supervision af supervision i supervisoruddannelsen

Supervision af supervision kan foregå i erfagrupper på 4-6 specialister, enten under ledelse af færdiguddannet supervisor i neuropsykologi eller som gensidig supervision. Gensidig direkte observation og efterfølgende feedback i gruppen eller videooptagelser af supervisionsforløb til fælles drøftelse kan indgå, ligesom forskellige tilgange til supervisionen kan behandles.

16. Specialistuddannelse i gerontopsykologi

16.1. Indledning

Gerontopsykologi er den del af psykologien, der beskæftiger sig med forståelse af menneskets aldring i samspil med det omgivende miljø. Faget beskæftiger sig med problemstillinger, der dækker området fra den raske aldring i en livslang sammenhæng til den svækkede eller syge aldring og de vanskeligheder, der er forbundet hermed i et bredt klinisk psykologisk perspektiv. Gerontopsykologer arbejder på ældreområdet i stat, amter og kommuner. Som gerontopsykolog kan man også arbejde som privatpraktiserende psykolog. Typiske arbejdsopgaver for gerontopsykologer er testning, psykoterapi, kortlægning af problemskabende adfærd som følge af fx demenssygdomme, samt pårønderarbejde. Dertil kommer supervision og undervisning af andre faggrupper.

16.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen i gerontopsykologi skal kvalificere psykologen til selvstændigt at varetage det gerontopsykologiske arbejdsfelts opgaver på et videnskabeligt grundlag. Specialisten skal kvalificere sig til at kunne sætte sit arbejde ind i en helhed og gennemføre relevante teoretiske og metodiske overvejelser, herunder at inddrage hensyn til samfundsmæssige, etiske og lovgivningsmæssige forhold. Gerontopsykologen skal kunne vurdere og tage kritisk stilling til, hvilken form for indsats der vil være relevant i konkrete situationer samt kunne foretage en evaluering.

Gerontopsykologen skal kunne:

- Gennemføre en metodisk forsvarlig udredning af et problemkompleks.
- Kunne vurdere og argumentere for den form for intervention, der vil være mest hensigtsmæssig i konkrete situationer.
- Kunne medvirke til implementering.
- Være i stand til at gennemføre en opfølgning og evaluering af opgaven.
- Være i stand til kritisk refleksion over forholdet mellem gerontopsykologisk praksis og relevante teoridannelser.

Dette opnås ved at sikre, at psykologen:

- Har et bredt kendskab til udviklingspsykologi i livslangt perspektiv og normale aldringsprocesser, hvad angår områdets forskning, teorier og metoder samt udredning og intervention.
- Opnår specialiseret viden om psykopatologiske tilstande hos ældre og erfaring i anvendelse af psykologiske metoder, som tjener til at identificere og afhjælpe disse.
- Har indgående kendskab til og erfaring i det tværfaglige arbejde inden for ældreområdet.
- Har viden om etiske og lovgivningsmæssige aspekter inden for ældreområdet.
- Har kendskab til psykologiske teoridannelser, der er relevante i forhold til den gerontopsykologiske specialisering. Det kan fx være social-, personligheds-, perceptions- og kognitionspsykologi samt organisationspsykologi, neuropsykologi og klinisk psykologi.

16.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter kandidateksamen.
- *Supervision/personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.

- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

16.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

16.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Det overordnede krav er, at psykologen sammenlagt har minimum 5 års relevant ansættelse, heraf mindst 3 års gerontopsykologisk ansættelse. Ansættelseskravet skal sikre, at uddannelsen giver en bred arbejdsmæssig kompetence inden for fagområdet. Der tilstræbes sammenhængende arbejdsforhold på minimum 12 måneder.

Typiske arbejdssteder kan være gerontopsykiatriske afdelinger, geriatriske afdelinger, rehabiliteringsafdelinger for ældre, der har gennemgået en hospitalsbehandling, demensklivniker, kommuners og amters ambulante tilbud og institutionstilbud til ældre og psykologisk privatpraksis, forudsat der i den pågældende praksis er en betydelig andel af ældre klienter.

En gerontopsykologisk arbejdsplads skal godkendes som specialistuddannelsessted af Gerontopsykologisk Fagnævn. Der lægges her vægt på bredden og variationen i arbejdsmetoderne, herunder at en del af arbejdet omfatter direkte kontakt med ældre. Ved for snævre ansættelser søges bredden sikret ved "følørdning" på eller bytteordning med andre arbejdspladser. Fagnævnet, supervisor/vejleder og kandidaten selv kan tage initiativet til sådanne ordninger. Fagnævnet skal godkende ordningernes gyldighed med hensyn til bredde.

Den gerontopsykologiske praksis sammensættes således, at nedenstående områder dækkes:

16.4.1.1. Udredning

Psykologen skal opnå færdighed i at anvende et bredt spektrum af gerontopsykologiske undersøgelsesmetoder, herunder bl.a. anvendelse af neuropsykologisk testning. Formålet med dette er at kvalificere psykologen i diagnostik samt til at kunne iværksætte relevante foranstaltninger og behandlingstiltag på et specialiseret niveau. Hertil knytter sig færdighed i formidling af undersøgelsesresultater.

16.4.1.2. Intervention

Psykologen skal udvikle specialiserede færdigheder i at anvende mindst én af følgende terapiformer: Individuel terapi, par-, familie- eller gruppeterapi i forhold til ældre klienter. Gerontopsykologen skal kunne afklare, hvornår behandlingsopgaver bedst varetages gennem direkte psykologiske interventionsformer som rådgivning og psykoterapi i forhold til klienten og eventuelt dennes pårøren-

de, og hvornår de bedst varetages gennem indirekte interventionsformer som fx konsulentvirksomhed.

16.4.1.3. Supervision af andre faggrupper

Psykologen skal kunne udføre konsulentarbejde på specialniveaue, herunder kunne inddrage og formidle relevant psykologisk viden i forståelsen af ældre menneskers problemer. Gerontopsykologen skal kunne påtage sig supervisions- og vejledningsopgaver, hvor det er psykologens opgave sammen med de involverede at afdække og afklare, på hvilken måde indsatsen skal ydes.

16.4.2. Supervision

Den gerontopsykologiske specialistuddannelse forudsætter dokumenteret deltagelse i supervision, heraf modtagelse af minimum 200 timers supervision ved godkendt supervisor. Supervisionsdelen skal sikre et højt fagligt kompetenceniveau inden for arbejdsområdet. Supervision sker normalt i forbindelse med ansættelsesforholdet, men kan etableres eksternt.

Der stilles krav om, at der er opnået supervision inden for såvel udredning som intervention.

Supervisionen skal omfatte:

- Faserne i psykologens sagsarbejde.
- Forholdet til og samarbejdet med andre faggrupper i udøvelse af sagsarbejdet.
- Den organisatoriske og lovmæssige sammenhæng, hvori arbejdet finder sted.
- De etiske forhold forbundet med arbejdet inden for området.
- Supervision i forhold til psykologens personlige udvikling.

16.4.3. Personligt udviklingsarbejde

Der er afsat 40 timer til psykologens personlige udviklingsarbejde. Denne form for supervision skal styrke gerontopsykologens kendskab til egne personlige muligheder og begrænsninger i arbejdet med klienter.

Der fokuseres på supervisandens evne til at skelne mellem egne behov og klientens behov. Supervisanden får således hjælp til ikke at lade arbejdet med klienten forstyrre af egne behov og eventuelle konflikter og til at nuancere behandlingstilbud alt efter klientens personlighedsstruktur og problemtype.

16.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Voksenmodulet (se kapitel 10).
- Det tværgående modul (se bilag A).

- Forsknings- og formidlingsmodulet (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodulet (se nedenfor).

I Voksenmodulet og i Forsknings- og formidlingsmodulet beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser.

Det tværgående modul og specialiseringsmodulet er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det gerontopsykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor.

16.4.4.1. Det tværgående modul

Modulet indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modulet består af 60 timers kursusvirksomhed. For psykologer i gang med den gerontopsykologiske specialistuddannelse kan der på nuværende tidspunkt vælges følgende temaer for kurser i modulet:

- 3.4. Sorg og krise hos voksne.
  - 3.5. Angst og depression.
  - 3.6. Klinisk sexologi.
  - 3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande.
  - 3.8. Fokus på apopleksi, kranietraumer og demens.
  - 3.9. Demensudredning.
  - 3.11. Funktionel neuroanatomi.
  - 3.13. Billeddannelsesteknikker.
  - 3.14. Psyke og soma.
  - 3.17. Psykologen som konsulent.
  - 3.19. Transkulturel psykologi.
  - 3.20. Supervision af andre faggrupper.
- (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

16.4.4.2. Specialiseringsmodulet

Det specialiserede kursusmodul skal sikre, at psykologen erhverver en videnskabeligt funderet og nuanceret viden om fagområdets teori og praksis.

Modulet indeholder 150 kursustimer, som fordeles med 120 timer inden for nogle obligatoriske hovedområder og 30 timers relevante valgfri aktiviteter. På specialiseringsmodulet – og kun på dette modul – vil der maksimalt kunne godkendes 50 timer med deltagelse i kurser af under 12 timers varighed inden for hvert kursusområde.

16.4.4.2.1. Almen gerontopsykologi

Modulet dækker den normale aldring med en gennemgang af biologiske og psykologiske aldringsprocesser samt betydningen af den sociale sammenhæng, hvori de

foregår. Neurogerontologiske og kognitive forandringer behandles.

Personlighed, tilpasning og mestring i forhold til normale aldersrelaterede udfordringer gennemgås, herunder de særlige forhold omkring livets afslutning.

24 timer.

16.4.4.2.2. Klinisk gerontopsykologi

16.4.4.2.2.1. Psykopatologiske/psykiatriske syndromer hos ældre

Området omfatter psykiatriske sygdomme hos ældre, herunder klassifikationssystemer, forekomst og teorier om årsager. Depression og angst, delir, psykotiske forstyrrelser, demenssygdomme og demenssygdommens psykiatri (BPSD) gennemgås. Egnede psykologiske metoder til udredning og differentialdiagnostik behandles.

24 timer.

16.4.4.2.2.2. Geriatri og farmakologi for gerontopsykologer

Gennemgang af alderdommens almindeligste medicinske sygdomme, herunder kredsløbssygdomme og apopleksi, diabetes, nyre- og urinvejsygdomme (herunder inkontinens), cancer, gigtlidelser, parkinsonisme og lungelidelser (KOLD). Desuden behandles multifaktorielle tilstandsbilleder, kronisk og terminal sygdom, farmakologi med særligt henblik på geriatrike problemstillinger og psykofarmakologi med særligt henblik på gerontopsykiatriske problemstillinger. Der lægges vægt på en psykologisk synsvinkel med henblik på intervention i forhold til geriatrike patienter.

24 timer.

16.4.4.2.2.3. Intervention

Emnet omfatter gennemgang af forskellige former for psykoterapi, individuelt eller i gruppe, med vægt på forhold af betydning for terapeutens arbejde med ældre mennesker. Direkte intervention omfatter også familierterapi, hvor der gør sig særlige forhold gældende på ældreområdet. Rådgivning til ældre patienter med psykiatriske lidelser og deres familier udgør et vigtigt område i gerontopsykologens arbejde og behandles særskilt. Desuden gennemgås mulige redskaber til at evaluere intervention.

48 timer, heraf mindst 24 timer til direkte intervention.

16.4.4.2.3. Relevante valgfri kursusaktiviteter

Det kan dreje sig om deltagelse i kurser, konferencer på akademisk niveau, forsknings- eller projektarbejde samt studieophold ved gerontologiske institutter og lignende.

30 timer.

16.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Før påbegyndelse af specialistuddannelse i gerontopsykologi tilmelder ansøger sig officielt gennem henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

Del IV. Krav til specialistuddannelserne på det arbejds- og organisationspsykologiske område

17. Arbejds- og organisationspsykologimodulet

Dette modul er fælles for alle arbejds- og organisationspsykologer, der arbejder inden for hele det spektrum, som er angivet i kapitel 18.4.1. Modulet er på 90 timer og er en obligatorisk del af specialistuddannelsen.

17.1. Formål

Formålet med det fælles teorimodul er:

- At sikre, at specialisten kan foretage metodisk forsvarlige udredninger af arbejds- og organisationspsykologiske problemstillinger på individ-, gruppe-, organisations- og samfunds niveau.
- At give specialisten tilstrækkelig viden til at kunne vurdere forskellige metoders anvendelighed, deres styrker og svagheder samt deres forankring i arbejds- og organisationspsykologiske teorier.
- At gøre specialisten i stand til at vælge de interventionsformer, der er relevante for at håndtere forskellige typer problemområder og udviklingsopgaver. Der lægges vægt på interventionsformer med en dokumenteret effekt.
- At sikre, at specialisten har kendskab til udviklingstendenser vedrørende arbejdets krav, organisering, betydning og følgevirkninger samt vedrørende forskningen inden for arbejdsliv og organisation.
- At sikre at specialisten kan trække på relevante teorier inden for klinisk-, personligheds-, social-, perceptions- og kognitionspsykologi.
- At gøre specialisten i stand til at vurdere eget speciales muligheder og begrænsninger praktisk, metodisk og teoretisk.
- At sikre, at specialisten får viden om relevant lovgivning samt etiske problemstillinger i forbindelse med arbejds- og organisationspsykologiske arbejdsopgaver.

For at fremtidssikre modulets indhold vil der løbende ske en udvikling af kurserne³. Der kan fx vælges blandt nedenstående kursustemaer:

17.2. Metoder til kortlægning og diagnostik

Kendskab til en bred vifte af diagnosticerings- og kortlægningsmetoder. Viden om, hvilke krav der skal stilles til en metode, samt erfaringer med dens anvendelighed.

Vægtning på de forskellige metoders styrker og svagheder inden for individ-, gruppe-, organisations- og samfunds niveau.

12 eller 18 timer.

17.3. Samspelet mellem spektret af konsulentroller

Indsigt i konsulentrollens funktion, psykologi og betydning for rådgivning inden for spektret: Det arbejdende menneske og dets organisation.

24 timer.

17.4. Organisationsanalyse

Kendskab til forskellige teorier og modeller til analyse af organisationer, til identifikation af problemer og udviklingsmuligheder i organisationer samt til en udformning af interventionsstrategier.

24 timer.

17.5. Intervention i grupper og organisationer

Kendskab til, hvilke metoder der bedst egner sig til en konkret problemstilling. Herunder hvilke forhold i organisationen, der er med til at afgøre valget af specifikke metoder.

18 timer.

17.6. Nyere stressfænomener og ændringer i work-life-balancen

Kendskab til udviklingstendenserne inden for arbejdslivet samt heraf følgende ændringer i belastnings-, coping- og reaktionsformer.

12 timer.

17.7. Arbejdets betydning og det rummelige arbejdsmarked

Kendskab til udviklingstendenser inden for arbejdslivet og arbejdsmarkedet samt heraf følgende ændringer i omfanget og karakteren af marginaliserings- og udstødningsprocesser.

12 timer.

17.8. Arbejdet i og med andre faglige og etniske kulturer

Kendskab til, hvilket bidrag den arbejds- og organisationspsykologiske viden kan yde i en tværfaglig og tvær-

³ Arbejds- og organisationspsykologisk fagnavn skal godkende kursernes indhold. Nyere empirisk forskning skal indgå i samtlige kurser.

Der skal præsenteres forskellige teoretiske vinkler på kurserne.

kulturel sammenhæng. Kunne foretage en relevant tilpasning af valg af metoder til udredning, intervention og supervision, afhængigt af hvilket fagligt eller etnisk miljø den psykologfaglige viden skal anvendes i.

12 timer.

18. Specialistuddannelse i arbejds- og organisationspsykologi

18.1. Indledning

Arbejds- og organisationspsykologien er den del af psykologien, der beskæftiger sig med individer og grupper inden for en arbejdsmæssig og organisatorisk kontekst. Arbejds- og organisationspsykologien arbejder med forståelsen af organisationers struktur, funktion og dynamik samt forståelse af, hvad samfundsmæssige forhold betyder for arbejdslivet og livet i organisationer.

Arbejds- og organisationspsykologer anvender denne viden til analyse, problemløsning samt udvikling og støtte til individer, grupper og organisationer.

Dette kommer eksempelvis til udtryk i arbejde med organisations- og personaleudvikling, udredning og intervention i forhold til det psykiske arbejdsmiljø og rekrutteringsopgaver mv. (Se endvidere opstillingen under kapitel 18.4.1. Beskæftigelse)

18.2. Formål med specialistuddannelsen

Specialistuddannelsen i arbejds- og organisationspsykologi skal kvalificere psykologen til selvstændigt at kunne varetage opgaver inden for det arbejds- og organisationspsykologiske felt på et videnskabeligt grundlag. Specialistuddannelsen skal sikre, at arbejds- og organisationspsykologen kan sætte sit arbejde ind i en relevant teoretisk og metodisk helhedsforståelse. I arbejdet skal indtages hensyn til samfundsmæssige, etiske og lovgivningsmæssige forhold.

Specialisten i arbejds- og organisationspsykologen skal kunne:

- Gennemføre en metodisk forsvarlig udredning af et problemkompleks.
- Kunne vurdere og argumentere for den form for intervention, der vil være mest hensigtsmæssig i konkrete situationer.
- Kunne medvirke til gennemførelse af implementeringen.
- Være i stand til at gennemføre en opfølgning og evaluering af opgaven.

Dette opnås ved at sikre, at specialisten:

- Har et bredt og omfattende kendskab til teorier og metoder inden for det arbejds- og organisationspsykologiske fagområde.
- Herunder har kendskab til udviklingen inden for områdets forskning samt udviklingen af praktiske undersøgelses- og interventionsmetoder.
- Har specialiseret viden, metodeerfaring og færdigheder inden for et eller flere af de praksisområder, som varetages af arbejds- og organisationspsykologer.
- Er i stand til kritisk refleksion over forholdet mellem arbejds- og organisationspsykologisk praksis og relevante teoridannelser.
- Har viden om etiske og lovgivningsmæssige aspekter inden for det arbejds- og organisationspsykologiske område.
- Har kendskab til psykologiske teoridannelser, der er relevante i forhold til den specialisering, man vælger inden for det arbejds- og organisationspsykologiske område. Det kan fx være social-, personligheds-, perceptions- og kognitionspsykologi samt klinisk psykologi.

18.3. Specialistuddannelsens opbygning

Dansk Psykolog Forening har vedtaget en overordnet model for specialistuddannelserne (se kapitel 2). Uddannelsen stiller specifikke krav til ansættelse, til deltagelse i supervision, til personligt udviklingsarbejde samt til deltagelse i kursusaktiviteter. Det enkelte fagnævn udfylder de overordnede rammer og fastlægger målsætning og krav inden for hvert område:

Specialistuddannelsen omfatter følgende dele:

- *Psykologisk praksis*, som skal indeholde mindst 3 års fuldtidsbeskæftigelse inden for specialet efter opnået autorisation. Uddannelsen kan tidligst afsluttes 5 år efter candidateksamen.
- *Supervision/personligt udviklingsarbejde* – specialisten skal have modtaget mindst 240 timers supervision/personligt udviklingsarbejde, hvoraf psykologens personlige udviklingsarbejde skal udgøre mindst 40 timer.
- *Teori* – den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer.

18.4. Krav og indhold i specialistuddannelsen

18.4.1. Den praktiske del (beskæftigelse)

Praksiserfaring opnås gennem kontakt med kunder, klienter og brugere i et minimum af 36 måneder inden for det arbejds- og organisationspsykologiske felt.

Erfaringen kan eksempelvis opnås ved ansættelse i et konsulentfirma, i en BST eller tilsvarende rådgivningsfirma, arbejde som selvstændig konsulent, erfaringer med arbejds- og organisationspsykologisk arbejde som del af et lederjob, personalefunktioner i virksomheder, arbejds- og organisationspsykologisk arbejde på en arbejdsmedicinsk klinik eller inden for revalideringsområdet.

Arbejdserfaringen bør have en vis bredde og ikke alene stamme fra en enkelt praksisform.

Har man eksempelvis haft ansættelse i et konsulentfirma, må praksiserfaringerne ikke udelukkende omhandle rekrutteringsarbejde. Der skal være en vis bredde, så andre typer af relevant praksis er inkluderet i erfaringerne. Dette udelukker ikke, at erfaringen kan opnås gennem en enkelt ansættelse, men arbejdet må i så fald indeholde forskellige praksisformer. Er man beskæftiget med andre opgaver, fx ledelse, eller andre fagspecialer, skal praksis strække sig over tilsvarende flere år inden for specialet. Godkendelse vil afhænge af en konkret vurdering fra arbejds- og organisationspsykologisk fagnævn.

18.4.2. Supervision

Supervision/faglig vejledning skal omfatte i alt 200 timer. Supervision modtaget af følgende supervisor⁴ kan godkendes:

- 1) Supervisor godkendte psykologer inden for arbejds- og organisationspsykologi.
- 2) Supervisor godkendte psykologer med andre supervisor godkendelser.
Mindst 70 procent af den samlede supervision, skal være modtaget af ovenstående to typer supervisorer.
- 3) Relevant akademisk uddannede personer⁵. Godkendelse af denne supervision afhænger af ansøgers anførte arbejdsopgaver og øvrig modtaget supervision. Supervisor skal have en ekspertviden på det område, der er ydet supervision på.

Maksimalt 30 procent af den samlede supervision kan være af ovenstående type.

For at sikre bredde anbefales mindst to forskellige supervisorer.

Supervisionens indhold skal være relateret til arbejds- og organisationspsykologens arbejdsopgaver og skal

afspejle praksis i alle dens faser:

Sagssupervision, fx:

- Kontraktindgåelse, analysearbejde, kortlægning, implementering og evaluering.

Der skal arbejdes med roller, relationer og strukturer, fx:

- Psykologens rolle i egen organisation, og i kunde-/klientsystemets organisation.
- Relationer og disses betydning for et sagsforløb.
- Organisationens struktur og kulturens betydning for fremdrift og proces i sagen.

Faglig vejledning/supervision skal foregå både individuelt og i gruppe. En gruppe, hvor der foregår supervision, kan være en faglig netværksgruppe eller erfagruppe, hvor der er et vist arbejdsmæssigt og fagligt fællesskab. Gruppen kan enten bestå af kolleger fra egen arbejdsplads eller beslægtede arbejdspladser. Gruppen skal have en vis kontinuitet (de samme personer), og der skal arbejdes med egne sager (fx ikke cases). Der stilles samme krav til supervision i erfa- og netværksgrupper som til gruppesupervision. Den tid, erfa- eller netværksgruppen anvender til supervision, dokumenteres af erfagruppens godkendte supervisor

I specialiseringsmodulet placeres 40 timers gruppesupervision. Supervisionen foregår eksternt i forbindelse med dette uddannelsesforløb. (Se mere under ”specialiseringsmodulet”).

18.4.3. Personligt udviklingsarbejde

I specialiseringsmodulet arbejdes med 40 timers personligt udviklingsarbejde. Det kan være i form af supervision eller coaching på egen konsulentrolle eller af egen terapi.

18.4.4. Den teoretiske del (kursusdelen)

Den teoretiske del af specialistuddannelsen består af 4 moduler på i alt 360 timer:

- Fællesmodulet i arbejds- og organisationspsykologi (se kapitel 17).
- Det tværgående modul (se kapitel 3 og bilag A).
- Forsknings- og formidlingsmodulet (se kapitel 4).
- Specialiseringsmodulet. (se nedenfor)

I den samlede specialistuddannelse vil der maksimalt kunne godkendes 50 timer med deltagelse i kurser af

⁴ Under begrebet supervisor falder også mentor og coach. Det er vigtigt, at supervisors rolle og opgave er veldefineret, og at den særlige kompetence er til stede.

⁵ Dvs. personer med fagligt relevant CV, der via deres uddannelse er optagelsesberettigede i en organisation under Akademikernes Centralorganisation eller lignende udenlandsk organisation.

under 12 timers varighed. Disse timer kan placeres frit efter eget valg.

Fællesmodulet for arbejds- og organisationspsykologi beskæftiger sig med faglige temaer, der vil have interesse for hele det arbejds- og organisationspsykologiske område. I forsknings- og formidlingsmodulet beskæftiger psykologen sig med de områder, som i større eller mindre udstrækning deles med de andre psykologiske specialistuddannelser. For arbejds- og organisationspsykologer anbefales det, at forsknings- og formidlingsmodulet placeres parallelt med eller som indledning til specialiseringsmodulet.

Det tværgående modul og specialiseringsmodulet er udformet efter de krav, som arbejdet inden for det arbejds- og organisationspsykologiske område indebærer, og vil blive gennemgået nedenfor:

18.4.4.1. Det tværgående modul

Modulet indeholder temaer, som er fælles for mindst to af specialistuddannelserne. Modulet består af 60 timers kursusvirksomhed.

For psykologer i gang med den arbejds- og organisationspsykologiske specialistuddannelse kan der fx vælges blandt nedenstående kursustemaer:

- 3.1. Praktisk organisationspsykologi.
  - 3.2. Organisationspsykologi.
  - 3.4. Sorg og krise hos voksne.
  - 3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande.
  - 3.14. Psyke og soma.
  - 3.17. Psykologen som konsulent.
  - 3.18. Konsultativ tilgang til konflikthåndtering.
  - 3.19. Transkulturel psykologi.
  - 3.20. Supervision af andre faggrupper.
  - 3.21. Ledelse og organisation.
- (Se endvidere kapitel 3 og bilag A)

18.4.4.2. Specialiseringsmodulet

Specialiseringsmodulets samlede forløb er på 230 timer og løber over to kalenderår.

Specialiseringsmodulet skal sikre, at deltageren får mulighed for refleksion og dybtgående analyse af forholdet mellem arbejds- og organisationspsykologisk praksis og relevante teoridannelser. Specialiseringsmodulet opbygges som et sammenhængende forløb ud fra en uddannelsesplan, som er udarbejdet af den enkelte deltager i samarbejde med en vejleder⁶.

Specialiseringsmodulet består af:

1. En *grundstamme* på i alt 120 timer, der er fordelt mellem minimum 40 timers teori, 40 timers supervision samt 40 timers personligt udviklingsarbejde placeret i tilknytning til specialiseringsmodulet.
2. En række relevante supplerende *teorikurser* på i alt 110 timer.

18.4.4.2.1. Grundstammen

Et grundstammeforløb kan enten foregå hos en udbyder af specialiseringsmoduler, eller man kan selv sammensætte sit forløb. I begge tilfælde skal arbejds- og organisationspsykologisk fagnævn godkende forløb, indhold og vejleder.

Forløbet vil kunne udbydes af et universitet, et kursuscenter eller af en eller flere uafhængige konsulentvirksomheder. Forløbet kan gennemføres som en samlet pakke eller designes af deltageren selv med overholdelse af de formelle krav, der er til uddannelsen. Forløbet vil indeholde en række elementer med undervisning ved interne eller eksterne fagpersoner.

Grundstammen består af en møderække på fx 10 x 2 kursusdage, i alt 120 timer. For at sikre kontinuitet i grundstammen lægges der vægt på, at det er de samme deltagere, man mødes med. Et forløb kan afbrydes og genoptages.

Grundstammen i forløbet er:

- Deltagerens arbejde med en praktisk problemstilling. Med udgangspunkt i egen praksis vælges et eller flere casestudies.
- Løbende supervision i forhold til håndtering af problemstillinger fra praksis. Supervisor kan enten være tilknyttet kursusudbyder eller være en godkendt supervisor, man selv har valgt. (40 timer)
- Personligt udviklingsarbejde, specielt med henblik på udvikling og håndtering af konsulentrollen. (40 timer)
- Tilegnelse af teorier, som kan perspektivere det praktiske arbejde. (40 timer)
- Skriftlig og mundtlig formidling med fokus på samspillet mellem teori og praksis.

18.4.4.2.2. Den teoretiske del i grundstammen

Denne del skal bl.a. fokusere på:

- Konsultation og intervention over for individer og organisationer.
- Ethiske problemstillinger i relation til interventioner i organisationer.

⁶ Vejleder: Fx gennemgående underviser/kursusudbyder på grundstammeforløbet. Vejleder skal være specialist og supervisor i arbejds- og organisationspsykologi. Vejleder skal som udgangspunkt støtte psykologens kompetenceudvikling, fagligt som personligt.

- Ethiske problemstillinger, der findes mellem psykologen, dennes opdragsgiver og de personer, som psykologen samarbejder med eller intervenserer over for.
- Projektudvikling.
- Refleksion over teori/praksis.

Imellem grundstammemøderne skal deltagerne gensidigt fungere som 'coach' for hinanden. Dette kan fx foregå over en mailfunktion på internettet. På mailfunktion eller netklynge diskuteres den teori, der arbejdes med på basis. Vejleder deltager i netdiskussionen.

18.4.4.2.3. Supervision (i grupper)

Der arbejdes med aktuelle problemstillinger fra egen praksis. Deltageren kan vælge sin egen supervisor eller en supervisor, der er tilknyttet forløbet. Supervisor *kan* være sammenfaldende med forløbets vejleder. Supervisors opgave vil være at supervisere såvel de valgte case-studier fra egen praksis samt deltagerens faglige og personlige udvikling under forløbet.

18.4.4.2.4. Casestudie

Deltageren forventes at være i gang med en arbejds- og organisationspsykologisk praksis gennem lønarbejde eller egen virksomhed, og det forventes, at denne praksis indgår i specialiseringsmodulets grundstamme. Deltageren kan vælge et casestudie uafhængigt af egen praksis og arbejde med sin problemstilling i en anden kontekst, fx ved at gennemføre en undersøgelse for et fremmed firma. Casestudiet skal godkendes af vejleder. Casestudiet sikrer en grundig og dybtgående analyse af et eller flere praksisforløb.

18.4.4.2.5. Formidling

Forløbet afsluttes med en rapport eller anden formidlingsmetode. Deltagerne kan arbejde alene eller i gruppe på to. Rapporten skal have et omfang på 10-20 normal-sider.

Grundstammeforløbet tilrettelægges således, at deltageren fastlægger en uddannelsesplan sammen med en vejleder. Uddannelsesplanen skal beskrive deltagerens valg af specialisering inden for arbejds- og organisationspsykologien, hvilke teoretiske kurser deltagerne vil gå på, og hvilken praktisk problemstilling deltageren ønsker at undersøge bl.a. i sit casestudie.

18.4.4.2.6. Specialiseringsmodulets øvrige teorikurser

Teorikurserne består af minimum 110 timers teori, der

gennemføres sideløbende med deltagelsen i grundstammen. Kurserne skal bestå af et eller flere teoretiske emner, som psykologen vil specialisere sig i. Det vil sige, at kurserne skal være relevante for den type beskæftigelse (se kapitel 18.4.1), som psykologen arbejder inden for. Relevant teori *kan* være integreret i grundstammen.

Deltagerne kan vælge teorikurser i ind- eller udland. Kurserne skal være relevante for den beskæftigelse, man har valgt at specialisere sig inden for. Fagnævnet fastsætter nærmere kriterier for, hvilken undervisning der kan godkendes:

Underviser skal være psykolog eller have en anden akademisk uddannelse⁷. Underviseren skal have et fagligt relevant CV. Deltagerne på kurserne skal for 25 procent vedkommende være psykologer, hvis der er tale om kurser med deltagerinvolvering⁸. Dette krav gælder ikke, hvis der er tale om forelæsninger.

Eksempler på teorikurser:

18.4.4.2.6.1. Organisationsudvikling – forandringer

- Organisationsteori og -psykologi.
- Større ændringsprocesser i organisationer:
  - Omstilling (nedbemanding).
  - Analyse og ændring af organisationskultur.
  - Uddannelsesplanlægning i organisationer.

18.4.4.2.6.2. Udvikling af grupper og teams

- Team- og gruppedynamik.
- Gruppeintervention: Analyse- og interventionsteknikker i forhold til grupper.
- Kommunikation og dynamik i grupper og større organisationer.
- Mediation i organisationer.

18.4.4.2.6.3. Ledelsesudvikling og ledervejledning

- Personalepolitik.
- Ledelse og samarbejde.
- Ledelsesteorier.
- Lederudvikling.
- Strategiudvikling.
- Karriererådgivning og rekruttering.

18.4.4.2.6.4. Marginalisering/arbejdsfastholdelse,

- Arbejds- og organisationspsykologisk arbejde i forbindelse med revalidering.

⁷ Dvs. personer, der via deres uddannelse er optagelsesberettigede i en organisation under Akademikernes Centralorganisation eller tilsvarende udenlandsk organisation.

⁸ Fagnævnet kan efter en konkret vurdering dispensere fra dette krav.

- Arbejdsidentitet, selektion og egnethedsvurdering i forhold til arbejdet.
- Erhvervsvalgsteori, arbejde med erhvervshæmmede, arbejde og ledighed.

18.4.4.2.6.5. Arbejdspsykologi – Det psykosociale arbejdsmiljø

- Psykisk arbejdsmiljø. Psykosociale risikofaktorer i arbejdet, arbejdsglæde og trivsel. Stress, udbrændthed og sygdom.
- Arbejdsmiljøkortlægning: Arbejdspladsvurdering, arbejdspladsudvikling, kortlægningsmetoder, formidling mv.
- Det grænseløse arbejde.
- Forebyggelse af vold og mobning.
- Konfliktforståelse og konflikthåndtering.
- Sociale relationer i arbejdet. Arbejdstid, arbejde og fritid.
- Udvikling af de menneskelige ressourcer i arbejdet, læring og kvalifikationsudvikling.

18.4.4.2.6.6. Testpsykologi

- Testteori.
- Erhvervstest.
- Psykologisk undersøgelsesmetodik.
- Metoder til personundersøgelser/vurdering.
- Metodik ved gennemførelse af arbejds- og organisationspsykologiske undersøgelser i virksomheder og organisationer.

18.4.4.2.6.7. Andet

- Kvalitetsmåling.
- Interessentanalyse.
- Konsultationsmetoder.
- Projektledelse.
- Personaleudvikling.
- Informationspsykologiske problemstillinger om samspillet mellem menneske og informationsteknologi.

18.4.4.3. Eksempler på gennemførelse af specialiseringsmodulet

Nedenfor angives et par eksempler på, at der er flere måder at gennemføre specialiseringsmodulet på:

Eksempel 1:

Deltageren følger et forløb, der er udbudt som samlet kursustilbud. Deltageren tildeles en vejleder, og sammen med vejlederen udarbejdes en uddannelsesplan, som skal sikre, at kravene til specialistmodulet opfyldes. (Se beskrivelse af specialiseringsmodulets grundstamme)

Eksempel 2:

Deltageren laver i samarbejde med en vejleder en uddannelsesplan. I uddannelsesplanen beskrives, hvorledes specialiseringsmodulet tænkes gennemført med casestudie, teori, supervision, refleksion og egenudvikling. Hvis deltageren følger et længerevarende uddannelsesforløb⁹, aftales med vejlederen, hvilke dele der kan indgå i specialiseringsmodulet. Casestudiet skal godkendes af vejlederen, og deltageren skal indgå i sammenhæng med andre deltagere, der arbejder med specialiseringsmodulet. Det kan fx tænkes arrangeret således, at en gruppe samles 3-4 gange i et casestudieforløb (introduktion og diskussion af problemstilling, midtvejsevaluering, og afslutning). Mellem møderne har deltagerne kontakt med hinanden, fx gennem deltagelse i en netklynge, hvor de diskuterer teori og fungerer som coach for hinanden.

18.5. Tilmelding til specialistuddannelsen

Før påbegyndelse af specialistuddannelse i arbejds- og organisationspsykologi tilmelder ansøger sig officielt gennem henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

⁹ Fx en organisationspsykologisk uddannelse, et konsulentuddannelsesforløb eller en uddannelse, der i form svarer til masteruddannelser på de højere læreranstalter. Det faglige niveau er postgraduat.

Del V. Supervisoruddannelsen

19. Fælles krav til alle supervisoruddannelser

Den specialistuddannede psykolog kan over en toårig periode udbygge specialistuddannelsen med en supervisoruddannelse. Uddannelsen kan dog først afsluttes 2 år efter opnåelse af specialistgodkendelse.

19.1. Formål med supervisoruddannelsen

Formålet med supervisoruddannelsen er at gøre specialisten i stand til at yde supervision til andre psykologer samt vurdere den personlige og faglige udvikling hos superviseranden.

Specialisten skal i sin rolle som supervisor blive i stand til kritisk at kunne vurdere:

- Hvilken forståelsesramme der vil være anvendelig i de enkelte supervisionsforløb.
- Hvilke krav der skal sættes til gennemførelse af forløbet, fx hvad angår rammer og indhold af supervisionen.
- Hvilke indholdsmæssige niveauer der sikrer læring hos superviseranden
- Den faglige og personlige udviklingsproces hos superviseranden.

Specialisten skal i sin rolle som supervisor kunne varetage supervision inden for nedenstående temaer:

- Udredning, vurdering, intervention og evaluering.
- Psykologens rolle og relationer i sagsarbejdet, i egen organisation samt i klientens organisation.

19.2. Krav til supervisoruddannelsen

For supervisoruddannelsen gælder enslydende krav for alle specialister uanset speciale. I løbet af supervisoruddannelsen skal følgende krav opfyldes:

1. Praksis på fuld tid i 2 år efter opnået specialistgodkendelse
2. Ydet supervision i 120 timer til psykologer. Der skal være ydet supervision til mindst to forskellige superviserander. Supervision ydet til andre akademiske faggrupper kan godkendes af det enkelte fagnævn. Godkendelse af ydet supervision kræver, at man er tilmeldt supervisoruddannelsen i Dansk Psykolog Forening.
3. Modtaget 20 timers supervision af supervision eller anden form for vejledning. Det enkelte fagnævn kan fastlægge specificerede krav til supervision af super-

vision, hvilket fremgår under beskrivelsen af det enkelte speciale. Som udgangspunkt forstås supervision/faglig vejledning af godkendt supervisor inden for specialet. Det enkelte fagnævn kan endvidere godkende supervision ydet af supervisorer fra andre specialer, når dette skønnes fagligt relevant.

4. Deltagelse i 30 timers teori om supervisionsprocessens teori og metode. På den teoretiske del af supervisoruddannelsen skal specialisten erhverve sig viden om og kompetence til at anvende eget teoretisk ståsted i sin rolle som supervisor samt kunne foretage en afgrænsning til andre teorier. Der skal arbejdes med følgende emner:

- Afgrænsning til terapi, sparring, coaching, rådgivning og undervisning.
- Supervision opfattet som en vidensorienteret læringsproces.
- Supervisionens mål, form og indhold.
- Kontrakten: Den formelle og den psykologiske kontrakt. Supervisors og superviserandens ansvar i supervisionsforløbet.
- Eksempler på anvendelse af supervision: Individuel supervision. Individuel supervision i gruppe. Gruppesupervision.
- Supervisorrollen: Guidelines. Intern/ekstern supervisor. Leder eller kollega i supervisorrollen. Mulige dilemmaer.
- Supervisor i en rolle, der formidler og fører superviseranden frem mod en videns- og evidensbaseret klinisk praksis – i en form for mesterlære.
- På baggrund af forskellige teorier reflekteres over supervisorrollens forskelligheder: Fokusområder, position og rolle, metoder og teknikker.
- Evaluering og etik: Etik, dilemmaer og valg. Evalueringsteorier. Evaluering af supervisionsforløb.

19.3. Krav til lærer kvalifikationer

Se kapitel 2.7.

19.4. Aktualitetskrav

Ydet supervision, supervision af supervision og teori om supervision skal være erhvervet inden for de seneste 5 år forud for ansøgningstidspunktet.

Del VI. Vejledning til udfyldelse af ansøgningsskemaerne

20. Når man ansøger om godkendelse som specialist og supervisor

Når man ønsker at få vurderet sine kvalifikationer i forhold til en bestemt specialist- og supervisoruddannelse, indsendes et udfyldt ansøgningsskema til Dansk Psykolog Forening. Det er ikke en forudsætning for at få vurderet kvalifikationerne, at samtlige krav til uddannelsen er opfyldt. Det kan tværtimod være en god idé at få foretaget en vurdering midt i et uddannelsesforløb, så man kan målrette sine yderligere uddannelsesaktiviteter på grundlag af den uddannelsesstatus, man vil modtage fra fagnævnet. Hvis man opfylder alle kravene til den pågældende specialist- eller supervisoruddannelse, foretager fagnævnet indstilling til godkendelse af ansøgningen i Specialistuddannelsesudvalget.

I forlængelse af indsendelse af ansøgningen modtager psykologen en faktura på et ekspeditionsgebyr, som skal være betalt, før end behandling af ansøgningen og en eventuel godkendelse kan finde sted.

20.1. Selve ansøgningen

Ansøgning om specialist- og supervisoruddannelse skal ske ved at udfylde og indsende særlige skemaer. Hver ansøger skal udfylde ét ansøgningsskema og to kursus-skemaer (se 20.2. Og 20.3.). Skemaerne kan hentes på foreningens hjemmeside www.dp.dk eller rekvireres ved henvendelse til Dansk Psykolog Forening.

Kravene til de enkelte specialistuddannelser samt supervisoruddannelsen er beskrevet i kapitlerne 2 til 19. Før man ansøger, skal man altid læse om kravene til den specialistuddannelse, man ansøger om at få godkendt.

Ansøgningen skal være udfyldt, så den er letlæselig, og skal i det hele taget være ordnet, så at behandlingen af sagen er så overskuelig som muligt. Der skal være dokumentation for alle gennemførte aktiviteter (aktuel ansættelse, tidligere ansættelser, supervision, personligt udviklingsarbejde, kursusdeltagelse samt et skriftligt arbejde). Ansøgningens bilag skal tydeligt referere til oplysningerne i ansøgningsskemaet og være i nummerorden.

Hvis ansøgningen ikke tilfredsstillende ovennævnte krav, vil den kunne blive sendt tilbage til afsender til korrektion.

I det følgende er der en mere detaljeret vejledning til, hvordan ansøgningsskemaerne udfyldes.

20.2. Sådan udfyldes ansøgningsskemaet

Det er vigtigt at udfylde ansøgningsskemaet korrekt. Det gør sagsbehandlingen lettere, og det giver en lavere risiko for fejl. Her er nogle råd om, hvordan skemaet udfyldes, og hvordan de enkelte punkter i skemaet skal forstås:

- Vedlæg dokumentation for alle relevante forhold, herunder autorisation, i form af bilag. På hvert bilag anføres fortløbende bilagsnummer. Det er en god idé at samle bilagene i omslag, svarende til de enkelte afsnit i ansøgningen, fx vedr. ansættelse, supervision og de enkelte kursusdele.
- Indsend aldrig originale diplomer, uddannelsesbeviser med mere.
- Kun relevante forhold efter kandidateksamen kan tælle med.
- Ved ansøgning af flere specialistuddannelser kan hvert arbejds- og supervisorsforhold kun tælle ét sted, afhængig af deres relevans. Kurser kan tælle flere steder i det omfang, de har relevans.
- Der skal udfyldes et sæt ansøgningsskemaer for hver søgt specialistuddannelse.
- Har man brug for flere felter end i ansøgningsskemaet, kan skemaet blot kopieres.
- Underskriv på forsiden af ansøgningsskemaet.

20.2.1. Udfyldelse af skemaet vedrørende ansættelsessteder

1. *Periode fra/til.* Her anføres måned og årstal for hvert af de forhold (arbejde, klientarbejde, supervision og egenterapi), som ønskes vurderet i forbindelse med specialistuddannelsen. Bemærk, at det kun er nødvendigt at medtage forhold, der har relevans for den pågældende specialistuddannelse.

2. *Antal år/måneder.* Ansættelsesforholdets varighed omregnes til måneder og år og skal dokumenteres ved bilag. Ved fravær fra arbejdet i mere end 8 sammenhængende uger kan fraværperioden ikke medregnes. For privatpraktiserende psykologer anføres antal år og måneder i praksis, og arbejdstiden dokumenteres ved revisor-påtegnede indtægtsopgørelser over de anførte perioder. I udregningen af arbejdstid sættes en konfrontationstime = 2 arbejdstimer.

3. *Arbejdsgiver/ansættelsessted.* Udførlig beskrivelse af arbejdssted, herunder navn og adresse på den pågældende arbejdsplads, forvaltning, sygehusafdeling, institutionsart eller lignende. For privatpraktiserende psykologer anføres navne på psykologer, som man har haft fagligt fællesskab med. Andre typer beskæftigelse som jobrotation, følordning og frivilligt arbejde kan også tælle med (husk dokumentation).

4. *Arbejdets art, typiske arbejdsopgaver, stillingsbetegnelse.* Her anføres arbejdsindholdet så beskrivende som muligt. Ud over stillingsbetegnelse anføres relevante arbejdsopgaver og arten af klientkategorier.

5. *Arbejdstid pr. uge.* Den ugentlige arbejdstid for pågældende arbejdsforhold anføres. Husk at angive hele timer.

6. *Arbejdstid i gennemsnit pr. uge inden for specialet.* Her anføres omfanget i timer af de forskellige arbejdsopgaver opdelt på grundlag af de forskellige praksisområder, som den pågældende specialistuddannelse omfatter. Kun de arbejdsområder, som modsvares af opdelingen for den søgte specialistuddannelse, kan inddrages og medregnes i det samlede timetal. Denne opdeling fremgår af beskrivelsen af den pågældende specialistuddannelses praktiske del. De anførte timetal skal være udregnet som ugentligt gennemsnit, og timetallet skal være anført eksklusivt andet arbejdsindhold. Beskrivelsen kan eventuelt laves på et nummereret bilag. Husk at angive hele timer.

20.2.2. Udfyldelse af skemaet vedrørende supervision

Denne del af skemaet er opdelt således, at supervision af udredning anføres under punkt 7, mens supervision af intervention anføres under punkt 8. Af supervisionsdokumentet skal det kortfattet fremgå, hvad supervisionen har omhandlet. Endvidere anføres uddannelse, navn, adresse på supervisor, samt hvor supervisionen har fundet sted.

Individuel supervision (pkt. 7a-d, 8a-d). Her anføres det samlede antal timer for modtagen individuel supervision af henholdsvis udredning og intervention i perioden. Bemærk, at supervisionen skal være modtaget af en af foreningen godkendt supervisor (i overgangsordninger er der dog dispenseret fra denne regel). Ønskes supervision modtaget hos en ikke-godkendt supervisor, skal der indsendes udførligt curriculum vitae på supervisor til det relevante fagnævn. Der skal kun opføres supervision, der ikke er medgået til opnåelse af autorisation. Husk at angive hele timer.

Supervision i gruppe (7e-g, 8e-g). Her anføres det samlede antal timer for modtaget gruppesupervision i henholdsvis udredning og intervention i perioden. Bemærk, at supervisionen skal være modtaget af en af foreningen

godkendt supervisor (overgangsordninger er undtaget fra denne regel) i grupper på maksimalt 12 deltagere. Deltagernes navne og uddannelse skal fremgå. Højest 25 procent af deltagerne må være ikke-akademikere. Ønskes supervision modtaget hos en ikke-godkendt supervisor, skal der indsendes udførligt curriculum vitae på supervisor til det relevante fagnævn. Husk at angive hele timer.

20.2.3. Udfyldelse af skemaet vedrørende det personlige udviklingsarbejde

Personligt udviklingsarbejde – individuelt (9a-c). Det samlede antal timers personligt udviklingsarbejde i den pågældende periode anføres. Terapeutens/supervisors uddannelse, navn og adresse anføres ligeledes. Herudover anføres, hvor forløbet har fundet sted. Bemærk, at egenterapeuter skal være godkendte specialister i psykoterapi. Hvis der ønskes godkendt modtaget terapi fra en ikke-godkendt terapeut, er der mulighed for at få denne anerkendt ved fremsendelse af udførligt curriculum vitae til det relevante fagnævn. For supervisors kvalifikationer gælder de samme bestemmelser som anført ovenfor. Husk at angive hele timer.

Personligt udviklingsarbejde – gruppe (9d-g). Det samlede antal timers personligt udviklingsarbejde i den pågældende periode anføres. Terapeutens/supervisors uddannelse, navn og adresse anføres ligeledes. Herudover anføres, hvor forløbet har fundet sted. Bemærk, at egenterapeuter skal være godkendte specialister i psykoterapi. Hvis der ønskes godkendt modtaget terapi fra en ikke-godkendt terapeut, er der mulighed for at få denne anerkendt ved fremsendelse af udførligt curriculum vitae til det relevante fagnævn. For supervisors kvalifikationer gælder de samme bestemmelser som anført ovenfor. Husk at angive hele timer.

20.3. Sådan udfyldes kursusskemaerne

Alle teorikurser skal anføres på særlige skemaer, der alle vedrører godkendelse af kurser i specialistuddannelserne. Skemaerne findes ligeledes på foreningens hjemmeside sammen med de øvrige skemaer til specialist- og supervisoruddannelserne.

Hver ansøger skal udfylde to forskellige kursusskemaer:

- Et kursusskema, der omfatter det krævede fællesmodul samt det pågældende specialiseringsmodul.
- Et kursusskema, der omfatter det tværgående modul samt modulet vedrørende forskning og formidling.

For begge kursusskemaer gælder det, at de er inddelt efter de teoriområder, der skal opfyldes i det pågældende modul. Når kursusskemaerne udfyldes, skal det enkelte

kursus/uddannelsesforløb placeres under det pågældende moduls teoriområde, hvorunder det ønskes godkendt.

Når man udfylder skemaet, skal i øvrigt følgende iagttages:

- Anfør navn og medlemsnummer øverst på kursus-skemaet.
- Der skal i videst mulig omfang foreligge dokumentation for deltagelse i anførte kurser.
- Kun kurser modtaget siden kandidateksamen kan medtages.
- Alle kolonner i skemaet bedes udfyldt ud for det enkelte kursus.
- Det er muligt at dele kurser i flere emner. I sådanne tilfælde anføres de ønskede emner i samme felt med det relevante antal timer delt efter emnerne.
- Kurser, der endnu ikke er blevet anerkendt til at tælle med i specialistuddannelse, kan søges anerkendt ved indsendelse af kursusbeskrivelse indeholdende emne, omfang og lærers navn, uddannelse (og hvis læreren ikke er godkendt som underviser i det pågældende emne curriculum vitae).

20.3.1. Udfyldelse af kursus-skemaernes enkelte kolonner

- *Kursustitel.* Kursets titel og arrangør anføres.
- *Underviser.* Her anføres undervisers navn og titel/uddannelse.
- *Dato.* Her anføres, på hvilken eller hvilke dage kurset blev afholdt.
- *Sted.* Her anføres, hvor undervisningen har fundet sted.
- *Timetal.* Bemærk, at kun den effektive undervisningstid kan medtages. Et 1-dags kursus anerkendes typisk til at have været 6 timer, da frokost ikke kan tælle med. Husk at angive hele timer.
- *Bilagsnummer.* Her anføres nummeret på det bilag, der dokumenterer det anførte kursus.

20.4. Sådan udfyldes skemaet om godkendelse som supervisor

Det skal bemærkes, at man kan yde supervision på lige fod med godkendte supervisorer, når man har fået godkendt sin specialistuddannelse. Det forudsætter, at man skriftligt tilmelder sig supervisoruddannelsen i Dansk Psykolog Forening. Man skal blot skrive, at man tilmelder sig supervisoruddannelsen.

Søg først supervisor-godkendelse, når der kan dokumenteres 2 års relevant fuldtidsbeskæftigelse efter opnået specialistgodkendelse.

Når man sender sin ansøgning om supervisor-godkendelse, skal følgende medsendes:

- Dokumentation for autorisation, påkrævet arbejdstid, gennemført specialistuddannelse, modtagne kurser i teori om supervisionsprocessen og modtaget supervision af supervision.
- Deltagelse i kurser om supervisionsteori skal være hos supervisor-godkendt lærer.
- Modtaget supervision af supervisionen skal ligeledes være hos supervisor-godkendt supervisor.

20.4.1. Udfyldelse af supervisorskemaets enkelte kolonner

For hvert supervisionsforløb med *ydet supervision* skal følgende oplyses:

- 1A. Periode.* Her anføres perioden, i hvilken der er udført supervision.
- 1B. Ansættelsessted.* Her anføres det sted, hvor supervisionen er ydet. Hvis supervisionen er udført i privat praksis, oplyses om navn og adresse på praksis.
- 1C. Antal hele timer.* Timetallet for ydet supervision i det pågældende forløb anføres.
- 1D. Navngivne supervisander/faggrupper.* Der oplyses om navn(e) og uddannelse på supervisand(er).
- 2A. Periode.* Her anføres perioden, i hvilken der er modtaget undervisning eller supervision af supervision.
- 2B. Antal hele timer.* Her anføres timetallet for modtaget teoriundervisning/supervision af supervision.
- 2C. Lærere/supervisorer.* Her anføres navn, adresse på eventuelt uddannelsessted samt på lærere og supervisorer.

20.5. Sådan behandles ansøgninger

Alle ansøgninger skal sendes til Dansk Psykolog Forening. Alt materiale indsendes i 3 kopier. Husk selv at opbevare en kopi. Når ansøgningen er modtaget i foreningen, følger alle ansøgninger samme procedure:

- Først gennemgås alle ansøgninger i sekretariatet for at sikre, at ansøgningen er korrekt udfyldt og dokumenteret.
- Sekretariatet videresender herefter ansøgningen til det relevante fagnævn. Fagnævnet tager stilling til ansøgningen og indstiller den eventuelt til godkendelse i Specialistuddannelsesudvalget. Tiden for sagsbehandling kan variere i takt med antallet af ansøgninger, men der må påregnes mindst to måneders behandlingstid. Alle ansøgere får en skriftlig redegørelse over status for deres ansøgning.
- Når specialistuddannelsesudvalget godkender en ansøger som specialistuddannet, modtager ansøgeren et bevis for gennemført specialistuddannelse.

21. Ansøgning om specialistgodkendelse nr. 2

Har man allerede en specialistgodkendelse eller en igangværende ansøgning om specialistgodkendelse, skal man være opmærksom på, at de arbejds- og supervisionsforhold, som er brugt i forbindelse med specialistgodkendelse nr. 1, ikke kan genbruges ved ansøgning om specialistgodkendelse nr. 2. Derimod kan relevant teoriundervisning genbruges.

I det følgende fremgår, hvad kravene til arbejdstid har været i de forskellige specialistuddannelsers overgangsordninger.

21.1. Krav til arbejdstid

I overgangsordningens gruppe I, der blev benyttet i forbindelse med oprettelse af specialistuddannelser i psykoterapi, sundhedspsykologi, gerontopsykologi, neuropsykologi, børneneuropsykologi, børnepsykologi og pædagogisk psykologi, kræves autorisation og mindst otte års beskæftigelse inden for specialet. Det vil sige i alt ti års beskæftigelse, medmindre autorisationen er opnået ved beskæftigelse udelukkende inden for specialet.

I overgangsordningens gruppe II, der blev benyttet i forbindelse med oprettelse af specialistuddannelser i psykoterapi, sundhedspsykologi, gerontopsykologi, neuropsykologi, børneneuropsykologi, børnepsykologi og psykopatologi, kræves autorisation og mindst fem års beskæftigelse inden for specialet. Det vil sige i alt syv års beskæftigelse, medmindre autorisationen var opnået ved beskæftigelse udelukkende inden for specialet.

Krav til arbejdstid i overgangsordning for arbejds- og organisationspsykologisk og psykotraumatologisk specialistuddannelse svarer til kravene til arbejdstid under den permanente ordning. I den permanente ordning kræves autorisation og derudover tre års beskæftigelse inden for specialet, altså i alt fem års beskæftigelse.

I ansøgningen skal al beskæftigelse efter kandidateksamen frem til ansøgningstidspunktet anføres i skemaet

med tilhørende dokumentation. Ansøgeren skal selv anføre, under hvilket speciale det enkelte ansættelsesforhold skal medregnes.

21.2. Krav til supervision

Ligesom arbejdstid kan supervision heller ikke genbruges ved specialistansøgning nr. 2. Det betyder rent kvantitativt følgende krav til antal modtagne supervisionstimer: Ved 2. speciale: 160 timers supervision til autorisation, 200 timers supervision til 1. speciale og 200 timers supervision til 2. speciale, i alt 560 timer.

I ansøgningen skal al modtaget supervision efter kandidateksamen frem til ansøgningstidspunktet anføres i skemaet med tilhørende dokumentation. Ansøgeren skal selv anføre, under hvilket speciale det enkelte supervisionsforløb skal medregnes.

21.3. Konvertering/Sætten i bero

Hvis man ikke opfylder kravene til arbejdstid og supervision, kan man ansøge om at konvertere en erhvervet specialistgodkendelse til en ny godkendelse inden for et andet speciale. Dette kræver indsendelse af en ny ansøgning med skemaer og relevant dokumentation. Da der er tale om en ny sagsbehandling, skal der betales et nyt gebyr for sagsbehandlingen.

En igangværende specialistansøgning kan ligeledes søges konverteret, men på samme betingelser som konvertering af en opnået specialistgodkendelse.

Ved ansøgning om konvertering skal man samtidig skriftligt tilkendegive, at man tilbagekalder en tidligere opnået specialistgodkendelse eller igangværende ansøgning om specialistgodkendelse.

Endelig kan en igangværende specialistansøgning under permanent ordning sættes midlertidigt i bero, hvilket ligeledes kræver en skriftlig tilkendegivelse over for sekretariatet.

Del VII. Administrative forhold

22. Administration af specialist- og supervisoruddannelserne

22.1. Fagnævnene

De forskellige specialistuddannelser administreres af en række fagnævn, som udpeges af Dansk Psykolog Forenings bestyrelse efter indstilling fra det pågældende faglige selskab i foreningen.

Det enkelte fagnævn består af mindst fire psykologer, hvoraf mindst halvdelen skal have gennemført den pågældende specialistuddannelse. Endvidere skal fagnævnets medlemmer repræsentere forskellige ansættelsesområder og teoretiske retninger.

Fagnævnet er løbende ansvarlig for konkretisering af specialistuddannelsens indhold og praktiske gennemførelse. Fagnævnet sammensætter teoridelen indholdsmæssigt og organisatorisk, udpeger undervisere, godkender arbejdssteder, supervisorer, kurser og uddannelsessteder.

Fagnævnet sikrer i samarbejde med foreningens sekretariat, at der foreligger skriftlig dokumentation:

- Fra ansættelsessted (vedr. ansættelses- og sagskrav).
- Fra supervisor (vedr. supervisorskrav).
- Fra terapeut (vedr. krav om egenerapi).
- For gennemførte kursusforløb (vedr. kursus- og pensumkrav).
- For skriftlig opgave.

Fagnævnet yder løbende vejledning til ansøgerne og foretager indstilling til Specialistuddannelsesudvalget om endelig godkendelse af specialistuddannelsen for den enkelte psykolog.

22.2. Specialistuddannelsesudvalget

Hvert fagnævn vælger af sin midte en repræsentant til Dansk Psykolog Forenings Specialistuddannelsesudvalg, der er oprettet under Dansk Psykolog Forenings bestyrelse. Udvalget består af en repræsentant for hvert af fagnævnene, der er oprettet for de forskellige specialistuddannelser samt repræsentant(er) for Dansk Psykolog Forenings bestyrelse.

Specialistuddannelsesudvalget forestår:

- Koordineringen af specialistuddannelserne i forhold til den overordnede ramme for specialistuddannelserne.
- Drøftelse af planer for nye specialistuddannelsesforløb.
- Endelig godkendelse af specialistuddannelsen for den enkelte deltager.
- Udstedelse af bevis for gennemført specialist-/supervisoruddannelse.

23. Procedure for klagesagsbehandling

Klagesager kan principielt deles op i to kategorier, som kræver hver sin procedure for klagesagsbehandling.

23.1. Behandling af klager, der drejer sig om formalia

Denne type klager drejer sig om formalia, fx forvaltningspraksis i fagnævnet og formelle fejl i sagsbehandlingen i forhold til gældende regler.

I sådanne klagesager er det Specialistuddannelsesudvalget, der sagsbehandler klagen ud fra et sekretariatsmæssigt oplæg. Her er det afgørende, at den viden og erfaring om forvaltning, der ligger hos udvalgets medlemmer og i sekretariatet, bliver brugt konkret i klagesagsbehandlingen. Klagesagen behandles derfor på et møde i Specialistuddannelsesudvalget, hvorefter der træffes en afgørelse.

23.2. Behandling af klager, der drejer sig om vurderingen af indholdet i en ansøgning

Denne type klager drejer sig om vurdering af indholdet i en ansøgning, fx godkendelse af praksisdelen og den teoretiske del.

I disse sager nedsætter Specialistuddannelsesudvalget et klagenævn bestående af: to fagnævnsformænd for de nærmest tilgrænsende specialer som tilknyttes én juridisk konsulent/uddannelseskonsulent fra sekretariatet.

Klagenævnet afgiver en indstilling til Specialistuddannelsesudvalget, som herefter træffer en afgørelse i sagen.

Del VIII. Vedligeholdelse af specialist- og supervisor godkendelser

24. Vedligeholdelseskrav

Vedligeholdelseskravene gælder kun for specialistgodkendelsen, men har også konsekvenser for supervisor godkendelsen, idet en manglende vedligeholdelse af specialistgodkendelsen betyder, at hverken specialist- eller supervisor godkendelse kan opretholdes.

- Vedligeholdelseskriterierne træder i kraft den 1. august 2003.
- Vedligeholdelse skal dokumenteres hvert 5. år. Dokumentation for vedligeholdelse skal indsendes efter et selvangivelsesprincip på et særskilt skema senest 1 år efter varsling fra sekretariatet.
- Der skal oppebæres arbejde i mindst 15 ugentlige arbejdstimer over 4 år, dvs. i alt 2400 timer over 5 år. Arbejdstimerne omfatter konfrontation + forberedelse i forholdet 1:1. Konfrontationstimerne kan være klientkontakt, ydet supervision, undervisning og foredragsvirksomhed.
- For pensionister reduceres arbejdstidskravet til 10 ugentlige arbejdstimer over 4 år, dvs. i alt 1600 timer over 5 år.
- 96 timer dokumenteret erfa-gruppe/supervision/supervision af supervision, konferencer eller kurser *inden for de sidste 5 år*; hvor der skal være dokumentation for mindst 2 forskellige vedligeholdelsesaktiviteter.
- Der skal være minimum 24 timers kursusaktivitet og 24 timers supervisionsaktivitet ud af det samlede krav på 96 timers vedligeholdelsesaktiviteter.
- Ved kurser skal underviseren være akademiker.
- Ved supervision skal supervisor være godkendt supervisor.
- Dispensation for vedligeholdelseskravene er mulig ved sygdom, barsel, orlov og lignende fravær. Den

maksimalt fraværperiode i forbindelse med dispensation er 2 år.

- En specialist mister sin godkendelse, hvis vedligeholdelseskravene ikke er opfyldt. Godkendelsen kan gen erhverves, når vedligeholdelseskravene er opfyldt.
- Som en konsekvens af vedligeholdelseskriterierne kan man fremover højst oppebære 2 specialistgodkendelser

Sekretariatet varetager alle funktioner med hensyn til kontrol af vedligeholdelse Af praktiske grunde opdeles de godkendte specialister i mindre grupper således:

- Godkendte specialister fra 1994, 1995 og 1996 skal dokumentere vedligeholdelse 1. august 2008.
- Godkendte specialister fra 1997, 1998 og 1999 skal dokumentere vedligeholdelse 1. august 2009.
- Godkendte specialister fra 2000, 2001 og 2002 skal dokumentere vedligeholdelse 1. august 2010.
- Godkendte specialister fra 2003, 2004 og 2005 skal dokumentere vedligeholdelse 1. august 2011.
- Godkendte specialister fra 2005 og 2006 skal dokumentere vedligeholdelse 1. august 2012.
- Godkendte specialister fra 2007 sammen med vedligeholdelsesgodkendte fra 2008 skal dokumentere vedligeholdelse 1. august 2013 – og så fremdeles.

Alle godkendte specialister modtager skriftlig meddelelse fra sekretariatet, hvoraf det fremgår, hvornår den enkelte første gang skal dokumentere vedligeholdelse.

Dispensation fra praksiskravet kan opnås for pensionister, hvis det har store økonomiske konsekvenser, fx ved overgang til tjenestemandspension.

Del IX. Bilag

Bilag A. Indhold i det tværgående moduls teoriområder

3.1. Praktisk organisationspsykologi

Formål: At psykologen tilegner sig viden om organisationspsykologi samt arbejder med betydning af organisationsforståelse for psykologens/konsulentens arbejde. Psykologen skal tilegne sig den nødvendige viden til at kunne inddrage organisationen i sit arbejde, få kendskab til muligheder og begrænsninger i dette arbejde samt via selvvalgt opgave blive i stand til at omsætte teori til praksis.

Indhold: Organisationsperspektiver, der indeholder følgende temaer: Organisationsteori, med fokus på struktur, kultur og proces. Magt i organisationer. Organisationsteoriens sammenhæng med ledelsesteori. Organisationens muligheder og betingelser, betydningen af rationelle/irrationelle elementer og relationer i organisationen. Nyere retninger og nye tendenser inden for organisationsteorien. Evalueringmetoder og evalueringens betydning for organisationen. Implementering af teorien og undersøgelser, der viser erfaring med anvendelsen heraf set fra konsulentrolleperspektivet.

Varighed: I alt 24 timer. (2 x 2 kursusdage. Mellem de to kursusmoduler arbejdes med opgave i egen organisation)

3.2. Organisationspsykologi

Formål: Psykologen skal under dette emne tilegne sig erfarings- og forskningsbaseret viden om psykologiske teorier og arbejdsmetoder knyttet til en organisationspsykologisk forståelse af fænomener som fx konflikter, mobning og omstruktureringer i organisationer.

Temaer: Med henblik på relevant interventionsvalg bør følgende temaer indgå: Individuelle kriser og organisationsmæssige konflikter. Mellemmenneskelige konflikter på arbejdspladsen. Fokusskift fra (krise-)psyko-

logi til organisationspsykologi. Social perception og attributionsteori. Organisationsforståelse og organisationspsykologiske analyse- og interventionsmetoder. Psykologrollen versus konsulentrollen.

Varighed: 12 timer.

3.3. Sorg og krise hos børn

Formål: Psykologen skal under dette emne tilegne sig erfarings- og forskningsbaseret viden om reaktioner hos børn efter ekstraordinære hændelser eller pludseligt opståede livsforandringer.

Temaer: Med henblik på relevant interventionsvalg bør følgende temaer indgå: Akutte belastningsreaktioner og efterreaktioner. Sorg og tab. Vigtige aspekter ved børns reaktioner. Risikofaktorer for udvikling af langtidspblemer. Intervention til børn i krise og sorg i hverdagslivet.

Varighed: 12 timer.

3.4. Sorg og krise hos voksne

Formål: Psykologen skal under dette emne tilegne sig erfarings- og forskningsbaseret viden om sorg og krisereaktioner hos voksne med henblik på diagnosticering og intervention.

Temaer: Følgende temaer bør indgå: Akutte belastningsreaktioner og efterreaktioner. Længerevarende og kroniske belastningsyndromer. Sorg og tab. Intervention til mennesker i krise og sorg i hverdagslivet.

Varighed: 12 timer.

3.5. Angst og depression

Formål: Formålet er, at specialisten tilegner sig erfarings- og forskningsbaseret viden om angst og depression med henblik på diagnostik og intervention og at sikre kundskab om disse tilstandes fremtrædelsesform i relation til somatisk lidelse, fx sygdom eller ved smerter.

Temaer: Angst og depression fra de mere almene udtryk til egentlige psykopatologiske tilstande. Angst og depression relateret til belastende livssituationer. Symptomsammenfald og skelnen mellem depression og sorg. Kronificeringsprocessen. Interventionsmuligheder i forhold til angst og depression.

Varighed: 12 timer.

3.6. Klinisk sexologi

Formål: Formålet er, at specialisten tilegner sig erfaring og viden om forskellige seksuelle vanskeligheder, der kan opstå i forbindelse med sygdom, samt om interventionsmuligheder.

Temaer: Fokus skal især være rettet mod praksis og bør berøre følgende temaer: Sexologi og sundhed, sexologi og somatisk sygdom – herunder eventuelt sexologi og samliv. Der bør være opmærksomhed på, at forstyrrelser kan dække over anden psykopatologi. Endelig skal der på kurset præsenteres forskellige (sexologiske) behandlingsstrategier, afhængig af problemstillingen.

Varighed: 12 timer.

3.7. Lettere neuropsykologiske tilstande

Formål: Psykologen skal tilegne sig viden om de mest hyppige lettere neuropsykologiske tilstande. Der vil blive lagt vægt på kritisk analyse af sammenhængen mellem symptomer, tegn, test og undersøgelse i forhold til differentialdiagnose.

Temaer: Der fokuseres på følgende temaer: Neuropsykologiske tilstande med kognitive klager (comotio cerebri, lettere hovedtraumer, somatiseringstilstand), pseudo-epileptiske anfald samt sindslidelser med kognitive symptomer i det fælles område mellem psykiatri og neuropsykologi (samspil mellem neurologiske og psykiatriske lidelser – depression, skizofreni, reaktive lidelser, stress, angst og PTSD).

Varighed: 12 timer.

3.8. Fokus på apopleksi, kranietraumer og demens

Formål: Psykologen skal tilegne sig viden om væsentlige aspekter af neuropsykologiens kerneområder og relationen til beslægtede fagområder. Der vil blive fokuseret på de mest hyppige sygdomskategorier: Apopleksi, kranietraumer og demens.

Temaer: Sygdomskategorierne gennemgås ud fra følgende temaer: Sygdomslære, adfærdsproblemer, behandling, rådgivning og psykosociale problemer.

Varighed: 12 timer.

3.9. Demensudredning

Formål: Deltagere skal kunne tilegne sig basal viden om tværfaglig demensudredning og specialiseret viden om den neuropsykologiske demensundersøgelse. Herunder kunne danne sig et dækkende overblik over patientens mentale tilstand, specielt om der er tegn på kognitive forandringer i forhold til det præmorbid funktionsniveau.

Temaer: Kurset retter sig mod praksis og bør omfatte følgende: Demensbegrebet, demensgivende tilstande, tværfaglig demensudredning (herunder billeddiagnostik og demensscreeningsprocedurer som fx MMSE). Den neuropsykologiske undersøgelses placering i et udredningsprogram, gennemgang af MSU og eventuelt andre neuropsykologiske metoder med væsentlig dansk udbredelse. Drøftelse af særlige problemstillinger, der opstår, belyst ved eksempler, herunder afklaring af differentialdiagnostiske problemstillinger.

Varighed: 12 timer.

3.10. Psykofarmakologi

Formål: At psykologen tilegner sig erfarings- og forskningsbaseret viden om psykofarmakologi.

Temaer: De vigtigste psykofarmakagrupper: antidepressiva, anxiolytika, hypnotika og antipsykotika samt stemningsstabiliserende psykofarmaka. Anvendelsesområder, ønskede virkning og præparaternes bivirkninger. Den psykofarmakologiske behandling ved akutsituationer, graviditet og hos ældre. Psykologiske aspekter ved ordinerer af medicin drøftes og

forholdet mellem psykoterapi og psykofarmakabehandling samt effekten af kombinationsbehandling belyses.

Varighed: 12 timer.

3.11. Funktionel neuroanatomi/human neurobiologi

Formål: Psykologen skal under dette emne tilegne sig basal erfarings- og forskningsbaseret viden om funktionel neuroanatomi og human neurobiologi.

Temaer: Nervesystemets opbygning og principperne for neural signalering, basal funktionel neuroanatomi fra receptor til hjernebark (sanserne), det motoriske system og dets centrale kontrolsystemer, de funktionelle systemer involveret i komplekse hjernefunktioner som hukommelse og følelser, samt hjernens udvikling og plasticitet (herunder stamcelleforskning). Temaerne illustreres ved eksempler fra udviklingsforstyrrelser hos børn, hjernesygdomme hos voksne og demens-tilstande hos ældre.

Varighed: 24 timer.

3.12. Neurokemi

Formål: Psykologen skal under dette tema tilegne sig forskningsbaseret viden om de mest almindelige neurotransmitteres funktionelle systemer og deres betydning ved forskellige patologiske tilstande.

Temaer: Cellulær neurokemi og neurale membraners funktionsmåde, neurotransmittere som fx serotonin, dopamin, acetylcholin, nordrenalin, glutamat og deres funktionelle systemer og betydning ved patologiske tilstande. Desuden belyses de neurokemiske mekanismer ved iskæmi, oxidativ stress og epilepsi.

Varighed: 12 timer.

3.13. Billedannelsesteknikker

Formål: Psykologen skal tilegne sig basal viden om de forskellige billedannelsesteknikkers funktionsmåder, anvendelsesområder og begrænsninger.

Temaer: De forskellige billedannelsesteknikker, der anvendes i såvel klinisk praksis som i forskning i forbindelse med neuropsykopatologiske

tilstande, gennemgås, herunder forskellige EEG-teknikker, CT-, MR- og fMRI-scanningsmetoder samt PET- og SPECT-scanning. Gennemgangen illustreres med casemateriale fra børne-, voksen- og ældreområdet.

Varighed: 12 timer.

3.14. Psyke og soma

Formål: Formålet er, at specialisten tilegner sig et overblik over nyere teori og empiri inden for området psyke og soma.

Temaer: Indholdet kan variere, men det kan bl.a. fokusere på faktorer og mekanismer af betydning for psykens indvirkning på soma (fx personlighed, social støtte, stress, psykoneuroimmunologi, psykoendokrinologi). Somatisering og de ”nye sygdomme“. Faktorer af betydning for sundheds- og sygdomsadfærd. Overordnet psykologisk smertebehandling.

Varighed: 12 timer.

3.15. Familierapi: teori og intervention, I

Formål: At give deltagerne et overblik over nyere familierapeutiske interventionsformer.

Temaer: Kort rids af familierapiens historie, herunder paradigmeskift fra fokus på individet til fokus på kontekst/relationer. Kort gennemgang af forskellige teoretiske tilgange: den strukturelle, den systemiske, den strategiske (løsningsfokuseret terapi) og den socialkonstruktivistiske, herunder narrative tilgang. Gennemgang af centrale begreber i familierapi: joining, omstrukturering, reframing.

Der tages udgangspunkt i deltagerne egne sager.

Varighed: 12 timer

3.16. Familierapi: teori og intervention. II

Formål: At give deltagerne bedre forudsætninger for at kunne arbejde familierapeutisk med familier i krise, såvel motiverede som umotiverede familier. Kursus I er en forudsætning for at deltage i dette kursus.

Temaer: Det forventes, at deltagerne medbringer cases, så praksis bliver integreret i kurset. Der arbejdes mere dybtgående end i kursus I med

de centrale begreber i familierapien. Der lægges vægt på, at disse begreber tilegnes dels teoretisk, dels konkret færdighedsmæssigt gennem praktiske øvelser i form af bl.a. rollespil ud fra de medbragtes cases.

Varighed: 12 timer.

3.17. Psykologen som konsulent

Formål: At give psykologerne de mest nødvendige forudsætninger for at bestride rollen som konsulent. At opnå grundlag for at indgå i og gennemføre konsulentopgaver. At få indsigt i konsulentrollens muligheder, funktioner, psykologi og betydning.

Temaer: Der fokuseres på følgende: Rollen som konsulent. Ethiske overvejelser. Intern eller ekstern konsulent. Fra ekspert til proceskonsulent og netværkskonsulent. Betydningen af opgavens problemstilling for rolle og metode. Indsigt i og erfaring med problemløsningsprocesser og de overvejelser, konsulenten må gøre sig i alle faser af en opgave. Indsigt i relevante metoder i konsulentens arbejde, herunder evne til at opstille kriterier for valg af metode, kontraktudformning og opgavestyring, intervention, formidling og evaluering.

Varighed: 12 timer.

3.18. Konsultativ tilgang til konflikthåndtering

Formål: At skabe forståelse for krisers og konflikters natur og almindelige forløb som grundlag for at vurdere behov for professionel indsats. Emnet skal medvirke til at give grundlag for at kunne gribe ind i konflikter på såvel individ- og gruppe- som organisationsniveau og bistå andre faggrupper i håndtering af konflikter.

Temaer: Hvad er, og hvad er ikke en konflikt. Årsager og forløb ved konflikter i og uden for arbejdslivet. Fra sag til person. Personaliseringens betydning. Teknikker og metoder til konflikthåndtering. Identificering og kortlægning af konflikter. Intervention i konflikter – fra tabe- til vinde-vinde-situationer. Psykologrollen: rådgiver, mægler, vejleder eller dommer? Løsningsorienteret konflikthåndtering.

Varighed: I alt 24 timer. (2 x 2 kursusdage. Mellem de

to kursusmoduler arbejdes med opgave i egen organisation).

3.19. Transkulturel psykologi

Formål: Psykologen skal under dette emne tilegne sig viden om og indsigt i nogle hovedkulturer og om, hvordan mennesker formes af disse kulturer. Psykologen skal derved rustes til at møde, forstå og eventuelt intervenere i forhold til fremmedkulturelle klienters anderledes forestillinger om sygdom og død, typiske familiemønstre, mestringsstrategier og krisereaktioner.

Temaer: Der skal være en gennemgang af fire hovedkulturer: arabisk, sydøstasiatisk, afrikansk og latinamerikansk, hvor traumatiserings- og eksuproblematikker behandles. Oplevelsen af kønsroller, behandlerroller og intervention behandles. Endelig skal brug af tolke fra forskellige kulturer indgå som væsentligt tema under emnet.

Varighed: 12 timer.

3.20. Supervision af andre faggrupper

Formål: Psykologen skal under dette emne tilegne sig en oversigt over, hvilke problemstillinger der hyppigt forekommer, når man som psykolog skal supervisere andre faggrupper.

Temaer: For at kunne yde en sådan supervision på hensigtsmæssig måde bør følgende temaer indgå: Betydningen af rammefaktorer og organisatoriske forhold for fremme af et hensigtsmæssigt indlæringsklima berøres. Etableringen af den psykologiske kontrakt, håndtering af konflikter i supervisionsgruppen og uden for gruppen samt personlige problemer hos enkeltmedlemmer behandles som centrale områder. Grænserne mellem supervision, terapi, rådgivning og undervisning er ligeledes væsentlige afklaringsområder under emnet.

Varighed: 12 timer.

3.21. Ledelse og organisation

Formål: Formålet med kurset er at give psykologen en introduktion til opgaver og rammer for ledelse i offentlige organisationer. Psykologen vil få kendskab til ledelse i den offentlige sektor,

betydningen af sammenhænge mellem kultur og struktur samt kendskab til økonomi, kvalitetssikring og administration.

Temaer: Ledelse i offentlige organisationer. Det særlige ved at være leder i et politisk system/sygehussystem. Strategisk ledelse. Dokumentation af ydelser, kvalitetssikring og akkreditering. Økonomistyring. Ledelse, organisation og kultur. Krav og forventninger til ledelse. Tilrettelæggelse af ledersupervision, hvad er det, hvad kan det bruges til?

Varighed: 12 timer.

3.99. Øvrige

Nye emner under det tværgående moduls teoriområder vil i forbindelse med godkendelse blive forsynet med betegnelsen 3.99. Øvrige.

Bilag B. Guideline for supervisorer

At være supervisor indebærer, at man påtager sig ansvaret for, at supervisanden modtager kvalificeret vejledning i forhold til de arbejdstemaer, der er aftalt. Supervisor skal have dokumenteret faglig kompetence inden for de områder, som vedkommende påtager sig at supervisere i. Det forventes, at supervisor er bekendt med kravene i den specialistedannelse, som supervisanden er i gang med.

Det er en del af supervisors rolle sammen med individ/gruppe at afklare følgende:

- Aftalen om supervisionsforløbet (den formelle kontrakt).
- Den psykologiske kontrakt.
- Metoder, rammer, teknik og faser i supervision
- Supervisionsbegrebets afgrænsninger og områder, fx afgrænsning til terapi,
- Ethiske overvejelser. Overordnet skal overvejelserne sikre en etisk forsvarlig relation mellem psykolog og bruger. De samme overvejelser er gældende for relationen mellem supervisor og supervisand.
- Evaluering af supervisionsforløbet. Supervisor skal løbende evaluere forløbet med supervisand, herunder udvikling af supervisandens kompetence. Det er supervisors ansvar at rette fokus mod psykologens mangel på kompetenceudvikling eller manglende egnethed til varetagelse af jobbet. Supervisor skal endvidere gøre opmærksom på, at det er dennes pligt i den afsluttende supervisionserklæring at afkrydse, om supervisanden har gennemført forløbet tilfredsstillende/ikke-tilfredsstillende. Hvis vurderingen ender med ikke-tilfredsstillende, skal supervisor derudover give en uddybende forklaring til supervisanden.
- Der skal bruges et standardskema til dokumentation af supervision, udarbejdet af Dansk Psykolog Forening.
- Afbrydelse af supervisionsforløb: Supervisor kan afbryde forløbet, hvis det ikke er muligt for supervisor at bidrage yderligere til psykologens kompetenceudvikling – eller hvis relationen mellem supervisor og supervisand taler for det.

Dansk Psykolog Forenings
Specialistuddannelser
2005

Tryk: Elbo Grafisk A/S
Layout: Thorup Grafik